

Ph. 337
p. 27.

A HÁROM GALAMB AZ ÁRVA LEÁNY

TÖRTÉNETI ELBESZÉLÉSEK

IRTA

DÁNIELNÉ-LENGYEL LAURA

MÚLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

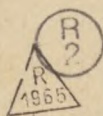
MAGYART A
MAGYARNAK

BUDAPEST, 1912
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
VI., Andrássy-út 10.

Minden jogot fenntartunk.

306693

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
1954 év	5606 SZ.

A három galamb.

I.

A szerzetesek mind a nagy teremben gyűltek össze ima után. Itt álltak alázatosan, lehajtott fővel, várva az apát reggeli áldását. A sok komoly, szelíd arcú pap között az utolsó sorban ott állt egy magas, égő szemű ifjú szerzetes, Julián testvér.

A főapát belépett és megáldotta a papokat, előbb összesen, mindet együtt, aztán külön-külön. Mikor Julián testvérhez lépett, mintha áldásra emelt keze egy pillanattal tovább nyugodott volna a fiatal pap fején, mint a többiekén.

Julián alázatos főhajtással fogadta az áldást, de szemében erős, elhatározott tűz villogott. Az apát belenézett e csillogó szempárba és tudott mindent.

— Kövess, — mondotta halkan a fiatal papnak.

Hosszú, hideg, kőfalú folyosókon mentek át. Hűvös csöndesség áradt ki még a kövekből is. Elől az ősz apát, utána az ifjú pap, köröskörül magány és némaság.

A szélső folyosó végén volt az apát cellája. Éppen olyan egyszerű kis szoba, mint a többi papé. Kemény vaságy, egy kis asztalon egy korsó víz s az asztal mellett két szék.

Az ősz apát leült az egyik székre s intett a fiatal papnak, hogy ő is üljön le.

— Beszélnem kell veled, Julián testvér. Mikor három hónappal ezelőtt idejöttél hozzám és bejelentetted, hogy hosszú-hosszú útra készülsz, az ősmagyarok hazáját megkeresni, akkor megpróbáltalak megismertetni a szörnyű veszedelmekkel, mik

utadban reád várnak, mik nemcsak testedet, de lelkedet is fenyegetik. Szavaim nem tántoríthattak el, hanem arra kértelek, hogy három hónapig gondolkozzál a dolgon. Ma letelt a három hónap és te újra itt vagy velem szemben, fiam. Beszélj, mi a szándékod?

— Atyám, hálás szívvel veszem a te jóságos szeretetedet és apai gondoskodásodat, de valami olthatatlan vágy űz előre, hogy megkeressem testvéreinket, megkeressem az őshazát, Nagymagyarországot. Hogy lássam azt a földet, honnan Álmos

vezér elindúlt, lássam azokat a magyarokat, akik otthon maradtak, kezét szoríthassak a rég elszakadt testvérekkel, beszéljek nekik rólunk, kik itt az új hazában, az új világrészben is tiszteltté, becsültté tettük a magyar nevet. S hogy megnyerjem lelküket az örök Szeretetnek.

— Fiam, — szólt az apát, — dicsőséges, szép dolgokra vállalkoztál. Én megértem a te ifjú lelked sóvárgását, hiszen hajdan az én szívemet is hevítette ez a vágy. De öreg ember vagyok, ne beszéljünk ifjú álmokról. Csak azt akarom mondani neked fiam, hogy míg dicső, nagy szándékról beszélsz, mintha eszedbe sem jutna a vállalkozás nehézsége. Mintha teljesen elfelejtetted volna, mi vár rád. Ha azt mondom, hogy minden órában százszor mégy neki a halálnak, hát talán még keveset mondtam.

— Atyám, te mindig arra tanítottál, hogy az Úr kezében van életünk s hiábavaló azért remegni. Ha az ő mérhetetlen kegyelme úgy akarja, élve kerülünk ki a tigris barlangjából is. Ha felfoghatatlan bölcsessége úgy rendelte, utólér bennünket a csontfejtő kaszás a királyi palotában, száz meg ezer őrizőtől és kíséretől körülvéve is.

— Jól van. Az életeddel hát leszámoltál. Tudod, hogy a halállal kell szembenézned és ez nem riaszt vissza. De hátha a halál előtt a kínok, a megpróbáltatások órája is elér? Ha vad, embertelen pogány kezébe kerülsz és olyan kínokat kell elviselned, amikre még gondolni is borzalom?

Julián lehajtotta a fejét, majd halk, de szilárd hangon felelt:

— Ha reám méri az Úr a kínok óráit, azt is megnyugvással veszem az ő kezéből.

— Fiam, — szólt az apát könnyes szemmel, — ha nem tudlak visszafartani, fogadd áldásomat. Úgy szerettelek, mint édes gyermekemet. Szerettem volna, ha mellettem maradsz itt a klastromban s te fogod le megtört szememet, ha majd az utolsó álom órája elérkezik.

— Atyám, a szívem tele van hálával és gyöngédséggel s nem te mondtad-e mindig, hogy akik igazán hisznek Istenben, azok lélekben mindig együtt vannak, együtt maradnak. Ha nem is maradok itt a klostromban melletted, szeretetem, hálám mindig veled lesz.

— Jól beszélsz, fiam, — szólt az apát most erős, csengő hangon, — és nagy hiba vala tőlem, hogy hitvány földi érzésekkel akartalak célodtól eltéríteni.

Hallgatott egy percre, majd így folytatta:

— De még valamit át kell neked adnom. Nézd ezeket a megfakult, sárga betűket. Harmincöt év elmúlt, hogy leírta egy fiatal szerzetes, Ottó testvér. Itt írta le ebben a klostromban, miután a jó Isten irgalma sok keserves kín és szenvedés után hazasegítette őt, vissza mi közénk. Húsz éves ifjú volt, mikor elindult és három évre rá, mint őszhajú, megtört, nyomorék aggastyán tért vissza. Az Úr kegyelme megengedte, hogy fáradt, elkínzott testét itt pihentesse meg, ahonnét elindult testvéreinket, az ősmagyarokat keresni. Még egy évig élt hazakerkezése után, mert a sok sanyarúság fölemésztette testi erejét. Ám lelkének hite a sok megpróbáltatás közepette is erős maradt. Életének utolsó esztendejét arra használta fel, hogy leírja bolyongásának történetét. Nézd ezeket a sárga papirlapokat, fiam és olvasd el figyelemmel, amit Ottó testvér reájuk írt. S ha még azután is ragaszkodol elhatározásodhoz, úgy nincs más teendőd, minthogy békével elbocsássalak.

Julián testvér meghajtotta magát az apát előtt, azután visszavonult kis cellájába, hogy elolvassa, amit Ottó testvér harmincöt évvel azelőtt, életének utolsó esztendejében lejegyzett.

Négy napig alig látták Julián testvért a többi barátok, mintha teljesen lekötötte volna magának az a harmincöt évvel azelőtt elhunyt szerzetes, aki fiatalon kiérdemelte magának a vértanúság koszorúját.

Az írás leírta a hosszú utat, az ott talált népeket, azoknak szokásait, életét s az utolsó lapok így szóltak:

„Keserves szenvedéseimet, nélkülözéseimet már leírtam. Erőt adott nekem a tudat, hogy végre megtalálom azt, amit keresek, Nagymagyarországot. Ám az Úr kifürkészhetetlen akaratá másként rendelkezett, áldassék neve ezért is! Igaz, hogy nem értem el életem célját, de hiábavalónak nem lehet fáradságomat nevezni. Mert hallottam magyar testvéreimről, ha szemtől-szembe nem is láthattam őket. Ám Mózesnek is az Igéretföldjének küszöbén kellett meghalnia, pedig ő leghívebb, legkedvesebb szolgálja vala az Úrnak.

Ám, ha Józua vezette is be az Úr kiválasztott népét Kánaánba, a mester szabadította meg őket az egyiptomi rabszolgaságból és ő bujdokolt velük negyven esztendőn át a pusztán, várva a manna hullását és a fürjek érkezését. És ha majd egy boldog, dicső magyar keblére ölelheti véreinket s hallhatja ajkukról a mi magyar szavunkat, belenézhet lelkes, ragyogó szemükbe, talán eszébe jut a szegény Ottó testvér, a bujdosó barát, ki nem érhetette el szívének vágyát, lelkének hő óhaját, de boldogan hal meg, mert látta az Igéretföldjének küszöbét.

Bolyongásom harmadik évében egy vad, harcos tatár táborba kerültem. A tatár táborban valami nagy ünnepség volt. Bálványistenüknek mutattak be emberáldozatokat. Mikor engem

megláttak, nagy diadalkiáltásokkal vitték a kán elé. Később tudtam meg, miért örültek oly nagyon. Istentelen, pogány hitük szerint, a bálvány különösen kedvelte az idegen földről odavetődött embert. Az ilyet azonnal legyilkolták a bálvány tiszteletére.

A kán ott ült egy nagy arany széken, körulte országa nagyjai, mellette az arany székben pedig egy asszonyember. Soha én ahhoz hasonló szép, szelid arcot még nem láttam.

A kán végignézett rajtam. Aztán valami gyors, rövid parancsoló szó hangzott el ajkáról. Valószínűleg azt mondotta, hogy vigyenek a tüzes bálvány elé. A katonák megragad-

tak, én pedig a biztos halál érzésével szivemben felfohászkodtam:

— Istenem, Istenem, könyörülj rajtam!

Ebben a pillanatban a kán oldalán ülő asszony felugrott, felém jött és erős, csengő hangon kiáltott az én édes hazám nyelvén:

— Te magyar vagy?

— Az vagyok és áldom Uramat-Istenemet, hogy édes hazám nyelve cseng fülembbe, mielőtt a halálba mennék.

Az asszony most hirtelen a kán elé térdelt. Fehér ruhájában, kibomlott fekete dús hajával olyan vala, mint a földre szállt angyal.

Az asszony ott térdepelt a kán előtt és összetett kézzel esdekelt előtte. Hogy mit mondott, azt nem érthettem, de jól láttam a kán arcát és könnyen kitalálhattam, hogy kegyelmet kér számomra.

A kán eleinte összehúzott szemöldökkel hallgatta, de aztán meglágyult arca és tekintete. Szeliden felemelte az asszonyt, megint maga mellé ültette és harcosai felé fordúlva, mondott valamit.

Az asszony most felém fordult és magyarul kezdett beszélni:

— A hatalmas kán megkönyörült rajtad, szegény vándor. Nem lesz semmi bántódásod. Kapsz ételt, italt, kipihenheted magadat és aztán újra útnak indulhatsz, mehetsz szabadon, tetszésed szerint, amikor akarsz.

Megköszöntem a kán kegyelmét és elvezettek. Azt meg kell adni, hogy a kán kegyelme után nagyon emberségesen

bántak velem. Éfelt, italt tettek elém és fekvőhelyet készítettek számomra.

Másnap délelőtt ott kint ültem a tábor előtt és a napon sütkéreztem. Egyszerre csak nagy, díszes kíséret jött felém,

fölálltam helyemről s láttam, hogy a kíséret közepén ott ül a gyaloghintóban az asszony, aki tegnap a kán oldalán ült és kegyelmeiért kért számomra.

A kíséretből kivált egy tatár és oda jött hozzám, jelekkel értésekre adta, hogy a hintóban ülő asszony beszélni akar velem.

— Magyar vagy? — kérdezte az asszony, amint a kocsihoz léptem.

— Az vagyok, asszonyom.

Kezével lefelé mutatott:

— Arról jössz?

— Nem, asszonyom, — feleltem felfelé mutatva, — én onnét messzi földről jövök. Több, mint két éve járom a világot.

Az asszony megrázta fejét:

— Jó ember, hiszen a magyarok földje itt lefelé van és két hét alatt is oda érhetsz.

Éreztem, hogy szívem reszket az örömtől:

— Oh, asszonyom, áldva legyen minden lépésed. Nagy jót tettél velem, mikor megmentetted tegnap nyomorúlt életemet, de százszor jobbat ma, mikor megtudtam tőled, hogy hozzám közel itt van Nagymagyarország és itt laknak testvéreim. Talán te tudsz is róluk valamit?

Az asszony szeme könnybe lábadt:

— Én is magyar vagyok.

Bámúiva néztem szomorú, szelíd arcát, könnyes szemét. Az asszony lefelé intett kezével:

— Igen, ott, arra, ott születtem . . . De te honnét jössz? Olyan szavakkal beszélsz, mint én és mégis másként és azt mondod, arra felfelé van hazád s két esztendeig kellett bujdosnod, míg ideértél.

— Én, asszonyom, Ottó testvér vagyok, az Úr szegény és méltatlan szolgája. Magyar vagyok, de azok közül való, kik több száz esztendővel ezelőtt elindóltak Álmos vezérrel új országot, új hazát keresni.

— Hallottam erről. Mikor kis leány voltam, nagyapám sokszor beszélt Álmos vezérről, meg kis fiáról, Árpádról. Velük ment sok-sok magyar vitéz. Mi lett velük ?

— Elmentek messzi-messzire. Harcoltak, küzdöttek, viaskodtak. Álmos megöregedett, meghalt s az ifjúvá serdült Árpád vette át a vezérséget. Az ő vezetése alatt foglalták el az új hazát, azt a földet, ahonnét jöttem.

Az asszony szeme a messze távolban révedezett, arcán nagy, kerek könnycsepp gördült alá. Észre sem vette, le sem törölte. Intett a hintót vivő szolgálónak s a kísérettel tovább ment.

Délután azonban még egyszer magához hivatott. Mikor bementem a sátorba, egy fiatal szolgáló leány fogadott és tiszta magyar nyelven szólt hozzám :

— Én Ajka vagyok, a hatalmas kán feleségének szolgálólánya. Beszélhetsz velem bátran, az asszonyom megtanított magyar nyelven beszélni, hogy legyen valakije, akihez egy pár szót szólhasson hazájának nyelvén.

— A kán felesége sírt tegnap, mikor hazájáról beszélgettünk.

— Ne csodálkozzál ezen, vándor. A fa is megsínyli, ha más földbe ültetik. Pedig a kán nagyon szereti a feleségét és mindent megtesz a kedvéért. Vagy nem kellett volna-e tegnap kínos tűzhalált halnod, ha asszonyom nem könyörög érted ?

Ebben a pillanatban föllebbent a sátor függönye és a kán felesége lépett be.

— Beszélj el nekem mindent, — mondotta barátságosan, — beszélj el mindent eddigi életedről. Mi voltál eddig, mit csináltál, hová indulsz és mit akarsz cselekedni a jövőben ?

S én elbeszéltem életem történetét. Az asszony figyelmesen hallgatta végig. Csak mikor azt mondtam, hogy Magyarországba akarok menni, akkor rázta meg a fejét:

— Oda nem mehetsz. Egy nagy tatár sereg állja el már ott az utat, a Dzsingisz kán serege. A kán, aki az összes tatárok fejedelme, elhatározta, hogy meghódítja, lába alá gyűri a világot. Az ő táborán keresztül nem vergődhetsz, mert esküje kötelezi, hogy minden idegent feláldoz a bálványnak, hogy őt hódító útjában megsegítse.

Erősködni akartam, mert hiszen oly fájdalmas volt életem céljáról lemondani, de az asszony nemet intett fejével.

— Nekem köszönheted életedet és nem engedem, hogy a biztos, kinos halálba rohanj. Innét a magyarok országáig mindenütt meg van szállva a föld, Dzsingisz kán szörnyű seregeivel. Vissza kell fordúlnod. Tatár harcosok elkísérnek három napig s onnan utadra eresztenek. Ha visszajutsz valaha hazádba, gondold reám, tarts meg jó emlékézetedben.

Azzal eltűnt. A szolgálólány kivezetett a táborba és három tatár harcos azonnal mellém jött, hogy három napi járásig elkísérnek. A kán felesége megparancsolta, hogy vigyázzanak reám és Nagymagyarország felé ne eresszenek, meg akarta akadályozni, hogy tovább menve utamon, Dzsingisz kán táborába jussak.

Nem érhettem el hát szívem óhaját, de hirt hallottam testvéreimről. Ama magyar asszonytól tudom, hogy még élnek és emlékeznek reánk. Talán egy nálamnál boldogabb ember meg is találja őket.

De Isten megsegített, hazavezérelt zárdám falai közé.

Igaz, hogy nagy betegen tértem meg, napjaim meg vannak számlálva, de utolsó napjaimat nem töltöm haszontalanul, leírom bolyongásaim történetét.

S ha majd üt amaz utolsó óra, talán kegyelmet találok az Úr színe előtt én, ki mindig az Ő útjain iparkodtam járni.“

Julián végigolvasta a sárga papírlapokat és másnap jelent-
szett az apátnál:

— Elhoztam Ottó testvér írásait.

— Itt maradsz, édes fiam?

— Atyám, búcsúzni jöttem.

Az apát most Julián fejére tette kezét:

— Menj hát bekével, édes fiam. Fájdalommal, de szeretettel bocsátalak utadra. S ha e földi életben nem is látnók többé egymást, Isten kegyelméből ott fent bizonyára találkozunk.

II.

Julián útra készen állt. Elbúcsúzott az apáttól, szerzetes testvéreitől. Csak még a kis Györgynek nem mert szólni semmit arról, hogy olyan messze útra megy.

A kis György ott lakott a klastrom alatt elterülő falu utolsó házában. Julián akkor látta először, mikor a nyolc éves kis fiú ott ült a kis kunyhó küszöbén, és keservesen sírt.

A fiatal szerzetes megállt a gyermek előtt:

— Miért sírsz, kís fiam?

A gyermek szeméből még jobban megeredt a könnyek zápora:

— Ma temették az édes anyámat.

Julián megsimogatta a fiú fejét:

— Kivel élsz itt?

— Egy öreg nénémmel.

A kunyhó belsejében, úgy látszik, meghallották a beszélgetést, mert az ajtó hirtelen kinyílt és egy öreg, sánta asszony lépett ki rajta:

— Igenis, én tartom, — mondotta szapora szóval. — Pedig enélkül is volna elég bajom, gondom. De mit csináljak. Az ember nem hagyhatja elpusztulni a szegény árvát.

— Jól van, jó asszony, holnap küldd fel a fiút hozzánk a klastromba.

Még az este beszélt az apáttal, aki megengedte, hogy a

fiúnak a klastrom konyhájában enni adjanak, ezért azután a szakács néhány könnyebb fajta dolgozott bizott reá.

Julián, mikor a kertbe ment, gyakran látta, az okos, értelmes arcú fiúcskát, amint ott ült a tűzhely előtt és a nyársat forgatta.

Egyszer aztán megszólította :

— Te György gyerek, nem volna kedved a betűvetés mesterségét megtanulni tőlem ?

A fiú elpirúlt örömében és kezet csókolt a fiatal szerzetesnek.

Mjre gondolt a fiatal pap ? Talán csak megtetszett neki a fiú okos arca és foglalkozni óhajtott vele. Vagy talán arra gon-

Dánielné-Lengyel Laura : A három galamb.

dolt, hogy a fiú megtanul szép betűket vetni, kedvet kap a tudományos mesterséghez és beáll barátának s hű és jámbor szolgája lészen az Úrnak.

Talán nem gondolt semmire, csak egy lelkén átsuhanó

gondolat volt az egész. De mikor látta a fiú ragyogó arcát, hát belefogott a dologba.

Ettől a naptól kezdve mindennap foglalkozott a fiúval egy pár órát. György betűi pedig egyre kerekesebbek, egyre formásabbak lettek. Keze, mely eleinte alig tudta a tollat tartani, most vígan szaladt a pergamenten. A barátok mosolyog-

nézték Julián fáradozásait és tréfálkoztak a tudós nyársforgató kuktán, de az apát helyeselte a dolgot és György tovább tanult.

Az idő telt-múlt és Julián egyre jobban megszerette a kis fiút. György pedig úgy rakaszkodott hozzá, mintha édes apja, vagy idősebb testvére volna. S most, hogy Julián útra készült, szíve fájdalmasan összeszorult, a kis fiura gondolt, akitől még el kell búcsúznia.

Az apát ugyan megigérte, hogy gondjaiba veszi a fiút, de Julián tudta, hogy a gyermek mennyire ragaszkodik hozzá. És lelke fájt, mikor arra gondolt, hogy annak ártatlan lelkét lelkét meg fogja szomorítani.

Egy délután azonban mégis elment az öreg asszony kis kunyhójához és így szólt Györgyhez:

— Kis fiam, én el fogok utazni messze-messze. Egy darabig, talán sokáig, nem fogjuk egymást látni. De imádkozzál a jó Istenhez, ő majd visszavezérel.

György szeme könnybelábadt:

Ne sirj, kis fiam, — és Julián megsimogatta a gyermek fejét. — Emlékszel, mikor két évvel ezelőtt itt sírtál a küszöbön? Akkor temették édes anyádat. Én megmondtam neked, hogy akik igazán szeretik egymást, azok lélekben sohasem válnak el és Isten irgalma majd összehoz megint azzal, akit legjobban szerettél, az édes anyáddal. Most én megyek el, a te tanítód, barátod, vezetőd, de lelkem egy része itt marad veled.

— Fog kegyelmed nekem üzenetet küldeni? — kérdezte a gyermek, könnyes szemét fölemelve.

Julián szomorúan mosolygott.

— Oh, kicsi fiam, én nagyon messzire megyek, hogyan küldjék én onnét üzenetet?

— Nagyon messze van? — kérdezte elszorúlt szívvel a gyermek.

Julián bólintott.

— Amerre a madár se jár? — mondta most György, remegve az izgalomtól.

— Madár éppen jár, kicsi fiam, de madárral csak [nem küldhetek neked üzenetet?

— De küldhet kegyelmed^a, ha akar.

Kitörő hévvel mondta ezt a gyermek és látván Julián csodálkozó arcát, hirtelen így folytatta :

— Ne gondolja kegyelmed, hogy eszemet vesztettem. Csak nagyon szeretem kegyelmedet és boldog volnék, ha hírt hallhatnék sorsáról. Van nekem három szelíd galambom, én neveltem őket. Oda adom kegyelmednek. Ha hírt akar adni magáról, kössön írást a szárnyuk alá, a világ végéről is visszajönnek az én galambjaim hozzám.

Julián egy pillanatig mosolyogva rázta fejét, oly nevetséges volt neki a gondolat, hogy galambokkal küldjön üzenetet oly rémületesen messze-messze földről, idegen világrészből. De aztán hirtelen elkomolyodott az arca. Még egy pillanatig habozott, azután a fiú vállára tette a kezét:

— Az ártatlan gyermek szeme néha messzebbre lát, mint tapasztalatokban megőszült aggé. Én magammal viszem galamjaidat, fiam s ha életben maradok, hírt fogsz még hallani rólam. Ha pedig Isten akarata másként rendeli, tud meg, hogy nem siránkozással, nem búslakodással tiszteled meg emlékemet, hanem komoly, férfias, becsületes munkával.

Azzal elbúcsúzott Györgytől aki megígérte, hogy kora hajnalban ott Jesz a klastrom előtt galambjaival. Másnap reggel indúlt el ugyanis Julián barát hosszú-hosszú útjára.

III.

Hagyjuk most el a fiatal barátot, aki bátran tör előre vakmerő útján, hagyjuk el az érte buzgón imádkozó apátot és a testvéreket, hagyjuk el Györgyöt, aki keserű könnyekkel hullatva ül a kis kunyhó ajtajában, vágyó szemmel nézve az útra, hol Julián barát eltűnt szeme elől.

A mi utunk most egyenesen Budára vezet, IV. Béla király udvarába.

Az ifjú, buzgó király a legnagyobb rendetlenségben és felfordultságban vette át az országot apjától, II. Endrétől. Az öreg király könnyelműsége, nembánomsága, túlságos költekezése nagy bajba és veszedelembe sodorta a magyar nemzetet. Ehhez járult még az is, hogy a király felesége, a Merániából származott Gertrúdis királyné gyűlölte a magyarokat. Megvetéssel, lenézéssel sújtotta a magyar főurakat, de a szerény köznépnek, jobbagyságnak meg éppen rettenetes sorsa volt. A királyné fényűző udvartartása, pazar kedvtelései rengeteg vagyont emésztettek fel s ezt a sok pénzt mind a szegény agyonsanyargatott jobbagyságnak kellett kiizadnia. Merániai Getrúd nagy birtokokat ajándékozott az idegen, bevándorolt, gyűlevész hadnak, akik kíséretét alkották. Három testvérét betelepítette az országba és nem átalotta a legléhábbiknak, legtudatlanabbiknak, az alig serdülő Bertholdnak, az egyház egyik legnagyobb tisztségét: a kalocsai érsekséget ajándékozni.

Második Endre pedig azalatt künt járt a Szentföldön és hagyta, hogy országában minden rohanjon a végromlás felé. A megalázott, kiszípolyozott, megcsúfolt magyarság végre is fellázadt kinzója, az idegen származású Gertrúdis királyné ellen, maga a nádor vezette a lázadást. A királynét eltették láb alól s az idegeneket kiűzték az országból.

Második Endre végre visszatért a Szentföldről, de ekkor az erejére kapott nemesség, hogy többet ilyen bajok ne eshesenek, nagyon megnyirbálta a királyi hatalmat.

Mikor II. Endre meghalt, az ország fel volt forgatva.

Egyetértés, összetartás, mintha ismeretlen fogalmak lettek volna a szerencsétlen országban.

Minden főnemes egy-egy kis királynak képzelte magát. Endre gyöngye keze alatt hihetetlenül megnőtt a hatalmuk, az elbizakodottságuk, a gőgjük. S fájdalom, hatalmukat, erejüket nem az ország javára, hanem vagy az egymás ellen való orzssalkodásra, vagy a gyöngébbek elnyomására használták.

Az új király, IV. Béla, fiatal, bátor, tüzeslelkű ember volt. Nagyon jól látta ő az ország szomorú és siralmas állapotának okait s minden erejével azon volt, hogy bölcs, jóságos és igazságos törvényekkel, intézkedésekkel új életre derítse, jobb sors felé vigye a szerencsétlen, sok sebből vérzett országot. De ebben a munkájában nem egy érzékenységet kellett megsértenie s nem egy döllyfős főurat megaláznia.

A leghatalmasabb és legkevélyebb főúr, Tamás, éppen most van benn a királynál. Az első udvarcsarnokban főurak, nemesek beszélgetnek egymással. Az arcukról jól lehet olvasni, hogy nem a legkellemesebb dolgokról. Mindnyájan izgatottak, haragosak, csak Simon ispán mosolyog csúfondárosan.

— Úgy bánnak velünk, mintha nem is szabad emberekkel, magyar nemesekkel volna dolga, — veti oda András bán. Az arca piros a haragtól, szeme szikrát szór a felháborodástól.

Simon felkacag:

— Magyar nemesség, hát ilyen is van még? Ej, ne áltassuk magunkat és egymást, jó urak, mi a király csatlósai vagyunk.

— Tegyen féket a nyelvére kegyelmed, — inti őt komolyan Lajos vitéz. A vitéz nagyon jól ismeri Simon urat, hogy első

és legbuzgóbb a konkolyelhintésben, e háborúság és a visszavonás csinálásban, de mikor komolyabbra fordul a dolog, mikor helyt kellene állni szaváért, vagy cselekedeteért, mindig visszavonúl és igyekszik elrejtőzni.

Simon most is megszeppent egy kicsit a vitéz erős,

kemény hangjára, de aztán kutatva körülnézett. A magyar urak arcán csak haragot és elégedetlenséget látott s ebből bátorságot merítve, bátran szembefordúlt a vitézzel.

— Ej, de megszokta kegyelmed a parancsolgatást itt a királyi udvarban! Talán bizony a felséges úr³ helyébe képzelte magát, hogy így reám támadt.

— Én senki másnak nem képzelem magamat, mint aki vagyok: hű és igaz magyarnak.

— Talán mi nem is vagyunk azok?

— Én csak kegyelmedről beszéltem. Minek áll a más háta mögé, mikor a kegyelmed dolgáról van szó?

Simon arca teleszőkött vérrel. Egy pillanatig mintha rá akart volna rohanni a vitézre, de aztán vállat vont:

— Senki háta mögé nem szoktam bújni, véletlenül nem is az én dolgom-bajomról van szó, hanem András bánról, akiről — remélem — kegyelmed is elismeri, hogy van olyan igaz magyar és jó hazafi, mint bárki közülünk.

— Róla elismerem, — felelte komolyan Lajos vitéz.

— Nos, öcsém, — fordult most András a fiatal vitézhez, — ha elismered igaz magyar voltomat, talán becsületemben sem fogsz kételkedni. Az én számom még hazug szó nem jött soha, azt is elhiheted hát, amit most mondandó vagyok: a király minden igaz ok nélkül kitudott két szép váramból és tizenkét falumból.

— A breznói és kicsivnai várakról van szó? — kérdezte Lajos vitéz komolyan.

— Azokról.

— Nagy jó uram, hiszen te magad tudod legjobban, hogy ez a két vár a tizenkét faluval együtt a Maté család jogos öröksége volt. Második Endre alatt szívtelen pogánymódra kiűzték onnét az özvegyet és árvát és a király, — kinek Isten bocsássa meg minden gyarlóságát, — jogtalanul elajándékozta az árva javait, odaadta elégedetlenkedő főuraknak, hogy hűségükben megerősítse őket. Ez a szegény gyámoltalan fejedelem már csak ajándékozással birt hiveket szerezni, ajándékozott

hát jobbra-balra, míg volt, a magáéból, mikor már nem volt, a máséból jogtalan módon. Béla király most igazságot szolgáltatott és visszadta a Máté családnak birtokát.

— Mit tartozik ez a sok szaporítás reám? Az én apám senki jogos birtokát nem vette el. Emberséges, becsületes cserevásár úján jutott a két várhoz. Fizetett érte, amint illik. Most én károsodjam? A Máté fiú miatt, engem foszt meg a király jogos örökségemtől?

— Rettenetes igazságtalanság egy ilyen hű és jó vitézzel szemben, — mondta az álnok Simon, szemét forgatva.

— És tudod-e, mi fáj még jobban, mint váraim, javaim elvesztése? Az, hogy mikor legutóbb a király előtt voltam, állnom kellett, mint egy utolsó szolgálomembernek. A király kидobatta a trónteremből az ország nagyjainak karosszékeit, ezentúl csak állva lehet vele beszélni.

— Vagy térden csúszva, — vetette oda Simon.

— De uraim, — kérlelte őket Lajos, — hiszen a király...

Nem tudta tovább folytatni, a belső terem ajtaja hirtelen kicsapódott és ott állt az ország legbüszkébb, leggazdagabb főnemese: Tamás úr.

A magyar urak riadtan hátráltak, a főúr arca halálsápadt volt és szeme mélyen beesett üregébe.

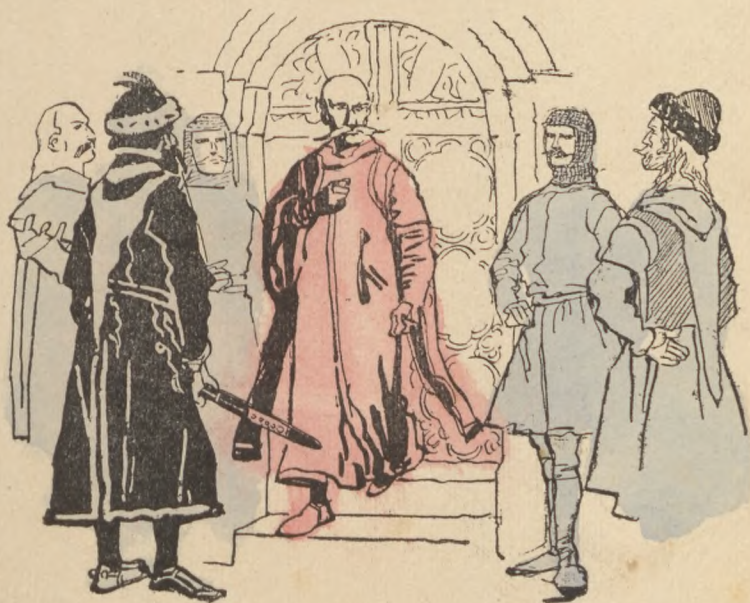
— Urak, — kezdte tompa, rekedt, indulattól elfojtott hangon, — most jövök a királytól. Sérelmeinket előadtam, kértem, hogy segítsen rajtunk és vonja vissza a magyar nemességet oly mélyen sértő rendeletét, azt felelte...

Egy pillanatra elakadt a hangja, látszott, hogy birkózik forrongó indulataival, mikor folytatta, már szinte hörgött a hangja:

— Azt felelte: A király nem alkuszik alattvalóival, a király szava megmásíthatatlan parancs.

— Ezt mondta? kiáltott András.

— Ezt. Jó éjszakát, urak! Jó éjszakát azoknak, akik aludni akarnak! Akik meg talán még várják a reggelt, azok jöjjenek el komoróci váramba, onnan leschetik a hajnalt.

A következő pillanatban már el is tűnt az ajtó mögött. Követni nem merte most senki. Tudták a haragjáról, hogy olyan, mint az égi háború, elsöpri, amit maga előtt talál.

Hanem majd a komoróci várban, ott majd beszélnek egyről-másról, ott lehet majd várni a hajnalhasadásra.

IV.

Két hosszú esztendő telt el azóta, hogy Julián szerzetes útnak indult, azóta semmi hírt nem lehetett róla hallani. A kis György eleinte sokat búsult utána, de aztán eszébe jutott, amit

a fiatal pap mondott neki: nem haszontalan búslakodással kell tisztelni emlékét, hanem komoly, becsületes munkával.

György munkája most kettős volt. Ellátta özvegy nénjének minden dolgát-baját. Megművelte kis földjüket, rendben tartotta a kertet s mikor egy kis szabad ideje volt, felment a klastromba, ahol a barátok rendes oktatásban részesítették.

Mert Julián nagyon megkérte a barátokat, hogy a fiút gondjaikba vegyék. Ez volt utosó kívánsága, mielőtt nagy útjára indúlt volna.

György szorgalmasan, lelkesen tanúlt és két év alatt sokra vitte úgy a betűvetésben, mint az olvasásban. Mindenki biztosra vette, hogy a fiuból, majd ha az illő kort eléri, pap lesz. Az apát maga is intézett hozzá néhány buzdító, barátságos szót.

Mindenki szerette a lelkes, szorgalmas, becsületes fiút, de azért a barátok mégis nagyon meg voltak lepve, mikor egy reggel György egy fehér galambbal kezében nyitott be a klastrom ajtaján és egyenesen az apához akart menni.

— Mi dolgod van az apát úrral, fiam? — kérdezte tőle szeliden Péter testvér.

— Megbocsásson, tisztelendő atyám, de csak neki, egyedül csak neki mondhatom el.

— Jól van, fiam, — felelt Péter barát, — hát ha olyan fontos a mondani valód, elvezetlek az apát úrhoz. Ezt a galambot addig leteheted a folyosón.

— Nem tehetem, tisztelendő atyám, a galambbal együtt kell bemennem az apát úrhoz.

Péter szemöldöke összehúzódott:

— Fiam, György fiam, micsoda gyerekség ez? Mit akarsz ezzel az oktalan állattal az apát úr előtt?

György esdekelve tette össze kezét, a galamb szép lassan felszált a fiú vállára és ott is maradt, míg György a barát előtt könyörgött.

— Atyám, nem vagyok én sem léha, sem könnyelmű. Tiszteletlen meg hogy mernék lenni az én kegyes jóltevőm, az

apát úr iránt? De nekem beszélnem kell a tisztelendő atyával és a galambot is be kell hozzá vinnem. Légy segítségemre, oh^{uram}, az apát úrtól majd megtudod, hogy nem cselekedtél rosszul.

Péter barát gondolkozott egy percre:

— Jóraló, komoly gyermekeknek ismerlek és remélem, nem lesz okom csalódní benned. Szólok hát az apát úrnak, hogy eressen magához téged.

És pár pillanat múlva György galambjával együtt eltűnt az apát úr cellájának alacsony ajtaja mögött.

Mikor megint kinyílt az ajtó, az apát halotthalvány volt, mintha kísértetet látott volna, György némán, mereven állott helyén. Az apát a fiú kezére tette kezét:

Menj, fiam, békében haza. Galambod nálam marad s holnap reggel indulunk Budára, a király udvarába.

V.

IV. Béla király udvara most jóval csöndesebb, mint volt. Az elégyetlen főurak a komoróci várban vannak, Tamás úr mellett. Meg is mondták, hogy ők addig nem teszik be lábukat a királyi várba, míg minden sérelmük orvosolva nem lesz s hatalmukat a maga fényében újból vissza nem állítják.

Az ifjú király, Béla, vaskézzel látott a bajok orvoslásához. Nemes szive, emelkedett lelke előtt csak egy cél lebegett: az ország üdve és boldogsága. Tudja, hogy ha célját el akarja érni, akkor mindenekelőtt rendet és békét kell teremtenie s az erősen megfogyatkozott királyi tekintélyt is helyre kell állítania.

Mikor meghallotta, hogy Tamás úr milyen szörnyű haraggal hagyta el az udvart, mélységes kedvetlenség fogta el. Tamás úrnak nagy tekintélye vala az országban s a király is jól tudta róla, hogy minden kevélysége és gőgje ellenére becsületes, igazlelkű ember. De mindegy. A király mégsem alázhatja meg magát senki előtt.

Azt is jól tudja a király, hogy az elégyetlen magyar főurak mind ott táboroznak a komoróci várban, hiszen hetek, hónapok telnek el és egyik sem jelenik meg színe előtt, hogy hódolatát bemutassa.

Csak Simon ispán járt fel hódolni, ő csodálatosképpen

otthon volt mindenütt. Otthon volt a Tamás úr várában is, Budán is. Mézédés mosolyával, alattomos beszédével elérte, hogy mind a két párt tántoríthatatlan hívének hitte.

Csak Lajos vitéz éles szeme látott át a ravasz ispán lelkén és egyszer a király előtt szemére is lobbantotta két-szinűségét és csalfaságát.

— Mivel vádol engem kegyelmed? — kérdezte a sértett ártatlanság hangján Lajos vitéztől.

— Nem mondja ezt meg ispán uramnak a lelkiismerete? Vagy talán a lelkiismeret szó nagyon is idegen kegyelmednek?

— Lajos fiam, — intette a király a vitézt.

— Megbocsáss, felséges uram, hogy hitvány feleselést kezdek itt, trónusod előtt. Ne gondold, hogy egy perczig is megfeledkeztem az irántad tartozó tiszteletről.

— Nem arról van most szó, hanem, hogy felingerültél és remélem: igazságtalan vádakát szórtál Simon ispán ellen. A haragot, az ingerültséget, ha nem is mentem, de meg tudom bocsájtani, föltéve természetesen, hogy átlátod hibádat és megköveted az ispánt.

— Felséges uram és királyom, hitvány, gyáva ember az, aki el nem ismeri hibáját. Ha vétkeztem az ispán személye ellen, meg is követtem. De tagadja-e kegyelmed, ispán uram, hogy a mult héten még Tamás úr várában mulatozott kegyelmed. Ott együtt zúgolódott az elégtelenségekkel, itt pedig hódolatát mutatja be a felséges királynak.

— Uram, — szólt Simon, mélyen meghajolva, — te ítélj felettem, ha bűnös vagyok.

— Nem tagadom, — folytatta Simon, — a komoróci

várból jövök hozzád, hol egyebet sem tettem, mint a békétleneket csitítottam. Ha munkámnak nem volt eredménye, nem rajtam múlt, hanem az elvakúltak kevélységén, haragján, uralomvágyán. Most itt vagyok a te szivedet lágyítani, kérlelni. Itélj, uram: bűn-e, ha én a béke, a megegyezés útját keresem?

A király kezét nyújtott Simonnak:

— Nem, jó hivem, te helyesen cselekedtél és a király hálája azért nem lesz kisebb, mert fáradozásod eredménytelen volt. De egyben téves úton jársz, ispán uram. Az én szívemet nem kell lágyítani, kérlelni, szeretettel hajlik az minden alattvalóm felé. Aki hódolatot és hűséget hoz trónusom elé, az kegyelmet és jó indulatot visz innét magával. Tudom kötelességem, és arra ne figyelmeztessen engem senki! De tudom azt is, hogy a királyi szívnek nemcsak jóságra és kegyelemre van szüksége, hanem keménységre, erőre és szigorúságra is. Aki szelet vet, az vihart fog aratni. Aki szembeszáll velem és királyi trónusommal, az érezni fogja sújtó karomat.

Simon alázatosan térdet, fejet hajtott. A király most Lajos vitézhez fordult:

— Te pedig jól hányd-vesd meg elmédben, amit az ispánnak mondottál. Igazságos ember vagy, be fogod látni, hogy hibáztál. Nem kényszerítlek arra, hogy kövesd meg az ispánt, tudom, hogy ha rájössz tévedésedre, magadtól teszed azt, ami kötelességed.

— Uram, — felelt megatva a vitéz, — nekem nem kell gondolkoznom nemes, királyi szavaid után. Ha Simon ispán csakugyan a békességért fáradozott, ha szívében igazság és hűség van, ha a haza és királyszeretet vitte a komoróci várba

és hozta fel ide, felséges színed elé, hát én már most bocsánatot kérek tőle mind azért, amit mondtam.

A király arca felderült:

— Úgy van, béke és egyetértés legyen köztetek. Bár az lenne az egész országban mindenütt!

Kezével intett és a két férfi távozott. Künt az előcsarnokban elvegyült a többi urak közt. Nyugodt, békés arccal jártak-keltek, de szívükben vad, keserű harag tombolt. Simon ispán nem tudja elfelejteni a megszegyenítést, amit a trónteremben kellett elszenvednie. Lajos szívében pedig élt a sötét gyanú tovább is. Igaz, hogy a nemes, királyi szavak után elérzé-

kenyűlve nyújtotta Simon felé kezét, de magában továbbra is álnok, kétszinű embernek tartotta az ispánt.

Most azonban egyiknek az arca sem árul el semmit. Elvegyűlnek a fényes udvari népség közt, kik között különösen feltűnt egy fekete ruhás apát, aki mellett egy növendék fiú lépegetett. A fiú kezében nagyobbajta kalitka s a kalitkában egy fehér galamb.

— Mi az, tisztelendő atyám? — mondotta az egyik udvari ember tréfálkozva. — Kegyelmed szép fehér galambot hozott ajándékba a kis királykisasszonyoknak?

Az apát azonban mélyen felsóhajtott, különben is komoly természetű ember volt, de most meg éppen nem volt kedve a tréfálkozásra.

— Veszedelmes ajándék az enyém, jó uram, s higgye el kegyelmed, hogy nem is jószántomból hoztam, hanem kénytelenségből.

Az udvari ember bámulva nézett az apátra, kérdezni is akart valamit, de e pillanatban kitérűltak a belső ajtók s az apát a király terme felé indúlt.

György az utolsó pillanatban szerényen vissza akart húzódni, de az apát megfogta a kezét és a hosszú, szikár pap, meg a kis fiú, kezében a kalitkával, eltűnt a királyhoz vezető ajtók mögött.

Az udvari népség csodálkozva súgott-búgott, hátha még a valót sejtették volna?

Az apát ugyanis, meghajolván a király előtt, rögtön elmondta jövetelének okát.

— Felséges uram, komoly és szomorú kénytelenség hozott

ide, a felséged trónusa elé. Egyik kedvelt növedékem, a fiatal Julián barát, ezelőtt két évvel messze-messze útra indult. Elhátározta, hogy fölkeresi a magyarok őszáját és hírt hoz nekünk otthonmaradt ázsiai testvéreinkről.

— Hallottam e derék ifjú bátor tervéről s mentől nehezebb a vállalkozása, annál jobban becsülöm érte.

— Valóban, felséges uram, a jeles ifjú mindenképpen méltó a becsülésre. Mindnyájunk aggódó szeretete kíséri őt nehéz és veszedelmes útján. De nem erről akartam szólni. Julián testvér, mielőtt elment volna, e fiúnak, kit testvérenként szeretett, megígérte, hogy csak teheti, hírt ad magáról. Ez a György nevezetű fiú rábizta három galambját, hogy azoktól küldjön majd levelet. Két éve, hogy elhagyott bennünket Julián

testvér s a múlt héten megérkezett az első galamb, szárnya alá kötözve a Julián híradása.

A király most hirtelen felállott trónusáról, arca kipirúlt, szeme csillogott, míg kérdezte :

— A fiatal pap megtalálta volna magyar testvéreinket? Irt róluk?

Az apát most intett a fiúnak, aki közelebb lépett és térdre esett a trón előtt. Az apát kivette kezéből a kalitkát, kinyitotta a kalitka ajtaját, majd átnyújtotta a galambot Béla királynak.

— A kártyát visszakötöttük úgy, amint volt, győződj meg róla, felséges uram.

A király fejével bólintott, aztán intett az apátnak, hogy oldja le az írást és olvassa fel, mi áll rajta.

S az apát olvasta a következőket:

„Az Úr kegyelme megengedte, hogy megeljem őseink hazáját és magyar testvéreinket. Itt vagyok a földön, honnét négy századdal ezelőtt Álmos elindult új hazát keresni. Szavamat megértik, testvéri szívvvel, szeretettel fogadnak. De harcra készül az egész magyarság. A tatár fejedelem, Batu kán, úgy mondják, megesküdött atyjának, Dzsingisz kánnak halálos ágyánál, hogy addig nem nyugszik, míg seregével meg nem hódítja az egész világot. Egy nap van az égen, egy uralkodó egyen a földön! ez a jelszava Batu kánnak, akinek kegyetlenségéről szörnyű dolgokat beszélnek magyar testvéreink. Ők már teljes fegyverzetben, harckészen várják a rettenetes Batu kánt és ha ők meg birnak állni a tatár áradattal szemben, Batu kán ereje megtörik és visszafordul. De ha nem birnának a tatár csordával, akkor jaj minden élő lénynek, mert a kán,

mint romboló vihar száguld végig a világon és az ő lelke nem ismeri ezt a szót: „könyörület.“

Pusztúlania kell mindenkinek, akit útjában talál. A férfinak, aki karddal kezében védi hazáját. Az asszonynak, aki kisdédét tartja ölében, a szentéletű aggnak, aki békésen várja életének utolsó óráit, a gyermeknek, aki ártatlan szemmel néz körül az ismeretlen világban. Batu kán szívében nincsen irgalom s azon a földön, ahova lovának patkója tapos, még fű sem nő évekig.

Azért készülődjete, fegyverkezzetek! A veszedelem, — igaz, — messze van, de ha itt nem birunk nekj ellenállni, le fog csapni reátok is. Vigyázzatok, ne találjon benneteket készületlenül!

Az Úr oltalmazzon mindnyájunkat. Imádkozzatok értem, valamint én is imádkozom értetek és magyar hazánkért mindennap.

Írám e sorokat Nagy-Magyarországból, őseink hazájából, az 1239. esztendőben.

Julián

az Úr alázatos, szegény szolgája.“

A király szótlanul hallgatta végig a Julián pap írását. Lassanként egyre komolyabb és halványabb lett az arca. De mikor az apát bevégezte az olvasást, fölemelte fejét és így szólt:

Nagy veszedelemben mutatja meg magát legjobban a férfi-virtus, mint ahogy a nemes érc is a kohó tüzében válik külön a nemtelen salaktól. Isten ujjá vezette ki a fiatal barátot, hogy hírt tudjon nekünk adni a veszedelemről és mi előre készülni tudjunk reá. Imádkozzunk Isten irgalmához, hogy ne hagyja elveszni magyar véreinket ott, a messze távolban, mi pedig lássunk hozzá a fegyverkezéshez, a védelem előkészítéséhez. Reméljük a legjobbat és készülünk el a legrosszabbra.

A király most György felé fordult :

— Kelj fel, fiam! Az isteni kegyelem nagy hivatást szánt neked. Kedves, gyermekes, ötleted a galambokkal, talán arra volt hivatva, hogy országokat, népeket mentsen meg. Hallottam, hogy derék, szorgalmas fiú vagy. Csak tanulj, dolgozzál tovább becsületesen, kitartóan, a király kegyelme veled lesz. Az apát

úr megírja nekem, hogy mit csinálsz, mennyire haladtál. A király szeme szeretettel kísért utadon, menj bátran előre!

György minden ízében remegve hallgatta a király jószágos szavait. Még egyszer térdre esett megköszönni a felséges úr jóságát, aztán az apáttal együtt távozott.

A király még aznap hírnököket küldött szét, fölhívatta magához az összes főurakat. Fölolvasta nekik Julián barát

levelét és lelkes, buzdító szavakat intézett hozzájuk, hogy egyesüljenek a haza védelmére.

A hírnök a komoróci várban is megjelent. Tamás úr komor arccal hallgatta végig a király parancsát, aztán behívatta várnagyát.

— A király emberét, — mondotta parancsoló, kemény hangon, — lássátok el illően, rangjához és küldetéséhez méltón. Te pedig, jó vitéz, ha kipihented magadat, térj vissza békében Budára.

A hírnök meghökkenve nézett végig az urakon:

— És az üzenet? Mit feleltek a király parancsára?

András bán előlépett:

— Azt üzenjük, hogy előbb várjuk sérelmeink orvoslását és hogy . . .

Nem tudta folytatni, egy kéz sulyosodott vállára, a Tamás úr keze. Oly nagy tekintélye volt a főúrnak, hogy még a bán is elhallgatott intésére.

— Béla király Árpád vére és unokája és ezért tisztelet adassék neki! Vitéz! Illő tisztelettel meghallgattuk az Árpád-vérből származó király üzenetét.

— És engedelmeskedtek? — kérdezte a hírnök, bátorságra kapva.

Tamás végignézett a hírnökön s a vitéz megremegett a hatalmas várúr tekintete alatt.

— Bocsáss meg, uram, — rebegte halálsápadtan, mert Tamás úr arcáról kevés jót olvashatott.

Menj, — intett kezével Tamás, — sértetlenül, békén távozhatsz, mert küldődre gondoltam.

A hírnök pihenés nélkül vágatott vissza Budára. Nem volt kedve most már Tamás úr vendégszeretetét élvezni egy percig sem.

A főurak, amint egyedül maradtak, egymásra néztek. Sötét és kemény volt pillantásuk, végre András kezdett beszélni.

— Miért nem engedted, hogy megüzenjem neki . . .

— Mert azt akarom, hogy felmenjetez hozzá. Hátha megbánta hibáját és vissza adja jogaitokat . . .

A főuraknak felünt, hogy Tamás úr magát nem számítja közéjük.

— És kegyelmed nem jön velünk? — kérdezte ravaszúl Simon ispán.

Tamás még magasabbra emelte fejét:

— Az én őszám volt a főáltos, akinek buzdítására a hét vezér Árpádot fejedelemmé választotta. Az én őszám nyujtotta át a fejedelmi nyerget a vezérnek. Én sohasem felejtkeztem el sem az Árpádok méltóságáról, sem arról, hogy ezt a méltóságot az én véremnek köszönhetik.

A főurak még aznap lóra ültek és a komoróci várban egyedül maradt Tamás úr, várva a híreket, amiket hívei hoznak.

Nem kellett sokáig várnia, harmadnap már ott voltak mindnyájan. Tamás úr titkolt szívdobogással kérdé:

— Nos, rendbehozza a király a dolgokat?

Egy csúfondáros, kacagás hallatszott. Simon ispán nevetett ilyen keserűen.

— Talán álmódott kegyelmed. Tamás uram? Talán mi is lefeküdnénk, hátha mi is ilyen szép dolgokról tudnánk álmódzni?

— Miért küldött hát értetek a király? — kérdezte Tamás úr összevont szemöldökkel.

— Hogy ültessük lóra az embereinket és fegyverkezzünk, — felelt András bán.

— De hát miért?

— Valami papi ember egy fehér galambbal, meg valami hosszú gyermekmesével állított be a királyhoz. A király vakon hisz mindent s elhitte azt is, hogy a galamb messze Ázsiából jött és levelet hozott a szárnya alatt. A levélben nagy háború és veszedelem van jósolva. A király felszólított, hogy védekezzünk közelgő nagy háború ellen.

Tamás úrnak kemény ráncokba húzódoott a homloka:

— Gyermek vagyok én, akit dajkamesékkel altatnak el? Vagy csúfot űztök belőlem?

— Férfiúi becsületemre, az igazságot mondtam. — Elbolondították a királyt, de még Kálmán herceget is s a király vakon hisz nekik.

— Bezzeg a mi panaszainknak nem ád olyan hamar hitelt, — mondta Simon, kémlelően nézve a főurak arcát.

— Inkább azon van, — felelt a fiatal Gyula vitéz, — hogy mentől jobban megalázzon bennünket.

— Igazad van, öcsém, — bólintott Simon, — de nem kell búsulni, mert ha bajba jut, megint csak kedvelt és szeretett hivei vagyunk.

— Nem hagyjuk magunkat bolonddá tenni, — mondta András bán mennydörgő hangon, — nem leszünk a király bolondjai.

— Urak, — szólalt meg most Tamás úr keserű haraggal és megvetéssel, — ez az ostoba gyermekmese nem érdemli meg, hogy annyit beszéljünk róla. Jertek, mulassátok ki magatokat, nem tehet most mást a magyar ember.

És az urak összeültek, mulatoztak és úgy elfelejtkeztek a fehér galambról, meg Julián üzenetéről, mintha soha semmit sem hallottak volna róla. Pedig már köröskörül be volt borúlva az ég, a távolból rémes mennydörgés hallatszott, vakító villámlás látszott, hirdetői a nagy világfordulásnak, a szörnyű pusztulásnak.

VI.

És a mulatozás, az oktalan dáridózás tovább tartott, pedig félesztendő sem telt el s már megérkezett György második galambja a szárnya alá kötött levéllel.

Ebben a levélben az volt, hogy a tatárok betörték Ősmagyarországba. Az első csapatot visszaverték, de ezek csak portyázó előőrsök voltak s a magyarok tudják, hogy diadaluk még keveset jelentett. Batu kán táborá, mint halálos gyűrű, szorítja körül Nagymagyarországot.

A király megint szétküldötte hírnökeit a főurakhoz, de azok most már fel se mentek Budára.

— Ej, 'a király már megint levelet kapott, — kacagtak jóízűen, — a fehér galamb már megint megjelent. Igazán unalmas história, valami jobbat és okosabbat is kitalálhatnának Béla király híres udvarában.

A hírnök erősködött, hogy igenis nagy veszedelem közelít, hogy az apát úr maga hozta fel megint a fehér galambot a királyi udvarba. Ilyen ősz, tiszteletreméltó egyházi ember csak nem hazudhatik.

— Csak ránk akarnak ijesztteni, — mondta András bán. — A királynak, mióta trónra került, csak velünk van dolga-baja. Hatalmunkat meg tudta nyírítani, de bezzeg a segítségünk nélkül nem tud ellenni.

— De, jó nrak, hiszen az országról, a magyar hazáról van szó.

— Ezt csak akkor hisszük, ha nekünk is úgy tetszik, most pedig éppen nem tetszik.

Simon ájtatosan forgatta szemét a hírnök előtt:

— Oh milyen nagy baj az, mikor nincs egyetértés a királyt és hívei közt.

Színeskedett a királyi hírnök előtt, de segítséget ő sem adott.

Nagy volt a könnyelműség, de még rettenetesebb volt a bűnhődés.

A király azonban nem ült tétlenül, megtette ami saját erejétől telt.

Közben megérkezett Ázsiából a harmadik galamb.

Ez már nem hozott semmiféle levelet, semmiféle üzenetet, de el volt perzselve mind a két szárnya. Látszott a szegény kis madárkán, hogy nagy tűzvészen repült keresztül.

Ki tudja, hogy a reá bízott levél hová lett? Talán leoldódott szárnyáról valahol? De kellett is levélhíradás. A két égett szárny elég világosan beszélt. A madár nagy tüzőn, nagy egészen keresztül repült haza hozzánk. Az úton, amerre járt, mindenütt dúlt és égetett a tatár csorda.

S hogy mennyire igaz volt a galamb híradása, azt misem bizonyította jobban, mint az a kún csapat, mely tépett ruhájában, sebektől gyötörve kért menedéket a magyarok királyától.

Béla szívesen fogadta a menekült kún csapatot, kiknek vezére Kuthen király vala. Kuthen elmondta Béla királynak,

hogy a tatárok üzték, kergették őket egészen idáig, miután ősi hazájukból örökre kiszorították a kún népet.

Béla részvétellel hallgatta a trónját és országát veszített királyt. Szeretettel fogadta a kúnok küldöttségét és megígérte nekik, hogy a magyar haza nekik is édes anyjuk lészen s a király kegyelme reájuk is kiterjed, ha hű alattvalókként viselve magukat, az ország törvényeit tiszteletben tartják.

A kúnok megesküdték erre s maga Kuthen király is letette a hűségesküit. Béla királyt nemcsak a szánalom és részvét érzése hajtotta mikor a kúnokat oltalmába fogadta, arra gondolt, hogy a vitéz kún sereg nagy és erős segítség lesz, ha a tatár csakugyan betör az országba.

De másként volt megírva a sors könyvében!

A magyar urak haragos, féltékeny szemmel nézték a kúnokat, kiket a király sok kedvezményben részesített és valóságos gyűlölettel nézték Kuthen királyt, kit Béla baráti jóindulatába fogadott.

A király véres kardot hordoztatott szét az országban. Ez azt jelentette, hogy készüljön mindenki, akiben magyar szív dobog, fenyegetett hazája védelmére.

Ebben az időben megint együtt voltak az urak a komoróci várban. Tamás úr hívta össze rokonait, híveit, barátait.

Ott ültek a nagy csarnokban, hol valaha mulattak áldomást ittak, elégedetlenkedtek és sérelmeiket panaszolták. Most megint összejöttek, de lám a haragos vihar, a komor zúgolódás vagy léha könnyelműség helyett ünnepélyes, komoly meghatottság ül a vonásokon. Tamás úrnak is szoborszerűen merev az arca, mikor beszélni kezd:

— Urak, barátaim, tudjátok a legújabb hírt? Dénes nádor elindult a vereckei szoros védelmére.

— A nádor bizonyára megteszi kötelességét és feltartóztatja majd a tatárcsordát.

— Ej, — vágott közbe András bán türelmetlenül, — az egész tatárveszedelem nem olyan nagy, mint amilyennek Budáról hirdetik. A nádor egy-két kardcsapással vissza-

kergeti a patkányokat, le a föld alá, honnét vakmerően előbújtak . . .

— No-no, — csóválta a fejét Gyula vitéz, — azt mond-

ják, hogy egy rémes, könyörtelen tenger hömpölyög felénk. A király Kuthennel is azért kötött szövetséget, hogy megerősítse seregét . . .

— Ej, kinek van erre a csavargó nemzetségre szüksége ?

— vetette oda dölyfösen Tamás úr, — gyűlölöm ezt a jött-ment fajtát, koldus királyával együtt, ha kell, ott a nádor és itt vagyunk mink, akik . . .

Ebben a pillanatban kicsapódott a nagy csarnok ajtaja, mintha erőszakos, kiméletlen kéz rántotta volna fel, a küszöbön ott állt Dénes, az ország nádora. Homlokán egy nagy, véres sebhely, valami fehér kendővel bekötve, arca halálsápadt, de szeme villámokat szór és hangjában a harag mennydörgése reszket, amint megszólal:

— Jó estét, urak! Hát itt vagytok, nemes urak, talán áldomásra készültök, talán inni akartok annak a néhány ezer jó magyar vitéznek az emlékére, kik ott feküsznek halva a vereckei szoros előtt?!

A rémület, az elszörnyedés hangja tört ki a magyar urak ajkán. András felugrik, magánkívül kiált a nádorra:

— Mit beszél kegyelmed? Az nem lehet, azt nem engedheti meg a magyarok Istene!

A nádor felkacag. A kőpadon szenvedő ember kacaghat ilyen rémesen, mikor már elsírta minden könnyét, elzokogta minden jajsavát, mikor már olyan emberfelettivé válik szenvedése, hogy nevet sem bír neki adni.

— A magyarok Istene? Hát ez is eszébe jutott kegyelmednek, bánus uram? Eszébe jutott az elveszett Máé birtok mellett az elvesztett haza is?

András arcát láng öntötte el, keze indulatosan kapott kardja markolatához, de Tamás úr most felállt.

Halott halvány volt, mikor a két férfi közé lépett, de azért nyugodtan próbált beszélni:

— Csillapodjanak kegyelmek és ne tetézzék még a szerencsétlenséget viszálykodással.

— Én nem hagyom a becsületesemet! — mordúlt fel András.

— A becsülete? — kiáltott most éles, felcsattanó hangon a nádor. — A becsületét akarja kegyelmed velem reparáltatni?

Azt hiszi, kedvem s időm van hozzá? Most jövök a veszített csatából, a vereckei szorosban ott fekszik ezer meg ezer jó magyar vitéz teste, kik harcoltak, küzdöttek, míg kegyelmed áldomást ivott és birtokának visszaszerzéséről gondolkozott. Ott feküsznek hidegen, mozdulatlanul, némán és a saskeselyű kering tetemeik felett... Az országnak mind a négy része lángban áll és kegyelmed a becsületről beszél...

András megint közelebb akart lépni, hogy úgy feleljen, de Tamás úr felemelte kezét:

— Uraim, nádor uram, bánus uram, szeretett véreim, atyámfiái . . .

Mindenki megdöbbenve nézett Tamás úrra. A büszke főúr, ki mindig kevélyen hangoztatta, hogy az Úr Istenen kívül soha mástól nem kért semmit, kinek csak büszke, parancsoló szavát lehetett hallani, ki fennen hirdette, hogy vére, származása egyenlőrangú az Árpádokkal, most sápadtan, lehajlott fővel, összekulcsolt kézzel állt a két haragos férfi közt:

— Im lássatok magatok előtt kérve, könyörögve. Szüntessétek be a viszálykodást, a hiábavaló keserű szavakat. Vétkeztünk, bűnhödtünk. Felejtsünk el minden más dolgot és forduljunk teljes erőnkkel hazánk védelmére. Akinek keserűsége van, az altassa most el, akinek harag van a szívében, csillapítsa le, akiben bosszúvágy ég, temesse el, mert nem lehet most kicsinyes, személyes érzéseinkre gondolni, mikor a haza veszélyben van.

A nádor ajkába harapott és elfordította fejét. András bán is levette kezét kardja markolatáról, de a szemek továbbra is szikráztak.

— A vereckei szorost hát áttörték, — mondta Tamás úr a nádorhoz fordulva, — de még távol vannak az ország szívéből és a kúnok is feltartják majd őket.

— A kúnok? — kiáltott a nádor, — hát kegyelmek semmit sem tudnak? Hát nem tudják, mi történt Pesten? A fellázadt nemesség megölte Kuthen királyt és a kúnok most mind az ellenséghez csatlakoztak.

— Átok az orgyilkosokra! — kiáltott Tamás úr felháborodva.

A nádor sötéten nézett végig Tamás úron:

— Kegyelmed átkot szór a gyilkosok fejére és Simon ispán azt mondja, hogy a gyilkosok a kegyelmed rendeletére cselekedtek.

— És kegyelmed hiszi ezt rólam, nádor uram?

Dénes nádor haragosan vont a vállát:

— Mit tudom én, mit hiszek, mit nem? Én már nem vagyok az, aki voltam. Magamban, másokban, a magyar nemesség virtusában bízó ember. Valaha azt hittem, hogy az én hazám, az én fajtám az első a világon. Most nem hiszek, semmit, nem bízom senkiben. Látván, hogy viszálykodással, könnyelműséggel mint ástátok meg az ország sírját. Nem hiszek nektek, nem hiszek magamnak. Én is hitvány semmi ember vagyok. Ha becsületes, igaz, hű ember volnék, ott feküdnék a többi néma magyar levente mellett, a vereckei szorosban.

Tamás úrnak a nádor első szavaira forró pirosság gyúlt ki arcán, de aztán egyre halványabb lett arca, egyre szomorúbb a tekintete.

— Amit most hallottunk, azt nem Dénes nádor mondotta, hanem a hazafiúi fájdalom és kétségbeesés! Nádor uram, bármilyen igaz és méltó oka van haragjának, meg kell hallgatnia, amit mondok: esküszöm lovagi becsületemre, hogy ártatlan vagyok Kuthen halálában és bármennyire gyűlöltem is a kúnokat és a kún királyt, ilyen alávalóságra sohasem birtam volna vetemedni. És ha sejtelmem van a gáztettéről, minden erőmből

meggátlom. Nádor uram, hisz-e kegyelmed eskümnek, akar-e velünk kezét szórítani?

Dénes szó nélkül nyújtott kezét a körülötte állóknak, csak András bán fordította félre fejét.

— Nekiünk még előbb számolnunk kell majd, nádor uram!

— Hát számoljatok, — bölintott Tamás, — verekedjétek, verjétek össze kardjaitokat, de csak ha előbb teljesítettétek a haza iránt való kötelességeket. Én is őrzöm a becsületemet, éppen úgy, mint bárki közületek és mégse megyek Simont keresni, hogy hazugságát torkára forrasszam. Mert minden más kicsiség, minden más hiábavalóság most, mikor a hazát kell megmenteni.

S az egybegyűlt főurak arcán forró pirosság gyúlt ki. E pillanatban eggyé olvadtak a hazaszeretet szent tűzében. E pillanatban kezdődött lelkük dicső fölemelkedése, fel a szent vértanúság felé.

VII.

Ugyanazon a napon, mikor az eszét vesztett magyarság legyilkolta a szerencsétlen kún királyt, György Budán járt, az apát küldte valami üzenettel a budai apácaklastrom fejedelem-asszonyához.

György ebben az időben tizenhárom éves fiú volt. Bizony majdnem három hosszú esztendő telt el azóta, hogy galambjait rábizta Julián szerzetesre. Azóta sok minden megváltozott körülötte és benne is. Egyben azonban a régi maradt a mi Györgyünk. Szeretetét változatlanul megőrizte hajdani jótevője, tanítója iránt.

Sohasem felejtette el Julián szavait, hogy emlékét ne hiábavaló kesergéssel és búslakodással, hanem komoly, kitartó munkával ünnepelje. És bizonyára az ifjú szerzetes is örömmel és megelégedéssel látta volna, mint tökéletesedik György, mint fejlődik egyre jobban testben és lélekben egyaránt. Mily változ-

hatatlan komolysággal ragaszkodik kötelességeihez és mint végzi el munkáját nénije mellett és a szerzet házában egyaránt.

Most riadtan, ijedten nézte, mint rivalog, üvölt a tömeg a szerencsétlen kún király háza előtt. „Halál a kúnokra“! — hangzott a kiáltás mindenfelől, amikor a vérittas tömeg kirohant Kuthen házából, jelentve, hogy a király már nem él, a feliz-

gatott, fellázított, eszérvesztett tömeg olyan üdvriadalban tört ki, mintha már a tatárokat sikerült volna visszaverni az ország határából.

Györgyöt a tömeg hullámozása a meggyilkolt Kuthen király házáig sodorta, ott valahogy kievickélt a sokodalomból és egy kis sikátoron átment, mely egy csöndes mellékutcába nyílt.

György megkönnyebbülten lélegzett föl, mikor a vér-szomjas tömegből kiszabadútván a béke és csönd helyére került. A kis utcában egy teremtettséget sem lehetett látni. A csillagok szeliden, békésen ragyogtak és szinte biztatóan világítottak György elé. A természet nem vett tudomást az emberek borzalmas öldökléséről.

György csak ment előre a szép tavaszi éjszakában, mikor egyszerre halk, kinos, elfojtott zokogás ütötte meg fülét. Ott az egyik ház előtt egy didergő kis leány állt és feléje nyújtotta reszkető kezét.

György hirtelen odalépett:

— Ki vagy? Mi bajod?

— Fázom, — mondta a gyermek, csak a második kérdésre felelve.

György levette kabátját és a kis leány vállára tette. Ekkor ő is borzongani kezdett. A tavaszi éjszaka derült és világos, de bizony meglehetősen hideg volt.

A kis leány félénken közeledett a kis fiú felé:

— Köszönöm ruhádat, jó fiú, de vedd vissza, mert még meg fogsz fázni.

György csak kezével intett:

— Hagyd csak, én már szokva vagyok az ilyesmihez. De te, hogy kerültél ide, a hideg éjszakába?

Válasz helyett a leányka sírni kezdett:

— Nos beszélj hát, — unszolta György jóságosan, — hogy kerültét ide, kinek a leánya vagy? Talán eltévedtél és

félsz hazamenni? Csak mond meg, ki az apád, én majd hazavezetlek.

Kinos zokogás tört ki a gyermek ajkán, György szánalommal, gyöngéden szólt hozzá:

— Velem nyíltan beszélhetsz, nem vagyok én rossz fiú, ne félj tőlem, mondd meg bátran, hol lakik az édes apád?

— Nekem már nincs édes apám.

György hangja most még lágyabb, még gyöngédebb lett:

Úgy hát árva vagy, szegény kicsi leány! No ne sírj, én jól tudom, milyen keserves az árva sorsa. Magam is apa, anya nélkül nőttem fel és ha egy öreg néném meg nem könyörül rajtam, elpusztúlok. De talán neked is lesznek atyádfiai, kik majd pártfogásukba vesznek?

— Nekem nincs senkim, én itt idegen vagyok.

György csodálkozva nézte a gyermeket. Fiatal, tíz éves, barnahajú, feketeszemű lányka volt.

— Idegen vagy? Nincs atyádfia? De hát ki vagy te, ki volt az édes apád?

— Az én édes apám a kún király volt.

És szeméből megint megeredt a forró könnyzáró és az omló könnyek közt szaggatottan mondta el a rettenetes, véres éjszaka történetét.

Ott aludt dajkájával együtt szobájában, mikor nagy zajt hallottak. A dajka kiugrott az ágyból és felöltözött, mondván, hogy megnézi, mi lehet az oka a lármának? Mikor megjött, halálsápadt volt, de nem szólt semmit. Egy pár ruhadarabot dobott a kis lányra, mialatt folyton behallatszott hozzájuk a vad ordítózás, rikoltozás, hörgés.

— Én, — folytatta a kis leány, — nehányszor megkérdeztem a dajkámtól, hogy mi történik odakünn, de ő mindig csak azt felelte: hallgass, az Úr szerelmére, hallgass! Azután levezetett a pincébe és ott egy kis sikátoron kiértünk egy csendes, elhagyatott utcára. Én sírni kezdtem és az édes apám után kíváncsoztam. A dajkán csitított és magával vonszolt. Egyszer csak kiáltozás hallatszott és a dajkám hirtelen a ház

mögé hurcolt. Meg ne mozdúlj, bármit hallasz is! — mondotta és én ott maradtam, de neki már nem volt ideje elbújni, mert két férfi rohant felé. Megragadták és még hallottam, mikor az egyik szólt: mondtam, hogy meg kell vizsgálni, nincs-e valami titkos ajtó a házon, ez a kún asszony ott akart elillanni. — Eresszetek, — kiáltotta dajkám, — én nem vétettem nektek semmit. — Nem is bántunk, — mondta a másik ember, nagyot kacagva, — csak megakarjuk neked mutatni királyodat, átszúrtuk az áruló szívét. A mi királyunk, aki mindig vele cimborált, most már sirathatja, gyászolhatja . . . Többet nem hallottam. Mikor megtudtam, hogy édes jó apám halott, hogy soha többé én őt látni nem fogom, elaléltam és a földre estem, akkor tértem magamhoz, mikor a lépésedet meghallottam. Eleinte nagyon féltem, hogy te is bántani fogsz, de mikor köpenyedet rámborítottad, láttam, hogy nem vagy rossz szívvel hozzám.

— Nem, szegény, árva királyleánya, tőlem ne félj semmit! A jó Isten, ki a szívembe lát, tudja, hogy milyen szívesen segítenék rajtad. De hová vigyelek most? Talán a királyi udvarba?

— Nem — nem, — sikiltott szinte magánkivül a lányka, — ott magyarok vannak, én félek tőlük.

— Hát hová akarsz menni?

— Magam sem tudom. Ahol közel vagyok az éghez és az én édes, jó apámhoz.

György egy pillanatig meglepetve nézett a gyermek halvány arcára, kisírt szemébe. Aztán hirtelen valami gondolat futott át agyán és megfogta a lány kezét.

— Jer velem, én elvezetlek oda, ahová kívánczol.

És egy félóra mulva ott álltak mindketten az apáca-
klastrom előtt.

— Kik laknak itt? — kérdezte a kis lány húzódozva, —
én félek, úgy félek az emberektől.

— Ne félj semmit, kicsi leány, itt szentek laknak.

A kapusnő ajtót nyitott s György a fejedelemasszony elé
kiváncsozott, hogy átadhatta az apát úr levelét.

Már hajnalodott, a fejedelemasszony éppen misére készült,
mikor a két gyermeket elébe vezették.

Györgyöt már ismerte, a barátok gyakran küldték fel üzenettel hozzá az értelmes fiút. A fejedelemasszony szó nélkül átvette az apát levelét és bámúlva nézett a kis leányra.

— Anyám, — mondta György, — ez a gyermek árva, üldözött és elhagyatott. Segítséget kért tőlem és én ide hoztam.

— Úgy jó helyre hoztad, — felelt a fejedelemasszony, a kis leány fejére téve kezét. — Hogy hívnak, gyermekem?

— Erzsébetnek, felelt a gyermek halkán.

— Erzsébet, mától fogva a mi leányunk vagy. Oltalmat, védelmet, táplálékot mitőlünk kapsz, lelki békéért, vigaszért pedig fordúlj majd az egek Urához és ő bizonyára megadja, amit kérsz.

Azzal átadott Györgynek néhány írást és intett a fiúnak, hogy távozhatik. György még egyszer visszañézett. A kis Erzsébet ott állt a fejedelemasszony mellett sápadtan, könnyes szemmel, de már nem remegett, nem félt és György érezte, hogy jól cselekedett, mikor a kún király leányát ide hozta a szent életű apácákhoz, kik sem származását, sem apja nevét nem tudakolták, hanem szeretettel ölelték szívére, mikor meghallották, hogy üldözött, árva és elhagyatott.

VIII.

György e naptól kezdve már nem járt Budára. Itt volt a veszedelem, itt volt a végítélet! A klastromok, melyek eddig imádság, Istentisztelet végett sokat leveleztek egymással, most nem adtak hírt magukról. Imádkozott mindenki, ahogyan akart, ahogyan tudott, ki törődött a regulákkal és rendeletekkel? Itt volt a végítélet!

Azt meg kell adni a főuraknak, hogy amilyen könnyelműen viselték magukat, mikor a király előkészületekre, fegyverkezésre szólította fel őket, most annál hősiebben, bátrabban készültek a döntő ütközetre. A tatár már betört az országba és a kún nép, — elkeseredve királyának legyilkoltatásán, — most már

igazán szövetkezett a dúló, pusztító tatárcsordával. Sőt egyeseken ők vezették a tatársereget az ország szive felé, ők kik már évek óta itt lakva, letelepedve, jól ismerték az utat, a járást.

György ebben az időben sokat barangolt a falu határában levő rengeteg nagy erdőben. S itt történt vele aztán az az eset, amit később mindig Isten különös kegyelmének hirdetett.

Egyik nagy mohos szikla mellett nagyobb üreget fedezett fel. Az üreget cserjék, apró fák vették körül, úgy, hogy alig lehetett látni. György kíváncsiságból lassan leereszkedett s egyszer csak azt látta, hogy egy nagy, magas széles földalati út terül el előtte. Feje kábúlt, szédült, szeme káprázott, de azért bátran ment előre az úton. Félhomály volt s mentől tovább ment, annál sötétebb lett, csak tapogatózva bírt előre menni.

Belátta, hogy így nem megy semmire s másnap tűzkővel, taplóval jött ki.

Most lassan, óvatosan ereszkedett le és tüzet gyújtott, aztán így ment előre jó sokáig és az útnak nem akart vége szakadni. Csak ment előre a bátor fiú és arra gondolt, hogy törik-szakad, de neki meg kell tudnia, mi van az út végén. Ha később jut haza, az sem baj, mert nagynénje egyik beteg rokonának házába ment két napra, a gyengélkedőt ápolni.

A fiú csak ment-ment, úgy rémlett neki, hogy már órák óta. Leült pihenni, mert éhes volt és fáradt. Egy kis szalonnát, egy kis kenyeret vitt magával, azt megette. Ettől újra erőre kapott és folytatta útját. Egyszer aztán úgy látta, hogy nincs szüksége tűzkőre, taplóra, halvány világosság szűrődik be feje fölé.

A világ egyre erősebb lett, még egy negyedórai út és György kint volt a szabad, tiszta levegőn, Isten kék ege alatt.

Tele tüdővel szívta magába a friss levegőt, aztán körül nézett. Szeme szinte káprázott a világosságtól, de azért jól látta, hogy itt egészen más vidéken van, mint az ő faluja határában, ott csupa hegy meg erdő, itt meg a beláthatatlan síkság, a végtelen róna és mindenütt kalásztenger.

A fiú fáradtan ült le az út szélén és gondolkozott. Vajjon hol lehet ő, miféle út, ahol végig jött?

Azt, hogy hol lehet, nem sejtette, de az útról gondolt egyet-mást. Még Julián testvértől hallotta, hogy itt, ezen a

földön, ahol Árpád apánk hazát alapított, valaha a rómaiak voltak az urak. Ez a hatalmas nép mindenütt, ahová csak eljutott, utakat készített, csatornákat épített, földalatti, titkos utakat csinált. Ki tudja, milyen fontos, titkos és rejtelmes célja lehetett ennek a hosszú földalatti útnak, melyet György véletlenül fölfedezett.

Gondolataiból egy arra ballagó ősz ember riasztotta fel. Egy pillantást vetett a fiúra, György tisztességtudással felállt:

— Jó napot kívánok, kedves urambátyám.

— Jó estét, fiam.

György bámúlva nézett az öreg emberre.

— No, mit nézel, fiam, ha nincs is sötét, bizony már nemsokára alkonyodni fog. Nem látod a napot, hogy megy lefelé?

György az égre nézett. A nap valóban ott állt a nyugati szemhatár peremén. Kora délelőtt volt, mikor elindult s a nap

már búcsuzkodni készül, tehát majd egy egész, hosszú napon át jött a földalatti úton.

De azért ügyelt, hogy meglepetését el ne árúlja az öreg ember előtt, sőt inkább azt szerette volna tudni, hogy merre és hol is van ő most tulajdonképpen?

— Szegény vándor fiú vagyok, édes urambátyám, elfáradtam és gondoltam, hogy megpihenek itt egy kicsit.

— Hát csak pihenj, fiam békében, mert éppen az én földemen pihensz. Ha aztán nem esik terhedre a járás, velem jössz a házam, és szívesen látott vendégem vagy, míg csak ki nem pihented magadat.

— Nem akarok én urambátyám terhére lenni, — szabadkozott szerényen György.

— Ejnye, fiam, pattant fel az öreg ember, — minek beszélsz ilyen hiábavalóságot? Kár ilyesmivel a levegőt rontanod. Még az volna szép, ha egy fáradt vándort így szó nélkül tovább eresztenénk. Hát ennyire becsülöd te a magyar vendégszeretetet. Bizony velem jössz, fiam, oly igaz, mint ahogy engem Bertalan Jónásnak hívnak.

György hirtelen felpattant:

— Kegyelmed Bertalan Jónás?

— Télen múlt hetven esztendeje, hogy az vagyok, de mit csodálkozol ezen olyan nagyon?

— A szemzői klostromban egy Péter nevű barát sokat említette kegyelmedet.

— Igazán? No annak örülök. Áldott jó fiú, közeli atyámfia, meghalt húgomnak egyetlen fia, mi tagadás, bizony megsirattam, mikor a klostromba lépett. Egy darabig itt volt a házamban

és én úgy bántam vele, mint tulajdon gyermekemmel, de hát aztán elfogta a szent élet után való vágy és hirtelen klastomba lépett. Mondom, akkor nagyon búsultam utána, de aztán bele-nyugodtam, hogy szent hivatás szólítá el tőlem, no hát így is jól van.

Sóhajtott egyet, majd így folytatta:

— Mindig készültem, hogy meglátogatom, de annyi dolga-baja van az embernek. Aztán meg nem vagyok fiatal legény s nehezen szánom el magam olyan hosszú útra.

— Hosszú út? — kérdezte álmélkodva György.

— Bizony, fiam, vagy öt napig eltart, míg ezt a nagy hegyet megkerüljük, de hiszen ezt tudnod kell, ha arra jöttél, vagy talán te garabonciás deák vagy és keresztül repülsz a levegőn, vagy átfúrod a hegy gyomrát?

György ijedten nézett az öreg emberre, sejtene valamit titkából, hogy annak a hegynek csakugyan át van fúrva a gyomra. De nem, Bertalan uram olyan jóízűen kacagott a saját tréfáján, hogy György is vele nevetett s ezzel nem beszéltek többet a dologról. De ez is elég volt, mert György már annyit tudott, hogy az út, mit ő kora reggeltől késő délutánig megtett, a föld felett éppen öt napig tart.

— Látod, — mondotta Bertalan uram, — látod azt a kis csillogó folyót, az ott a határ, azon túl már az osztrák sógor az úr.

György elgondolkozva haladt Bertalan uram oldalán, aki igazán szives, magyaros vendégszeretettel fogadta. Ott vacsorált és vacsora után sok mindenről elbeszélgettek. Bertalan uram egyszerű falusi nemes volt, de józanul ítél és okosan gondolkozott mindenről.

— Bizony, fiam, — mondotta, mikor az országot fenyegető nagy veszedelemről beszéltek, — a királyt csúfúl cserben hagyták hívei, haragudtak reá, mert, hogy ráncha szedte, kordában tartotta őket.

Azt hitték, hogy a királyon álltak bosszút, pedig csak a hazát döntötték veszedelembé. Aztán meg most már a kúnok is a tatárok mellé álltak.

— Legyilkolták királyukat, — mondta György elborúlt arccal, mert eszébe jutott a szegény kis Erzsébet, amint kint állt a hideg éjszakában és édes apját siratta.

— Bizony, édes fiam, nemcsak gonoszúl, de balgán is cselekedtek. És cselekedetük immár meg is termé a maga gyümölcsét. Pedig azóta már biztosan szánják-bánják a dolgot és Kuthent a haló porából is feltámasztanák, ha lehetne. Felizgatták a népet és a boldogtalan, esztvesztett tömeg az sem tudja, mit csinál. Nem is az ő bűnök, ami történt, a lázítók, a felbujtatók fejére száll Kuthen király vére.

György lehajtá fejét és néma maradt, ő még mindig a szegény kis árva lányra gondolt, akit ő vezetett be a szent-életű apákához. Vajjon megnyugodott-e már kissé? Vajjon milyen lesz a sorsa?

Ha György a jövőbe láthatott volna! Bizonyára csak a legjobbat kívánta Erzsébetnek, de még csak nem is álmodhatott olyan fényes sorsot, a minő a kis lányra várt.

Reggel György elbúcsúzott szíves házigazdájától és a földalatti úton visszatért falujába. Nénje csak másnap tért haza és így nem faggatta, nem kérdezte, megelégedett azzal, hogy a ház körül mindent rendben talált.

És György nem beszélt titkáról soha senkinek. Kitartóbb, komolyabb lett, máskülönben nem látszott rajta semmiféle változás. Dolgait rendesen elvégezte, a betűvetésben is gyakorolta magát s mikor ideje engedte, magában egyedül gyakran sétált a földalatti út felé, mintha csak sejtette volna, hogy ennek az ő véletlen, nagy felfedezésének milyen nagy jelentősége van.

IX.

A napok teltek-múltak, a királynak 50—60 ezer főnyi serege állt zászlaja alatt, de már ekkor nyakunkban is volt a veszedelem, az ország szívében a tatár.

Az 1241. esztendő április 11. napján volt az ütközet. Kevés ilyen gyászos napot jegyzett fel a magyar történelem.

Pedig fájdalom, volt részünk gyászból, megpróbáltatásból elég.

A mohi pusztán, a Sajó egyik partján ütött táborn BÉla király seregével, a másik parton állt Batu kán szörnyű hadával. A magyar tábor még azt a gyászos ügyetlenséget is elkövette, hogy szekérvárral vette körül magát. Mikor ezt Batu kán meglátta, örvendezve mondotta: „Nem menekülhetnek, be vannak zárva, mint birkák az alkolban!”

A sereg fővezére Kálmán herceg, a király öccse volt. Megjelent Tamás úr is bandériumával, András bán seregével, a jobb szárnyon maga az ország nádora, Dénes. Még be se gyógyult sulyos sebe, melyet a vereckei szorosban szerzett, de azért itt van, buzdítja, lelkesíti katonáit, hiszen mindenki érzi, hogy a legdrágább kincs van ma kockán, azt kell megmenteni.

Hová tünt el a király iránt való harag és neheztelés? Felolvadt a hazaszeretet forró, szent, tiszta tüzeiben. Senki sem gondol most személyes bajaira, sérelmeire, haragjára, csak egy gond tölti be a lelkeket: meg kell menteni a hazát.

Ime Tamás úr egy percre ott hagyja bandériumát s a király felé vágat. Ott van a fiatal Máté, Gyula és Lajos vitéz. Tamás úr különösen inti a vitézeket, hogy a király szent személyét őrizték s egy percre védelem nélkül ne hagyják.

Mig Simon ispán csapata előtt ellovagol, arca elsötétül egy percre. A csapatot egy hadnagy vezeti. Az ispán a kúnok kezébe került, kik könyörtelenül elpusztították. Hiába fondorkodott, színeskedett hát, szítva az elégtelenséget a király és a főurak közt, hiába remélte, hogy az áldatlan harc az ő nevét, hírét,

vagyonát fogja majd növelni, nyomorúltan, dicstelenül kellett elpusztúlnia.

Tamás úr visszalovagol seregéhez, míg a másik szárnyon András bán megszólítja Dénest:

— Nádor uram, emlékszik-e még a múltkori összekoc-
canásunkra?

A nádor búsan int a kezével, milyen messze vannak már azóta mindattól, ami valaha elválasztotta őket. hogy egyesültek mindnyájan a hazaszeretetben, a hazavédelemben.

— Nekünk kis számadásunk is volna, — és a bán arcán halvány mosoly fut át. — Ha életben maradunk, majd kiegyenlíthetjük, addig is nem szorítanak kezét egymással?

S a két férfi szíves barátsággal rázza meg egymás kezét.

S itt az ideje, hogy búcsúzzanak, mindenki helyén álljon, mert a fővezér, Kálmán herceg, rohamra fuvat. S a magyar vitézség, a magyar virtus kitesz magáért, visszaverik a tatár csordát és Batu kán hátrálni kezd.

És ekkor elfogja a sziveket a diadal mámore, a jó kedvű könnyelműség. Úgy viselkednek, mint a csintalan gyerekek, csúfolódnak a veszedelmen, mely hónapok óta rettegésben tartotta őket.

— Ugyan, ugyan, — kiált fel széles jó kedvében András bán, — hát ez a szörnyű tatár sereg? Ezek miatt ugyan kár volt állandó remegésben élnünk.

— De már erre mulatunk egyet, — mondja Gyula. — Az ilyen szép napot meg kell ünnepelni. Derekas munkát végeztünk, cspunk egy jó áldomást rá.

Még Tamás úr is barátságos és jókedvű lett.

— Igaza van a fiatalságnak. Munka után jöhet a vigasság. Ugy-e bánus uram?

— Jöhet bizony, de még magam is a fiatalsággal tartok, megszabdúltam a gyászos tehertől, hát töltsük vidáman az estét.

Dénes nádor megcsóválta a fejét:

— Batu kán még nem vonúlt vissza, urak.

— Nem, nem készülődik. Intsünk neki búcsut a boros kupánkkal.

A fiatalság s egy pár jobbkedvű öreg úr is nagy mulatáshoz fogott. Később lefeküdtek pihenni, csak a fővezér, Kálmán herceg, Ugrin, az érsek, Tamás és a nádor virrasztottak a király sátorának közelében.

És ime, még alig pitymallik, a szürkületben vad üvöltözés

támad. Baté kán nem vonúlt vissza, hanem teljes erejével veti magát az alvó magyar táborra.

— Fel! fel! — hangzik az őrszemek ajkán, de a mámoros álmos sereg nehezen tér öntudatra. S mikor fölébrednek, még

jóformán akkor sem értik, mi történik velük. Nem birják felfogni a veszedelem nagyságát. A nyalka, piperkőc ifjúság lassan öltözködik és — mintha nem égne a tető a feje fölött, — még a nyakkendőjét is felköti.

Nagy baj a szekértábor is, csakugyan be vannak kerítve

az akolba. Az első összecsapásnál eldőlt az ütközet sorsa s ezzel szegény hazánk sorsa is. Mire lóra kaphattak, Kálmán herceg és az érsek csapata már szét volt szórva s a rend, a fegyelem teljesen megsemmisült. Ezen a napon olyan sebet kapott a szegény haza teste, mely csak századok múlva hegedt be.

A nádor az első pillanatban tisztában van a helyzettel, most Tamás úr felé fordult:

— Mi elvesztünk, de kegyelmetek még megmenthetik a királyt.

A király tudni se akar a futásról. Érje ott a végzet, ahol többi híveit. De Tamás úr szinte erőszakosan ragadja magával, utánuk vágat Máté, Gyula és Lajos, néhány csatlóssal. Az ottmaradtak, a halálra szántak ezzel búcsúznak a lóra ült magyaroktól: mentsétek meg a királyt!

S valójában, már csak azért harcolnak ott a körülzárt szekértáborban, hogy a király útját fedezzék, védjék. Nekik már csak néhány órájuk van, talán annyi sem, de harcolnak, küzdenek, mert addig feltartóztatják a tatárscordát és a király futhat.

Batu kán seregében is észreveszik, hogy a király etünt, most kétszeres dühvel vetik magukat a magyar tábornak, mely köztük és a menekülő király közt áll. Batu kán kiadja a rendeletet, hogy magyarok királyát eleven, vagy holtan, de kézre kell keríteni, enélkül nem teljes a győzelem.

És a magyar vitézek ott harcolnak a királyukért. Mindegyik elmondta utolsó imáját, az irgalmas Istennek ajánlotta lelkét és állt tovább helyén rendületlenül, tudva, érezve, hogy neki

most csak egy kötelessége van: helytállni, hogy a király menekülhessen; meghalni, hogy a haza még valaha feltámadhasson.

Mert ha akkor Batu kán terve sikerül, ki tudja, ki lakik itt most, a magyar haza helyén? Ki tudja, nincs-e ez irva rólunk a nemzetnek történetében: élt egy nemzet a Duna és Tisza között, ott lakott négyszáz esztendeig, aztán jött a tatár-mongol áradat s elseperte. Úgy elseperte, hogy még nyoma se maradt sehol . . .

Isten azonban másként rendelkezett. Az ő keze sújtott oly keményen, talán, hogy főuraink könnyelműségét ostorozza. Az ő keze emelt fel újra, mert a könnyelmű magyar urak szívében ott a halálos csatamezőn feltámadt a hősiesség, az önfeláldozás, a hazaszeretet, a hűség s mind az a sok szép, igaz magyar erény, mit már végkép kipusztítani hittünk lelkükből.

Ott élt, lobogott a szent tűz bennük és megsúgta nekik, hogy felkent királyukat, a dicső Árpád vérét meg kell menteniök mindenáron, mert ha ő életben marad, Isten segítségével még föltámadhat a sokat szenvedett, vérig elgyötört haza is.

És ott hullottak el a kegyetlen pogány keze alatt mind-mind. A jó Isten, ki látta utolsó óráik hősi önfeláldozását, hallotta végső vallomásukat, bizonyára kegyesen fogadta lelküket s életük minden hibája meg volt nekik bocsátva hősi, szent, nemes halálukért.

Ott küzd András bán sötét, kegyetlen elszántsággal. Nem életéért harcol, hanem menekülő királyáért, kire oly sokáig és nagy haragot tartott életében.

Hátát egy szegletnek vetve harcol. Már négy tatárt levá-

gott, de mi haszna, ő rajta nem segít semmi, ha száz karja lenne, egyszer csak elfáradna.

Most egy nagy, hórihorgas tatár tart felé. Turbánján zöld posztó diszeleg, ez azt jelenti, hogy valami előkelő úrféle lehet a tatárok között.

András a tatár harcos arcába pillant. Fiatal, húsz éves ifjú, de ügyes vivó. A két kard tüzesen csattog, szikrákat szór, aztán egy kétségbeesett ordítás a tatár táborból, az ifjú vitéz leesett lováról, András bán levágta a kán egyetlen fiát.

De ez volt az utolsó diadala, mert a másik pillanatban,

mint zúgó óceán tört reá a tatár tábor és András bán örökre elfűnt a vérszomjas, bosszút lihegő tatáráradatban.

A másik oldalon a nádor harcol. Harsány hangon biztatja vitézeit:

— Még egy kicsit, még küzdenünk, harcolnunk kell! Még nem szabad meghaluunk! A király még nem futhatott messze, nekünk fedeznünk kell menekülését.

És ott hultak el sorba egymásután mindnyájan, kiérdelve a vértanúság koszorúját.

Nincs már, ki feltartóztassa Batu kánt, kihullt a magyar kezéből a kard s piros hullámokat hömpölyget a Sajó. A tatár sereg most már feltartózhataflanúl rohan a menekülő király után.

A szerencsétlen, sorsüldözött Béla vágat előre vitézeivel. Az ő lovaik fáradtak s a tatárok pihent paripákon üldözik őket. Néha-néha már majdnem utólérik őket. Ilyenkor hátra maradt egy-két vitéz és birkózik a tatárokkal, míg el nem esik. Az egész csak arra való, hogy addig, míg a viadal tart, a király időt nyerhessen és tovább futhasson. Ha mind elhullnak, egy szálig is, nem tesz az semmit, csak a király meneküljön át a határon! Még a szivük lázas, viharos dobogása is csak azt kiáltja: Mentsétek meg a királyt! Mentsétek meg a királyt!

Fut a szegény hazátlan király s nyomában a vérszomjas tatársereg! A király hátranéz, megint elmarad egynehány vitéz a tatárokat feltartóztatni. Aztán egy forduló, megint kiválik őt-hat jó vitéz s egyszerre a király ötödmagával marad egy kis falu határán.

Már a lovak is alig bírják, remegnek, fújnak a szegény párák, a vitézek összenéznek, s ekkor Tamás úr a királyhoz fordul:

— Mi itt maradunk, felséges uram, te menj előre Lajos vitézzel.

— De hiszen most elmaradtak az üldözők.

— Egy-két óra múlva, talán hamarabb is, itt lesznek. Paripájuk lába gyors, lehet, hogy itt is vannak közelben, csak a hegyek takarják el még tőlünk. Mindegy. Mi hárman itt maradunk, te meg, felséges uram, menj előre a jó Lajos vitézzel. De ne fussatok tovább. Paripátok zihál, reszket. nem bírja tovább, hiábavaló dolog lenne a futás, az állat leroskad, nem bírja. Menjetek be itt a hegység közt az erdőbe, próbáljátok elrejteni magatokat, míg az üldözők tovább rohannak. Akkor aztán előíhettek és a jó emberek irgalma majd elvezet valamerre benneteket, ki az osztrák határ felé, Frigyes hercegnek, atyádfiának birtokára.

A király szomorúan nézett maga elé:

— Azon gondolkozom, hogy talán jobb, ha én is itt maradok veletek? Hiszen úgy látszik, nincs irgalom, nincs segítség, pusztúlnunk kell, hát haljunk meg együtt!

— Felséges uram, — mondta Tamás úr lehajtva fejét, — sokat vétettünk ellened, de ezt a beszédet nem érdemeltük meg. Neked élned kell, mert általad, benned fog élni a haza! Oh, királyom, mi teljesítjük kötelességünket, mikor itt elpusztúlnunk védelemben, de neked is teljesítened kell a magadét: élned kell, Uram! Élned és uralkodnod azokért, akik utánunk jönnek, akik jobbak nemesebbek, igazabbak lesznek nálunk, akik megérdemlik majd, hogy az Úr Isten csodát tegyen kedvükért és feltámassza, hamvaiból majd ezt az országot. Élned kell, oh Uram és nincs köztünk egy sem, ki ne tudná, hogy

életed nehezebb és keservesebb lesz a mi halálunknál. De kinek-kinek vállalnia kell a maga részét. Mi vállaljuk. Uram és még ma együtt leszünk társainkkal az Isten színe előtt.

Hát te, te, a király, futnál meg kötelességed elől?! Gyáva

ember az, ki élni akar, mikor meghalnia becsület és kötelesség, de százszor gyávább, ki az élet elől a halálba menekül.

— Igazad van, — kiáltá a király és sápadt arca tűzbe borúlt, szomorú szeme felragyogott.

— Igazad van, menni fogok és hiszem, ha Isten irgalma

megtartja életem, hiszem, hogy ti nem hiába múltatok el. Öle-
jetelek meg búcsúzó testvéreim, a viszontlátásra ott fent, az igazak,
a jók hazájában!

A király megölelte Tamás urat, majd a vitézeket s
szeme tele volt könnyel, mikor Lajossal búcsút intett nekik.
Lovaikat ott hagyták, a szegény párák már mozdulni is alig
birtak.

A király ott bujdosott a nagy rengetegben, minden
neszre felriadva, hogy talán az üldöző tatárok ott vannak a
nyomában? Éhségtől és fáradságtól elcsigázva, testében, lelkében
elgyötörve leomlott egy mohos sziklára, hogy ott kissé kipihenje
magát. Lajos vitéz ott állt előtte és megszólalt:

— Engedelmeddel, uram, úgy látom, éhség és szomjúság
kinoz, ha megengeded, próbálok valamit hozni számodra.

— Itt a rengetegben? — kérdezte szomorúan a király. —
Ám próbáld meg, ha legalább vizet és néminemű ehető gyökeret
kapnál. A testem összetört s nem bírja tovább.

Lajos bement a fák közé. Alig ment pár száz lépést,
neszt hallott, riadtan figyelt, nem a tatárok jönnek? Nem, egy
barnaképű, értelmes szemű fiú állt e vitéz előtt.

A fiú illedelmesen köszönt és szomorúan nézte a vitéz
tépett, véres ruháját. Lajos elérgette tekintetét:

— Úgy van, onnét jövőnk, minden elveszett . . .

— A király is? — kérdezte a gyermek reszketve!

Lajos óvatos volt és kitérőleg válaszolt:

— Még semmit sem lehet tudni . . . Talán a jó Isten irgalma
megsegít . . . De mondd, fiam, nem kaphatnék itt valamerre
egy kis vizet és néminemű gyökeret, mit veszedelem nélkül

megehetnénk. Éhség, szomjúság gyötör engem is, meg társamat is, kit az erdőben pihenni hagytam.

— Kövessen kegyelmed, — mondta a fiú s nemsokára csörgedező kis patakhoz értek. A fiú teletöltötte kulacsát és átnyujtotta a vitéznek:

— Igyék kegyelmed.

Lajos vitéz fejét rázta:

— Majd előbb a társam.

A fiú csodálkozva nézett a Lajos arcába, de nem szólt semmit, hanem tünődve állt helyén:

— Min gondolkozol? — kérdezte a harcos?

— Azon gondolkodom, hogy a gyökér veszedelmes, mérges lehet és az éhséget sem veszi el jól. Inkább más valamit próbálok.

Azzal gyors mozdulattal kúszott fel egy meredek sziklára és mikor onnan leért, tele volt a zsebe galambtojással.

— Itt van, ha nem veti meg kegyelmed. Jobb lesz, mint a gyökér. Sok kicsi galambfészket fosztottam ki érte, bizony színná láttam is szegény madarakat, de arra gondoltam, hogy két ertársamat mentem meg a madarak tojásaival.

Álmúlva látta, hogy a vitéz nagy gonddal zsebébe teszi a tojásokat, anélkül, hogy egyhez is hozzányúlna.

— Hát nem eszik kegyelmed? — kérdezte álmétkodva a vitéz. — Isten úgy el van csigázva, oly halovány az ábrázata, hogy falatot nyelne, ha egy kis korty vizet inná, mindjárt megérné magát.

— Adj előbb a társam, — mondotta a vitéz komolyan.

Álmúlva nézte a vitézt. Miért nem eszik, miért nem eszik? Isten éhező társának vihetne a maradékból is. De okos volt és kérdezősködéssel nem kívánta a fáradt vándort még jobban terhelni.

— Kis fiam, — kérdezte Lajos vitéz, — ismered te ezt a rengeteget jól?

— Ismerem, hiszen itt születtem, ott lenn a hegyek alján, a faluban.

— Tudnál te itt nekünk valami rejtekhelyet mutatni, hol pár napig meghúzhatnók magunkat?

A fiú gondolkozott egy percig:

Dánielné-Lengyel Laura: A három galamb.

— Tudnék, ha kívánják, de . . .

— Nos mit akarsz mondani?

— Kegyelmetek itt akarnak maradni az erdőben?

— Nem mehetünk ki, mert üldöznek bennünket, úgyis remegünk minden hulló falevéltől, a legkisebb zajra is azt hisszük, hogy nyakunkon a tatár.

— Hát a tatár tudja, hogy kegyelmetek erre menekültek?

— Tudja, nyomunkban van. Lehet, hogy már ott lent kutat a faluban. Lehet, hogy ide is utánunk jön.

— Hát akkor innét menekülnünk kell.

— De hát hova, merre? Ezt az erdőt, az utakat már biztosan körülfogta a tatárcsorda. Ha csak madarakká nem válunk, innét ki nem repülhetünk. Itt kell a rengetegben bujdosnunk, rejtőzködnünk, míg vagy elfognak, vagy ha az Isten különös kegyelme úgy akarja, a tatársereg elvonul és szabad lesz az út arrafelé.

Kezével messze nyugat felé mutatott. A fiú figyelmesen nézte a jelzett irányt és a vitéz arcát.

— Hol van a kegyelmed társa? Én majd elvezetem kegyelmeteket oda, ahova kívánják.

— Valami barlangba, ahol meghúzódhatunk?

— Valami olyan helyre, ahol nem lesz bántódásuk.

— Derék fiú vagy s nem marad el jutalmad.

A fiú arcát elöntötte az égő vér:

— Magyar vér folyik ereimben. Csak nem hiszi kegyelmed, hogy szegény bujdosóktól valamit elfogadjak?

— Igazad van. Bocsás meg, hogy megbántottalak. Gyere velem, elvezetlek társamhoz.

— Akinek az eledelt és italt viszed?

Még egy pár lépés s ott álltak a mohos sziklán ülő vándor előtt. A vándoron éppen olyan tépett, véres ruha volt, mint Lajoson. Fejét kezébe hajtva ült helyén. Mikor a lépéseket meghallotta, felnézett.

— Uram, — mondotta a vitéz, — Isten különös kegyelme ezzel a kis fiúval hozott össze, ki galambtojást és friss vizet lelt számodra.

Azzal átnyujtotta a tojást és vizet és a gyermek egy pillanat alatt megértette, miért nem evett, nem ivott a vitéz

társa előtt, bármennyire elgyötörte is a nélkülözés. A rongyos, tépett ruhájú vándor, az elgyötört, bús, halványarcú férfi Béla volt, a letiport, legázolt Magyarországnak szerencsétlen, bujdosó, menekülő királya.

IX.

A király evett a nyers tojásból és ivott a friss kristályvízből, aztán átnyújtotta azt, ami maradt, vitézének. A fiú mondotta, hogy van nála tapló és tűzkő, tüzet csinál és megfőzi a tojásokat, de a király csak kezével intett, az erdei tűz ideternelné a tatárok figyelmét.

A király most intett s a fiú előbbre lépett, majd meghajtotta térdét a mohos sziklakő előtt, éppen úgy, mintha trónusán ülne vele szemben az uralkodó. A király átható, éles tekintettel nézte a gyermek arcát, majd így szólt:

— Te tudod, hogy ki vagyok én?

— Uram és királyom. — felelte a fiú.

— Az üldözött, a hontalan király, — és egy mély sóhajtás fakad a király szívéből. Az égre nézett, melynek nyugati peremén éppen most bukott le a nap. A király érezte, hogy szeme elhomályosodik és forró könnycsepp gördült végig orcáján. Képzeletében most búcsúzott el attól a sok jó magyar vitéztől, akiknek lelke most kér bebocsáttatást az Úr kapuján.

Aztán megint a gyermek felé fordult:

— Kelj föl, — mondotta szomorú, de barátságos hangon.

— Igazad van, egy királlyal tettél jót, de olyan királlyal, ki a koldusnál szegényebb és még jutalmat sem tud néked adni.

György esengve kulcsolta össze kezét:

— Oh uram, szegény árva vagyok, sem apám, sem anyám. Szülőim vagyon nélkül haltak meg, de szeplőtelen, tisztességes, becsületes nevet hagytak reám. Ne fossz meg most tőle, felséges uram.

— Én megfosztalak ? Nem értelek gyermekem.

— Felséges uram, megfosztasz becsületes nevenedtől, ha azt gondolod, hogy egy magyar fiú ajándékot, adományt vár, amiért a jó Isten különös kegyelme olyan boldogságban részesítette, hogy urának, királyának szolgálatára lehet.

A király fölállt és a fiú vállára tette a kezét:

Ember vagy, gyermekem, s amint lelkes szemedet, kipirúlt arcodat nézem, annál inkább visszatér bizalmam hazám jövőjében. Élnie kell ennek az országnak, hol már serdülő, ifjú gyermekek érett, hős férfiak módjára beszélnek és viselkednek.

Szeretettel nézte a fiú égő arcát, majd így szólt:

— Vonásaid nem ismeretlenek előttem. Nem jártál már Budán, az udvaromban?

— De igen, felséges uram, a jó apát úr vitt fel, mikor a messze-messze üzenetet kaptam Ázsiából, a galambok szárnyain.

— Te volnál az? Igen, igen, most már megismertelek. Te ejlottél és elhoztad a vészirt, de hiába volt minden...

Csönd, kinos csönd volt egy percig, mindegyikre ránehezedett a multak sok hibája, bűne, tévedése. Végre is Lajos vitéz szólalt meg:

— Felséges uram, ez a fiú jól ismeri az erdőt, majd keres számunkra valami barlangot, amelynek mélyében meghúzhatjuk magunkat. Mert míg a veszedelem tart, addig innét ki nem mozdúlhatunk.

György most közbeszólt:

— Bocsánatot kérek, vitéz uram, ezt nem teszem.

— Nem teszed? — álmétkodott a vitéz — hát az imént nem megígérted?

— Én nem ezt ígértem kegyelmednek.

— Hát mit?

— Hogy kivezetem az erdőből, ki a határ felé.

— De hát eszeden vagy? — fakadt ki most már türelmetlenül a vitéz, — nem érted, hogy a tatár mindenütt nyomunkban volt, üldözött, hogy most már biztosan a faluban

kutat utánunk s nem lehetetlen, hogy pár perc múlva már az erdőt teszi tűvé értünk.

— Én kivezetem a felséges királyt és kegyelmedet.

— Hol, a levegőn át?

— Nem, a föld alatt.

Csend volt egy percig, majd Lajos vitéz szomorúan vállat vont:

— Ez a szerencsétlen gyermek esztét veszttette.

— Hallgass, — intett a király, ki átható, figyelmes szemmel nézte Györgyöt, — hallgass, ez a fiú nem látszik eszelősnak és bármily hihetetlenül hangozzék is, tudja, hogy mit beszél. Szólj bátran, fiam és magyarázd meg szavaidat!

— Felséges uram, innét félóránnyira, egy szikla alatt van egy földalatti útnak a lejárója. Én többször bejártam ezt az utat, tíz-tizenkét óráig tart. Az út vége ott van közel a határhoz. Ha reám bizzátok magatokat, holnap délelőtt már osztrák földön vagytok.

A király egy pillanatig ott állt helyén mozdulatlanul, majd az égre tekintett. A nap már végleg eltűnt s a hold szelíd, sárgás fénye ömlött el az erdőn, a csillagok biztatóan ragyogtak. A király csak állt egy pár percig, majd térdre rogyott és az ég felé kulcsolta kezeit:

— Örök hatalmú Isten, ki mindeneknél jobban tudod, mikor sujts, mikor vigasztalj. Áldassék a te szent neved! Ime itt áll a te legszegényebb, legnyomorultabb szolgád: a hontalan, a bujdosó király, vad ellenségtől körülvéve, farkasnál gonoszabb pogánytól üldöztetve. S te segítségére küldesz egy gyermeket s e gyermek megment mindnyájunkat. Nem életemért hálálko-

dom, én Uram, mert életem keservesebb, nehezebb és gonddal teltebb lesz a legutolsó koldusénál, de hálát adok neked, Uram, mert a remény csillagát gyújtottad ki felettem, mert visszaadtad hitemet, bizalmamat, erőmet. Igaz, hogy vitézeim szine-java elhullt az ádáz harcban, de ime, nőnek, erősödnek a gyermekek, az ifjak, kikből kegyelmed folytán még különb hazafi lesz apjuknál,

elődjeiknél, mint ahogy én segítségeddel egy különb, jobb, szebb Magyarországot akarok támasztani a rombadőlt, a leégett helyett!

Azzal felállt helyéről. Lajos vitéz és György néma megrendüléssel hallgatták a király imáját, melyet soha többé ez életben el nem felejtettek. A néma megilletődéstől mintha gyökeret vert volna lábuk, csak akkor mertek mozdulni, mikor a király György felé fordult:

— Menjünk, gyermekem, az Úr vezesse lépteinket, mint ahogy ő küldött hozzám.

És elindultak a hosszú, sötét úton, s mikor a nap magasan fent ragyogott az égen, ők ott voltak a határhoz közel egy órányira. Az a kis folyó, melynek ezüstös csillogása, mint vékony szalag látszott a távolban, már idegen országhoz,

Ausztriához tartozott. Ennek az Osztrákországnak hercegéhez, Frigyeshez akart Béla menekülni, mivel a herceg nemcsak fejedelemtársa, szomszédja, de vérbeli atyjafia is vala.

És a kis ezüstcsillogású folyóig kísérte György urát, királyát, hogy itt búcsút vegyen tőle. A király a fiú fejére tette kezét:

— Hiszek az igaz, irgalmas, jóságos Istenben és bizom abban, hogy még találkozunk. De ha nem látnók soha többé

egymást, légy akkor is becsületes ember, igaz, jó magyar férfi, olyan férfi, mint amilyen derék gyermek vagy. Isten veled!

György zokogva borúlt a fejedelem feléje nyújtott kezére és csókjaival, könnyeivel halmozta azt el, azután ott maradt helyén és nézett a távolba, míg a király és Lajos vitéz alakja el nem tűnt könnybeborúlt szeme elől.

X.

A király hát megmenekült, ott volt az osztrák Frigyes herceg földjén, ki jó barátja, szövetségese, atyafia volt. Mig fent ragyogott Béla király szerencsecsillaga, bizonyára Frigyes volt a legjobb barát, leghűbb szövetséges és a legszeretőbb atyafi.

Mézédes mosolya most is ott lebeget ajkán, mikor Béla király fogadásra elősietett. Mindkét kezét egyszerre nyújtotta a szerencsétlen rokon elé.

— Óh, édes, jó atyámfia, milyen szerencsétlenség, milyen rettenetes, szörnyű szerencsétlenség!

— Isten kemény próbára tett bennünket, — mondta Béla remegő hangon.

— Bizzál jóságában, ő majd megsegít, — tette hozzá kenetteljes hangon Frigyes. Nálam természetesen védelmet és oltalmat találsz, ameddig csak akarsz. De mint jó rokonhoz illik, őszintén beszélek veled. A tatárcsorda engem is fenyeget, egy év óta egyebet sem teszek, mint fegyverkezem, készülök ellene. Valóságos inséges helyzetben vagyok és bár a szívem ég a vágytól, hogy segítsek rajtad, alig tudok vendégszeretetet gyakorolni.

Béla arca fellángolt. Eszébe jutott, hogy milyen jó volt ő ehhez az állnok, kétszinű emberhez, de még mostani szerencsétlen helyzetében is sokkal büszkébb volt, semhogy ezt felemlitse.

— Az sem lehetetlen, — folytatta az álnok Frigyes, — hogy a tatár boszúért lihegve jön utánad és fejedet követeli tőlem. Nagyon természetes, hogy megvédelek életem árán is, de ez nem olyan könnyű dolog. Te magad tudod, hogy mi az: a tatárokkal szembeszállani. Ezt csak úgy atyafiságos jó indulatból nem tehetem s te sokkal igazságosabb ember vagy, mintsem ilyesmit követelj tőlem. Nem kérek sokat tőled, nehogy valaki azt mondhassa, hogy szerencsétlen, szorúlt helyzetekkel visszaéltem, nem kérek egyebet, csak adj nekem írást Sopron és Moson vármegyéről és a locsmándi uradalomról.

Mit tehetett a szerencsétlen, megalázott király, megadta az írást, hogy így nyugalmat, pihenést találjon. Hiszen a rosszlelkű rokon képes lett volna talán tatárkézbe adni, ha követelését megtagadja . . .

Béla még az idegen földön, mindenétől kifosztva is megpróbálta, hogy valahogy segítsen szerencsétlen hazáján. Folyamodott a pápához, a német császárhoz, de mindenütt süket fülekre talált. Mit szenvedhetett ez a derék és jó fejedelem?

Minden gondolata, minden érzése a sebektől vérző, halálos fájdalmakban vonagló hazá, de hiába, nem bír segíteni rajta.

A keserű kelyhet végig ki kell üríteni. Mert szörnyű napok jönnek most a hazára. A magyar történelem sok szomorú lapja beszél szenvedéseinkről, de a tatárjáráshoz hasonló veszedelem

talán csak egy volt, egyetlenegy, az, amely a mohácsi síkon sujtott le reánk.

Batu kán táborá most előzönlí az országot. Ők nem elé-
gelték meg a harcban elesett vitézek halálát, gyilkoltak, öltek,
pusztítottak, mikor már semmi szükség sem volt rá, mert a
vérig gyötört, elerőtlenedett, kétségbeesett nép már védekezni

sem bírt. Oh milyen igazá volt a Julián barát üzenetének!
A Batu kán szíve nem ismeri ezt a szót: könyörület! A tatár
csorda válogatás nélkül gyilkolta az ősz aggokat, a gyöngé
kisdédeket, az anyát, kít gyermeke mellől ragadtak el, a gyer-
meket, ki pihent anyja ölében. Batu kán paripája végigvágatott
az ország szíven s ahová lovának patkója ért, ott esztendőig
nem nőtt fű, virág többé.

Fekete lapra, fekete tentával írva ez a fejezet hazánk történetében, felégetett városok, lerombolt várak, elpusztított falvak mindenütt. Talán még jól járt, akit egyszerre legyilkoltak, mert az erdőbe, pusztába menekült nép többet kinlódott, többet szenvedett amazoknál. Megmentette nyomorúságos életét, de mit ért vele? Hiszen minden levélsuttogásra, minden szellő-fuvallatra remegve rezzent össze, talán hóhérai jönnek? És gyakran jönnek is. Itt vannak az embertelen tatárok, hogy vad kacagással hurcolják halálra a szegény áldozatokat, vagy jönnek az erdei vadak és rátámadtak a védtelen, fegyvertelen bujdosóra.

Ha egy néhány mégis meghúzta magát valahogy és nagy nyomorúságban, de valahogy csak tengette életét, ennek sem hagytak sokáig nyugtot. Elfogott papokat arra kényszerítették a tatárok, hogy irásokat küldjenek szét az elbujt néphez, hogy jöhetnek haza bátran, nincs már semmi veszedelem. A nép a biztató szóra el is hagyta rejtekét és előjött, felépítette házát, szántott-vetett, dolgozott, de aratásra már nem került a sor, mert a tatárok legyilkolták őket.

Úgy tettek velük, mint régebben tettek az emberek a szegény kis dolgozó méhekkal. Csak gyűjtsetek, dolgozzatok, szedjétek a mézet, mikor élvezni akarjátok munkátok gyümölcsét, leöldösünk benneteket és elszedjük a mézet.

A papoknak nagyrésze megtagadta az engedelmességet és nem akart álnok, hitszegő levelet írni a szegény bujdosóknak, ezeket kegyetlen kinzásokkal kényszerítették az írásra.

De akadt egy pár nagylelkű, hősies lélek, ki elszenvedte a legszörnyűbb kinokat és mégsem engedte magát ily aljas,

ocsmány célra kihasználni. Ezeket véres kínzásuk után legyilkolták.

Igy halt meg az apát úr-is. György pártfogója. Vértanúhalált szenvedett, magyar hazáért, férfiúi becsületéért.

Legyen áldva emléke örökre!

És legyenek áldva vele mindazok, kik viselték a fájdalom, a szenvedés keresztjét és kiérdemelték a vértanúság szent koszorúját.

S a gyásznak, a siralomnak még sokáig nincs vége. Holttestek hevernek úton-útfélen s nincs senki, aki kegyeletesen eltemetné, megsiratná őket. Az Úr keze súlyosan pihent az

országon. Ha nagy volt a könnyelműség, a pártoskodás, a viszálykodás, szörnyű lett a büntetés is.

Most már nem nevettek a Julián szerzetes galambjain, nem elégedetlenkedtek a király ellen, nem szóttek csejt s nem vetélkedtek egymással. A nagy nyomorúság mindnyájuk fejét lehajlította, le oda a porba, honnan alázatosan könyörögtek az Úrnak, hogy adjon bocsánatot bűneikre s enyhülést kínjaikra.

És az Úr szive megenyhült, bocsánat, irgalom szállt alá onnan a magasból. Egyszerre csak hír jött onnan messze keletről, hogy a nagy Ogotár kán, Dzsingisz kán utódja, hirtelen meghalt. Erre gyorsan visszafordult a tatár sereg. Igaz, hogy nem hagyott mást maga után gyásznál, halálnál pusztulásnál, de végre is elment s ezzel az egek haragja mintha eltávozott volna.

Igaz, hogy a gyógyulás lassan, nagyon lassan haladt előre. Ezt a szörnyű esztendőket nehéz volt kiheverni. A nép egyelőre azt hívén, hogy megint csak cselről van szó és elő akarják csalni biztos búvóhelyéről, nem akart hinni a tatárok távozásában. Csak lassan-lassan mert előjönni és keresni kezdte hajdani falujának, hajdani házának helyét. Üszök, korom, feketeség mindenütt . . . Oh azok a keserves könnyek, melyeket erős férfiak hullattak, mikor ott álltak felperzselt házuk előtt. Igen, itt volt valaha a kedves tűzhely, hol annyi drága órát töltöttünk, itt játszottak gyermekeink, itt dalolt az édes anya gyermekének . . . Most feketeség és pusztaság, . . . S a nyájas, kedves, szeretett arcok . . . Boldog az az ember, ki vagyonának romjain, üszkén legalább szívére ölelhetette azokat akik lelkének legkedvesebbek. De milyen ritka ám az ilyen boldog halandó!

A legtöbb ott áll csüggedten, reményevesztetten a fekete romok között... Sötét a világ, de nem lehet sehol olyan sötétség és feketeség, mint az ő elkinzott, mindentől megfosztott lelkében. Új hajlékot építeni, új életet kezdeni? Ugyan kinek, minek?...

És nem egy, de ezer és ezer ember állt ilyen sivár, sötét kétségbeeséssel feldúlt hazánk romjai közt. Már könnye is elsápadt, már sirni sem tud azokért, kiket örökre elveszített. A kétségbeesés hollószárnyú madara marcangolja elgyötrött, véres szívét.

Pusztaság, rom, sötétség a városok, a faluk, a várak helyén, de még ijesztőbb, még sötétebb, még borzalmasabb a feketeség és a kétségbeesés a visszakerült emberek lelkében...

Ej, jobb volna nekünk is ott feküdni, ott lent, ahol a többiek nyugszanak...

És ebből a sivár pusztaságból, ebből a fekete romhalmazból, ebből a sötét nyomorúságból új hazát teremtett egy lángelméjű király s ennek a kétségbeesett, mindenéből kifosztott, semmiben sem hívó, semmi jót sem váró tömegnek újra visszaadta hitét, bizalmát, erejét egy nagyszívű ember.

Valóban IV. Bélát méltán nevezik a haza második alapítójának. Az ő fenségesen szárnyaló lelke, az ő forrón érző, nemes szive mentette meg a hazát, amit őse, Árpád vezér elfoglalt.

XI.

A szörnyű, sivár pusztaságba, a kétségbeeséstől megbénult emberek közé tért vissza Béla magyar király. Mindaz, amit látott, hallott, tapasztalt, más közönséges embert lesújtott

volna, neki, a hősnek, a nagynak, a bátornak csak megacélozta erejét

Maga járta be az elpusztított ország leggyászosabb, leg-sivárabb helyeit, maga biztatta legjobban az embereket:

— Föl munkára, dologra! Isten büntetését ne súlyosbítsátok kishitűséggel, gyávasággal, tétlenséggel! Ki vezettett

közületek többet, mint én és mégis élni, dolgozni, küzdeni akarok értetek, hazámért, a boldog jövődöért!

Meg-megállt egy kétségbeesésben zokogó ember előtt és bölcs szóval vigasztalta:

— Mindenedet elvesztetted? Nem, ne mondd ezt, felebarátom, édes testvérem a szenvedésben. Megmaradt két karod ereje, lelked elszántsága, szived hite. Emeld fel lelkedet az

Úrnoz, aki sújtott, az vigaszt is tud adni. Lám Jóbnak elvette mindenét és ő mégsem tagadta meg Urát. Dolgozzatok, küzdjétek, bízzatok s a hajnal még föl fog derülni rátok.

Így beszélt a király a szomorkodókhoz, a kétségbeesettekhez, a gyászolókhöz. De nemcsak szóval, tettel is segítette őket. Amije volt, azt mind közcélra, építésre, a szegény nép fölsegítésére fordította. Ebben a kirabolt, koldus országban a király volt a legszegényebb, mert amije volt, azt mind elajándékozta. Soha király biborát, arany, ezüst ékszerét olyan büszkén nem hordozta, mint Béla király az ő nagy szegénységét.

És a száz sebből vérző ország kezdett talpra állani, gyógyulni. A városok, falvak felépültek, a várakat megerősítették. A kipusztult lakosság helyébe új lakókat telepített a bölcs király, kik itt élvén magyar földön, éppen olyan jó hazafiak s lelkes magyarok lettek, mint azok, akik Árpád vezérrel jöttek be az országba.

És az emberek szívébe lassanként visszatért az életkedv, az erő, az önbizalom. Kiki magába szállt, belátta hibáját és igyekezett magát megjavítani. Vége volt a vetélkedésnek, az irigykedésnek, a pártoskodásnak, a király ellen való zúgolódnak. Belátták, hogy csak egyetértés, munka, egymás megbecsülése támaszthatja fel a hazát. A király személye pedig szent lett és sérthetetlen. Mindnyájan érezték, hogy igazi atyja ő országának és jaj lett volna annak, aki csak egy rossz szót ejt ki ellene!

És Isten áldását küldte az emberek munkájára. Az ország gyarapodott, erősödött. Ime, mikor Frigyes osztrák herceg megjelenik, hogy követelje a három megyét, melyről a szegény

bújdosó fejedelemtől oly lelketlenül írást csikart ki, Béla is lóra ül s serege élén úgy elveri az osztrák herceg seregét, hogy futva menekül a Lajtán át. Ám Frigyesnek nem volt elég ez a lecke, megint betört az országba nagy seregével. A három vármegye mellé még könnyű hódítást remélt. Biztosra vette, hogy a szegény megnyomorított országgal könnyen elbánik.

Csak hogy a jó rokon tévedett. Erős, vitéz, magyar sereg állta útját. Tönkreverték a betolakodott osztrák sereget, az álnok Frigyes is elesett a harcban és saját lova taposta agyon.

Most már láthatta ország, világ, hogy Magyarország felépült sebeiből s erős, hatalmas, virágzó lett újra.

Bölcs és vitéz király áll az egyetértő, munkás, dolgos nemzet élén s jaj annak, aki háborgatni meri újra!

Pedig közben újra jönnek a vész hírek, hogy megint betör a tatár, csak hogy most már nem várják készületlenül. A várakat megerősítik, a vitézek minden percben készen vannak, hogy a határ védelmére siessenek, ha kell.

Addig is bölcs törvénnyel, üdvös rendelkezésekkel boldogítja a király országát. Rendet és békét óhajt. A bűnösök bűne legyen megbocsátva, a bűnt mind elfeledte, csak az érdemet, csak a hűséget kívánja jutalmazni.

És jutalmazza is híveit, vitézeit. A halottaknak árváiról, özvegyeiről gondoskodik királyi módon. S mikor már béke és csöndesség van, fölkeresi azt a nagy rengeteget, melynek alján Tamás urat és a kísérő vitézeket levágták, hová ő a hű Lajossal menekült.

A király bemegy kíséretével az erdőbe, aztán int nekik:
— Maradjatok itt, csak Lajos kövessen.

És a hű vitéz követi a királyt be, mélyen az erdőbe. Ide menekültek a vérszomjas tatárok elől. Itt, ezen a mohos kövön ült a király és evett nyers galambtojást, ivott fakupából forrásvizet. Itt hult térdre, hálát adva az egek urának, hogy egy gyermeket küldött megmentésére . . . Milyen rémes, milyen szörnyű emlékek . . . Most béke, csönd és nyugalom mindenütt . . .

A király térdre roskadt és arcát kezébe rejtve, ott maradt sokáig. Lelke ott szárnyalt az Úr trónusa előtt és ott hálálkodott annak, kinek ezer meg ezer neve között is legszebb ez a kettő: Irgalom, Szeretet.

A király fölkel térdéről és Lajoshoz fordult:

— És most menjünk, fizessünk meg annak, akinek tartozunk.

Lajos nem értette meg a király szavait, csak látta, hogy a király az erdőből kilépve, egyenesen a zárda elé tart és int kíséretének, hogy kövesse.

A zárda kapujánál Péter barát fogadta, mivel az apát úr

vértanúhalála után ő vezette a kolostor ügyeit, mint legöregebb barát.

Megáldotta a királyt és a kíséretet, aztán beléptek a zárda nagy termébe, hol már a szerzetesek összegyűltek.

A király szeme végigsuhant a barátokon és egy ifjú

délceg alakján pihent meg, kinek ruháján látszott, hogy még nincs felszentelve.

Sokáig nézte a király az ifjú arcát és szeme szeretettel, jóssággal volt tele. Aztán Péter barátához fordult:

— Apátotok, főnökötek meghalt, — mondta szomorúan.

— Úgy van, az Úr kegyelme magához szólítja őt, felséges uram. A válás szomorú volt, de vigasztaljon az bennünket, hogy úgy halt meg, mint jó és igaz magyarhoz illik.

És ti is mind úgy viseltétek magatokat a veszedelem

ideje alatt. Van-e valami kívánságotok? A király örülne, ha szolgálatotokra lehetne.

— Van, felséges uram es boldoggá tesz el bennünket, ha szavunk meghallgatod.

A király kegyesen intett:

— Beszéljete.

— Szeretnénk, ha nem töltenéd be a megdicsőült apát úr helyét.

A király bámulva nézett az öreg papra:

— Főnök nélkül akartok élni?

— Nem, uram, de ezt a helyet szeretnénk fentartani valaki számára, aki egyedül méltó, hogy a megdicsőült helyébe lépjen.

— Nos, ki az? Melyiket tartjátok méltónak arra? Álljon elém bátran és kérésetek teljesítve lesz.

A barátok mozdulatlanul maradtak és Péter így folytatta:

— Az, akit mi méltónak tartunk e helyre, akit várunk reggel úgy, mint délben, kora hajnalban úgy, mint sűrű, sötét éjszakákon, nem állhat elébed, felséges uram. Messze-messze jár ő vadidegenben, talán vadállatokkal, talán azoknál is rosszabb emberekkel küzködve. Lehet, hogy már nincs is e földön s a sivatag homokja fedi csontjait s a puszták sakálja üvölt temetetlen holtteste felett... De mi, uram, várjuk, hittel, bizalommal, reménységgel. Ha az úr kegyelme visszavezérli hozzánk, legyen ő az első köztünk; ha nem, maradjon a megdicsőült helye üresen, mert mi mind méltatlanok vagyunk az ő helyét betölteni.

A király meghatott, remegő hangon felelt:

— Derék emberek vagytok. Legyen nektek a kívánságtok

szerint. Azt is tudom, kit vártok oly epedve. Nemde, Julián testvérről van szó, aki elindult Ósmagyarország felé és először adott hírt nekünk a tatárveszedelemről?

— Róla, felséges uram, — bólintott Péter.

— Isten kegyelme vezérelje hozzátok vissza. Ő legyen apátotok, ha visszajön. Ha pedig az Úr másként határozna, éljeteek egymás mellett, mint szeretők, jó testvérek. De most, — folytatta hangját felemelve, — nekem is kérésem van hozzátok, jó barátok.

— A király kérése parancs, — felelt Péter meghajolva.

— Az a fiatal szerzetes közibétek tartozik? Úgy értem, fel van-e már szentelve?

— Még nincs, felséges uram.

— Fiam, — intett a király a fiatal papnak.

És György odalépett a király elé.

Őt esztendő alatt nagy változás ment végbe az ifjú arcán. A gyermekből ifjú lett, de komoly, értelmes, tiszta tekintete, magas homloka most is a régi maradt.

— Fiam, — mondta a király, — beszélj velem úgy, mint atyáddal. Hiszen ugyebár már nincsenek szülőid?

— Nincs senkim, felséges uram, egy öreg néném volt, az is sírba szállt.

— Hát akkor én állok hozzád a legközelebb, én, akinek életét mentetted meg. Ne szólj közbe, tudom, mit akarsz mondani, hogy ez csak kötelességed volt. Igazad van, de a király szívébe fogadott és szeretettel gondoskodik sorsodról, míg csak él. Ha meg akarsz maradni a papi pályán, tudd meg, hogy klastromot építtetek megmenekülésem emlékére s annak

te leszel a főapátja. Ha pedig nem érzed lelkedben a szent pályára szólító égi tüzet, udvaromba jössz és vitézségeddel, bátorságoddal, hűségeddel szerzel majd magadnak nevet. Választhatsz. A király kegyelme mindenképp veled lesz, akár a papi pályára érzel hivatást magadban, akár ha velem jössz.

György arca kipirúlt:

— Én veled megyek, uram.

Aztán a barátokhoz fordult:

— Ne haragudjatok rám, testvéreim. Oh jól tudom én, hogy háromszor áldott, aki életét teljesen az Úrnak szentelheti,

de ehhez a szent tűz kell, hogy lelkünkben lobogjon és éreznünk kell életünk minden percében, hogy mi erre valók vagyunk és nem másra. Mikor közibétek jöttem, azt hittem, hogy nincs mit keresnem a világban, hiszen mindenkit eltemettem,

aki szívemnek kedves volt. Gondoltam, itt élem le életemet tudós és szent férfiak között. De most szólít az élet és én követem hívó szavát.

— Menj, — szóló Péter testvér, áldásra emelt kézzel, — menj és találj boldogulást odakünn az életben. Szeretettel fo-

gadtunk körünkbe és úgy bocsátunk el. Légy mindig igaz, becsületes ember. Az Úr vezesse lépteidet ezentúl is, fiam.

És másnap, mikor a király visszatért Budára, kíséretében már ott lovagolt György is, aki a zárdából jött ki a világra, a szabad levegőre, új életet, új pályát kezdeni.

XII.

A következő év tavaszán új veszedelem fenyegette az országot. A tatárcsorda megint ott állt az ország határánál.

Ám a király és nemzet bölcs egyetértése, vitéz bátorsága elűzte a fenyegető rémet. A pogány csordát diadalmasan visszaverték és Magyarország tovább haladt a békés fejlődés, az áldásos munka útján.

Mindenki tanult a nagy veszedelemből s ezt a tanulságot a haza javára fordították. A lelkek megtisztultak, a szívek föl-emelkedtek, önzetlenné váltak. Így lesz néha legborzasztóbb szerencsétlenségből is áldás és béke.

A király szíve pedig, mint már mondtunk, eltemetett minden bántalmat, minden keserűséget, minden bosszút. „A bűnösök, — mondotta, — eléggé megbűnhődtek, jöjjenek az érdemesek, hadd kapják meg jutalmukat.“

György ott élt a királyi udvarban, mint hős, vitéz levante. A tatárok utolsó betörésénél nagyon kitüntette magát, úgy, hogy három faluról kapott írást a királytól.

Most is ott áll a fényes trónteremben, míg a király hiveit fogadja és beszél hozzájuk:

— A német császár, — mondja Béla emelt hangon, — hűbér-
eskűt követel tőlünk és azt kívánja, hogy ismerjük el urunknak.

Haragos zúgás tört fel a magyar urak ajkán, a király kezével intett:

— Mi pedig megizentük a németek császárnak, hogy a magyar nemzet a maga ura és az is marad, míg Isten kegyelme élni engedi. Árpád apánk vérrel foglalta el ezt a hazát,

mi pedig keserves, kínos, küzdelmes munka árán felépítettük újra romjaiból. Magyar vér kezdte a hódító munkát, magyar verejték fejezte be azt. A föld a mieuk, nemcsak a foglalás, de a munka jogán s mi szabadon akarunk ezen a földön élni és halni.

Zúgó éljenriadal hangzott fel a királyi büszke szavak után. Most Béla alázatosan lehajtotta fejét és a két kezét összekulcsolta:

— A magunk urai vagyunk, térdünk nem hajlik meg más előtt, mint a magasságban lakó, végtelen kegyelmű Úr Isten előtt, ki erőt adott a megpróbáltatások között és áldást hintett munkánkra. Az övé teljesen lelkünk hódolata és imádata.

Ájtatos csend, mintha mindenki hangtalanul magában imádkoznék. Aztán megint a király beszél:

— Aki szenvedett, az jöjjön hozzám vigasztalásért, aki szükségét lát, azzal a király megosztja falatját. Aki igazságtalanságot tűr, az álljon trónusom elé, amit emberi erő tehet, én megteszem érte.

És mindenki meglepetésére György térdelt le a király elé:

— Mi kívánni valód van, fiam? — kérdezte nyájasan a király.

— Felséges, jó uram, a te szavad bátorságot öntött a szivembe, emlékszel-e még a kúnok királyára, a szerencsétlen Kuthenre?

Béla csak egy mély sóhajtással válaszolt, a magyar urak pedig szégyenkezve fordították félre fejüket. Lecsillapodtak a gonosz indulatok és jól tudták, milyen vétkesek ők Kuthen halálában és mindabban, ami azután következett.

— Mit akarsz a boldogtalan, véres emlékkal? — kérdezte szeliden Béla. — Mi szükség a sebeket feltépni? [Szörnyű nagy igazságtalanság volt halála, én tudom, én érzem legjobban, de vajjon feltámaszthatom-e hamvaiból szegény barátomat? Tehetek-e egyebet érte, mint hogy tiszteletben tartva hősi emlékét, imádkozom érte: az Úr békéje legyen vele és az ő végtelen irgalma bocsásson meg azoknak, kik nem tudták, mit cselekszenek.

György felemelte fejét:

— Oh uram, hogy mertem volna én ide idézni a boldogtalan, véres árnyat, ide trónusod elé, mikor a mai nap a békének, az engesztelődésnek van szentelve? Nem, felséges uram, az gonoszság lett volna, így felzavarni a lelkeket. De te azt

kérdezted, tehetsz-e a legyilkolt királyért valamit és én azt mondom: tehetsz.

A király teste megremegeft: — Mit mondasz? — Beszélj gyorsan!

— Kuthen királynak gyermeke maradt, felséges uram, egy kis leányka, kit azon a borzasztó éjszakán én vezettem el a budai apácaklastromba. Ez a gyermek árva, szerencsétlen és elhagyatott.

— Nem lesz az, — kiáltott közbe megindúlt hangon a király. — Te fiú, — és keze György vállára nehezedett, — nem is tudod, mit tettél te velem. Olyan terhet vettél le a lelkemről, mely alatt már roskadoztam. Hányszor láttam álmomban a szerencsétlen király véres árnyát, ki bízott barátságomban, hatalmamban s kit nem tudtam megvédeni a haláltól. De most fogadom neked, örök irgalmasságú Isten, hogy gyermekében jóvá teszek mindent. Kuthen leánya itt fog nevelődni gyermekeim mellett s épp oly szerető, jó apja leszek neki, mint saját gyermekeimnek.

A király szavára nagyon sok szem könnybe lábadt. Mindenki sajnálta a szegény kis árvát s a kegyetlenül legyilkolt királyt. Még azok is, akik részesei voltak a büntettnak, rég megbánták a dolgot. Elvakította őket a harag, az indulat, most már életüket is odaadták volna, hogy a halott királyt feltámasszák.

De már hiába, ezen nem lehetett segíteni. A király megmondotta: béke a halottal és bocsánat az élőknek.

Hanem itt van a kis árva Erzsébet és minden szív forró szeretettel fordul a kis árva királyleány felé, akit a magyar király édes, jó gyermekének fogadott.

Béla meg is tartotta fogadalmát. Erzsébet ott nevelkedett a kis Árpád hercegek és hercegnők közt, mikor pedig nagy leány lett, a király legidősebb fiával, trónjának, koronájának örökösével házassította össze.

Így lett később a Kuthen árvájából magyar királyné, ki ott ült Szent István trónusán férje mellett.

Most azonban még ott vagyunk Béla udvarában. A király

parancsot ad, hogy Kuthen leányát illő kísérettel hozzák át a budai klastromból az ő várába. Az apácáknak hirt vivő különdötség távozik, mikor egy magas, szikár, őszhajú pap lépett be a király termébe.

A papoknak mindig szabad bejárásuk volt a buzgó és vallásos királyhoz, így hát most sem csodálkozott senki, hogy a szerzetes egyenesen a trón elé lépett és ott üdvözölte a királyt.

— Ki vagy? — kérdezte Béla, — fiatalnak látszol és galambbász a hajad.

— Fiatal vagyok, de nagyon sokat láttam, uram. Szomorú dolgokat és a hajam megfehéredett belé.

A pap hangjára György riadtan fölkapta a fejét és közelebb lépett.

— Honnét jössz?

— Messziről, keletről, vér és tűz közül.

— Az volt itt is, — sóhajtott a király.

— Tudom, uram, hisz onnan szakadt reátok.

György nem birt tovább magával, előre rohant:

— Julián! Édes testvérem, te vagy?

A pap is fölemelte a fejét, komoly, szomorú tekintete szeretettel pihent a fiún...

— Te vagy a kis György, az én fiam, barátom. Megnőttél, férfi lettél...

— Derék, igaz, bátor férfi, — szólt közbe a király.

— Most már én is tudom, ki vagy, Julián testvér. Te vagy, aki ezer halállal, veszedelemmel dacolva, kimentél Ázsiába, testvéreinket megkeresni. Te vagy, aki elküldte e fiúhoz a galambokat, hogy itt a veszedelem...

— Én vagyok, uram, — felelt Julián, meghajtva ősz fejét.

— És mi vagyunk, akik nem tudtuk a te áldasos figyelmeztetésednek hasznát venni. Oh milyen szörnyű könny- és vérpatakkal fizettünk érte!...

— Uram, a szenvedés és gyötrelem éppen úgy az Isten rendelése, mint az öröm és a boldogság.

— Tudom, barát és ki is vettük a magunk részét belőle és úgy látom, te is. Deli, sötéthajú ifjú voltál, megtört, őszhajú emberként tértél vissza, pedig még nincs hat éve, hogy búcsut vettél hazádtól és szerzetes testvéreidtől.

— Hat évtizedre valót éltem át e rövid hat év alatt! Királyom, minden ősz hajszál egy átélt gyötrelem, — de áldásék érte az Úr neve, mert fáradságos, küzdelmes utam végre mégis hazavezetett.

— És testvéreink?

Julián szemét elhomályosította egy nagy könnycsepp, hangja megindulástól remegett, mikor felelt:

— Harcoltak, küzdöttek, tudták, hogy nemcsak magukat védik, hanem titeket is. Tudták, hogyha ők feltartóztatják a pogányt, ti meg vagytok mentve... A végzet másként rendelkezte. Elbuktak. Ósmagyarország helyén ma sivár pusztaság áll.

S egyetlen szem se maradt szárazon, míg Julián testvér beszélt. Hát elvesztek ők mind, akik vérből való véreink valának, akikből négy évszázaddal ezelőtt a két törzs kiszakadt...

— Úgy van, — mondotta a király, — egyedül állunk a népek tengerében, nincs már rokonunk, vérünk köztük. De meg kell állanunk magunkban, magunktól, mert bizonyára nagy hivatás, szép küldetés vár reánk, ha a szörnyű veszedelmet is

túléltek. Meghalt, elpusztult véreinknek béke és nyugalom, mind megállta helyét és bizonynal mind megkapja jutalmát majd odafönt.

— Ámen, — mondta Julián, kezét összekulcsolva.

— Isten különös kegyelmének veszem, hogy téged, barát, tűzön-vizen át visszavezérelt hozzánk. Apátotok vértanúhalált

halt hazájáért, testvéreid nem engedték helyét betölteni, mert azt mondták, hogy csak te vagy méltó erre a tisztessegre. Menj, várnak reád. Légy jó apátjuk, buzgó pástoruk és imádkozzál értem!

Julián meghajolt és távozott. György, amint tehetette, követte. Bevitte a barátot szállására és ott megint egymás nyakába borúltak.

— Istenem, hogy megint látlak hat hosszú esztendő után, — mondta György.

— Mintha századok feküdnének a búcsuzás és a megérkezés órája közt. Egy rombadőlt világot hagytam magam mögött s egy újat találtam itt.

Majd végignézett György daliás alakján s fényes ruháján.

— Te is megváltoztál, fiam.

— Haragszol reám, atyám, — kérdezte György bánatosan, — haragszol, hogy elhagytam a csendes zárdát és kijöttem az életre?

Julián szeliden simogatta meg az ifjú fürtös fejét:

— Nem, drága gyermekem. A klostrom szent hely, de csak az maradjon benne, kit belső hivatása vezet oda. Ha te úgy éreztél, hogy itt kint a helyed az életben, jól tetted, hogy kijöttél. És ne feledd, hogy mindenütt lehet Isten kedve szerint való életet élni, neki hűséges, tiszta szívvvel szolgálni. Az igazi ember mindig az Úr igaz szolgája marad s a becsületes ember élete magában véve imádság.

— Köszönöm, atyám és most áldj meg, hogy olyan legyen az életem, mint amilyennek te mondtad.

Ezzel letérdelt és a barát áldólag tette a fiú fejére a kezét.

És az áldásnak csakugyan foganatja volt. György kiváló, derék ember lett, mint Julián mondta: becsületes, tiszta élete magában imádság volt. Háborúban, veszedelemben vitézül forgatta kardját, békében szorgalmasan munkálkodott. Szép vagyont, nagy nevet, sok kitüntetést szerzett és feje, megalapítója lett egy hírneves, magyar családnak. Utódai mind örökölték bátorságát, leleményességét, becsületességét, talpig emberek voltak, kiknek vére gyakran öntözte, kiknek munkája erősen megtermékenyítette a haza földjét.

Julián megáldotta az ifjút, aztán mindketten az ablakhoz léptek. Ott szemben, egy hosszú, nagy szigeten nagy sürgés-forgás látszott. Emberek jöttek-mentek, dolgoztak, a távolról valami fekete épületfélének a körrajza látszott.

— Mi az? — kérdezte Julián Györgytől.

— Apácaklastrom. A király építteti leányának, Margit királykisasszonynak. Itt fog élni a királyleány, a Nyulak szigetén és itt fog imádkozni e szentéletű apácák közt mi értünk, szegény, bűnös emberekért.

De egyikőjük sem tudhatta, hogy a királyleány később lemond fejedelmi rangjáról, királyi kényelméről, hogy itt éljen a Nyulak szigetén szegényeket segítve, betegeket ápolva, szomorúakat vigasztalva.

Az ő nevét viseli ma is a mi gyönyörű Margitszigetünk.

És amint Julián ott állt az ablaknál Györggyel, átnéztek az elhagyatott, csendes kis Pest városra, talán megjelent képzeletükben valami? Talán, mint egy álomkép, ott lebegett

előttük a világ egyik legszebb, legfényesebb városa, a tündérszép Budapest! A sötét folyó partján káprázatos paloták, amott lejjebb fényben úszik egy hatalmas város, ahol dolgos, munkás nép küzd, fárad, törtet előre . . .

És csak álom ez . . . De olyan álom, ami egyszer, sokkal később mégis valóra vált. A hamvából föltámadt magyarság elfoglalta helyét a népek történetében és becsületet szerzett magának ott is, hol munkával, szorgalommal kell hódítani, ott is, hol karddal kell küzdeni.

Julián és György megszorították egymás kezét. Nem beszéltek egy szót sem, ajkuk néma volt. De szívükben, lelkükben forrón buzgott egy szent, forró imádság: a magyarság szép és dicsőséges jövőjéért.

És a jó Isten, ki az igaz szívek titkos dobogását éppen úgy megérti, mint a hangos imádság szavát, teljesítette kívánságukat, megáldotta óhajtásukat.

I.

Nagy Lajos király idejében fény és dicsőség járt mindenütt a magyar fegyverek nyomában. Az olasz Anjou-házból származó Róbert Károly fia, szívben lélekben magyarrá lőn.

Mikor III. Endrével sírba szállt a dicső Árpád nemzetség fiága, a magyar nemzet a nőágon levő rokonokat tisztelte meg Szent István trónjával.

Róbert Károlylyal sok olasz levente, nápolyi nemes jött be Magyarországba. Ez nem lett volna baj, ha a király sok idegen szokást, erkölcsöt és érzést be nem hoz magával szívében, lelkében. Nem is tudta a magyar nép szívéhez vezető utat egészen megtalálni. Uralkodása alatt sokszor tört ki a vészes bevillongás.

Róbert Károly kemény csatákat vívott az elégtelen magyar főurakkal, a kik trencsényi Csák Máté vezérlete alatt gyűltek össze. Csák Máté királyi jogokat gyakorolt. Nádorispánt tartott, pénzt veretett s az ország nagyrésze jobbágyi hűséggel hódolt neki. Nem is tudták a kemény, nyakas főurat megtörni.

A nápolyi Róbert Károly trónja talán sohasem szilárdul meg, ha sors hirtelen el nem szólítja trencsényi Csák Mátét az élők sorából.

A haldokló főúr komoran nézett maga körül. Ágya mellett ott álltak hűséges emberei. Élni-halni készek egy pillantására, de ha ő lehúnyja szemét: mi lesz? Körülnézett az arcokon, de szemének borús pillantása nem engedett fel, csak akkor,

mikor az ablaknál álló várnagyot, Daczó Mihály uramat meglátta.

— Mihály, — szólt a főúr halk, megtört hangon.

Mindenki összerezzen, mikor ezt a fátyolos gyöngé hangot meghallotta. Hej, hogy mennydörgött, hogy harsogott ez a hang még pár héttel ezelőtt a csaták mezején!

Hogy elszorúlt a sok magyar dalia szíve. Mi lesz velünk, mi lesz a hazából, ha a legerősebb, leghatalmasabb magyar főúr kidől?

— Hagyjatok magamra, — mondta a főúr halk, szakadozott hangon. — Hagyjatok magamra, egyedül akarok lenni a várnaggyal.

Az urak némán fejet hajtottak, egymásután kimentek a teremből. Csák Máté kissé fölemelkedett ágyában és így szólt:

— Daczó Mihály, kedves hűséges várnagyom, igaz emberem voltál mindig, úgy-e?

— Úgy segítsen meg engem az örök Isten, mint hogy az is maradok utolsó órámig, — mondta a várnagy.

— Adott szavad többet ér nekem minden esküvésnél, — folytatta Máté úr. — Öcsémet vártam, de úgy látszik, hiába várok rá.

Mély sóhajrás szállt el a főúr ajkáról, míg a várnagy arcán kedvetlenség futott végig.

— Nagyon jól tudom, Daczó Mihály, te soha sem kedveltél az én öcsémet, Domokos urat. De nem szabad elfeledned, hogy kis leányom, Piroska után, mégis ő a legközelebbi rokonom és neki lesz kötelessége, hogy folytassa azt a harcot, a mit én megkezdettem.

— Domokos urat semmiféle vérrokonság nem köti nagy jó uramhoz, — mondta a várnagy.

— Megboldogúlt kedves hitvesemnek öcsce ő, Mihály, — mondta feddőleg a főúr — és irántam mindig fiúi engedelmességet és alázatosságot tanusított.

A várnagy lehajtotta fejét és hallgatott.

— Én már nem találkozom vele a földi életben, utam meg van szabva, mennem kell. Nemsokára ott állok az örök bíró előtt, aki bizonyára kegyelmesen fog itélni felettem. Lehet, hogy véges emberi elmémrel sokat hibáztam, tévedtem, de ha kardot rántottam a nápolyi Róbert Károly ellen, az nem személyes nagyravágyásból, vagy hiúságból történt. Hazámért cselekedtem. Az ő javát akartam szolgálni. Jól vagy rosszul szolgáltam-e: a fölött majd ítél a mennyei bíró. Öcsémnek mondd meg, hogy két kincset hagyok itt reá. Az egyik a szegény, lángban, vérben álló haza. Szolgálja azt oly hűségesen, mint a hogy én szolgáltam. A magyar ne legyen idegen rab-szolgája! Csak olyan embert szabad megfűrnötök Szent István trónján, a ki szívvel-lélekkel magyar, a kinek még álmában se jut eszébe, hogy idegen földön ringatták a bölcsőjét. Ha a nápolyi Róbert Károly ilyenné tudott volna válni! . . . De hagyjuk ezt, az idő rövid . . . A másik kincsem, árva kis leányom, Piroska. Védelmezze az árva kis leány életét, vagyonát, hiszen neki is vérszerint való rokona. Nénjének kis leánya az én gyermekem. Megértettél, Mihály?

— Megértettem, kegyelmes nagy uram, — mondta halk, elfogódott hangon a várnagy, — de ha a jó Isten megtartaná nagy uramat.

A főúr kezével intett:

— Az én órám már lejár. Érzem, hogy nem látom meg többé a fölkelő napot földi szememmel. Hozd be kis leányomat, hadd vigyem el búcsucsókját a másvilágra!

Daczó Mihály pár perccel később egy szép kis öt éves leánykát hozott be karján a terembe. A gyermek fürtös feje

édes, megható szeretettel simúlt a főúr színtelen, halvány arcához. Boldog gyermek! Az ő tapasztalatlan szeme még nem látta a közelgő halál előjeleit. Örült, hogy apja mellett lehet, aki annyira szereti.

— Kis leánykám, — mondta Csák Máté, én most hosszú útra megyek. Igérd meg nekem, hogy engedelmes, jó kis leány leszel ezentúl is.

— Igen, igen, — felelt a kis Piroska élénken, — de hová utazol?

— Messzire, gyermekem.

— Messzire? Ha arra mennél amerre az anyuska ment: mondd meg neki, hogy jöjjön már haza. Úgy szeretném, ha újra együtt lennénk.

— Megmondom, kis lányom és lelkünk bizonyára veled lesz mindig.

A gyermek nem értette apja bánatos szavát, de valami különös sejtelem nehezedett lelkére és elszomorította az arcát.

— Mit üzensz még anyádnak, Piroskám?

Piroska szeme tele lett könnyel és ajkát hirtelen édes apja ajkára nyomta.

— Ezt üzened? — és a főúr hidegülő ajkán boldog mosoly futott át. — Légy nyugodt, átadom neki csókot, édes gyermekem.

Aztán hirtelen egy kis vas szekrényre mutatott:

— Hozd ide azt a szekrényt, Daczó Mihály.

A főúr megnyomott valami rejtett rugót és a szekrényből egy kis lapos arany szelenczét vett ki s azt a kis leány nyakába akasztotta.

— Édes anyádé volt, legyen a tied ezentúl!

Azzal intett Daczó Mihálynak, aki gyorsan újra karjára vette a gyermeket és kivitte a teremből.

Már az ajtónál voltak, mikor Piroska visszafordította a fejét és így szólt:

— Édes apuskám, aztán gyere vissza ám hamar!

A főúr csak kezével intett. Ereje percről-percre fogyott. Mikor Daczó Mihály visszatért, már csak töredezett, halk hangon suttogott:

— Az arany szelenczére vigyázzatok! Meghalt feleségem-

nek kedves emléke van benne. Hogy mi, azt én nem tudom, mert csak egyetlenegy asszony tudja kinyitni, annál van a zár kulcsa... Az az asszony valaha a feleségem jó barátnéja volt... A neve... a neve...

A nevét már nem tudta kimondani a főúr.

Vagy talán nem is akarta. Vívódott magával, de a büszkesége megtiltotta, hogy ajkára vegye annak az asszonynak a nevét. Szeme lecsukódott, ajka még egyszer kinyílt: „Édes hazám!...” „Szegény gyermekem!” aztán vége volt mindennek. Magyarország legnagyobb és leggazdagabb ura ott állt égi bírása előtt, aki bizonyára kegyelmesen ítélte lelke fölött. Ha hibázott, ha tévedett volna is: egyben igaz és őszinte volt mindig. Tántoríthatatlanul, forrón szerette hazáját.

II.

A nagy urat már el is temették, meg is siratták hívei, de Domokos úr még mindig nem jelentkezett.

Végre is Daczó Mihály, a várnagy, üzenetet küldött neki, de erre sem érkezett válasz.

Egy napon aztán megtudták a trencséniek, hogy mi volt az oka Domokos úr állhátatos hallgatásának? Nem küldött üzenetet, nem adott jelt magáról, mert titokban akarta meglepni a várbelieket. Fényes, nagy katonai kísérettel ment. Az ajtók készségesen megnyíltak előtte, mint a Máté úr öcsce előtt. Csak akkor szörnyűködtek el a derék trencséniek, mikor a kíséret egyszerre rátámadt a várőrségre, nagy tusa után lefegyverezte őket és Domokos messze csengő, hangos szóval kiáltá:

Ő felsége, nápolyi Róbert Károly nevében, ezennel birto-
komba veszem a várat! Jaj annak, aki szavát fel meri emelni
ellenem, a vár törvényes ura ellen!

— Hitványság! — kiáltá az egyik úr, Csák Máté régi,

bizalmas embere. — Hitvány dolgot cselekedett kelmed, Domokos uram! Ebben a várban pedig nem lesz úr sem a nápolyi Róbert Károly, se kegyelmed, mert ez a vár törvényes, ősi szokás szerint, a Máté úr kis leányáé.

Domokos hirtelen kirántotta kardját és mielőtt még sejt-

hették volna, hogy mit akar, olyat vágott a vele szemben álló fejére, hogy az széthasított fővel, halva bukott le a nyeregből.

Az elszörnyűködés hangja zúgott fel erre a rettenetes gonoszságra. Domokos urat egy pillanat alatt körülvették a király katonái, mert hiszen a kíséret tagjai mind a király zsoldosai voltak. Csend lett, megdöbbenő, fenyegető csend.

— Hol van az a kis leány? — kérdezte Domokos vérben forgó szemmel.

Ebben a pillanatban az erkélyről lekiáltott egy hang, a Daczó Mihály erős hangja:

— Gyáva, hitvány áruló vagy, Domokos! Ezt én mondom neked, én, Daczó Mihály! Eljön majd az idő, mikor férfi férfival áll szemben és nem vesznek körül zsoldosaid. Majd akkor meglátjuk: kettőnk közül melyikünknek lesz sápadt az arca. Most pedig tudd meg, hogy amíg én élek, Máté úr árváját nem fogod kezedre kapni!

A másik pillanatban bevágódott az erkély ajtaja és Daczó Mihály eltűnt. Domokos, a dühtől szinte elvakulva, rohant utána. Sorra járta katonáival a vár összes termeit, de sem a várnagynak, sem a kis árva leánykának nem találta még a nyomát sem.

Nem bizony, mert Daczó Mihály karjára véve a kis Piroskát, egy rejtékajtón át megmenekült s azóta már ott járt a trencsényi rengetegben. Őket ugyan keresheti már a várban a hitvány áruló.

Piroska ott feküdt az erős, marcona férfi karján. Szép szőke feje odasimult a várnagy vállához. A kis gyermek oly keveset értett abból, ami vele történt. Hallotta a csatazajt, a vad kiáltásokat, a sebesültek hörgését.

Aztán látta, hogy a várnagy karjára kapja, egy csapóajtón át sok-sok lépcsőn mennek lefelé. A hely, ahol mennek, szűk, nedves és sötét. A várnagy óvatosan beburkolja köpö-

nyegébe, hogy meg ne fázzék és Piroska nem mer sírni, nem mer mozdulni. Lehúnyja a szemét, hogy ne lássa, mint röpkednek a fölriasztott denevérek feje körül. Szép, nagy fenyves

erdőben járnak. Körültök mindenütt óriási fák, fejük felett szép tiszta kék mennyboltozat.

Piroska fölnézett az égre. Vajjon sejtette-e, hogy édes apja, édes anyja ott van és aggódo szemmel figyel reá? A gyermek még oly kicsi, lelke oly fejletlen, de azért szeme bizalommal tapad az ég kék boltozatára. Hiszen ott lakik valaki, akihez ő esténként imádkozni szokott, aki az árvák és elhagyottak gondozója, őrzője, istápolója.

És bizonyára Magyarország leghatalmasabb főúranak, trencsényi Csák Máténak kis leánya, árvább és elhagyottabb volt ebben a pillanatban az útszéli koldus gyermekénél is.

III.

Apor Lászlóné asszonyom már a kora hajnali órákban fölkelt. A nagyasszonyt az egész vidék, mint híres jó háziasszonyt ismerte. Az ő udvarában rossz vagy lusta cseléd nem volt. Szigorú volt, ha valaki hibázott, bőkezű, hol az érdem jutalmazásáról volt szó.

Végigment a belső és külső udvaron. Éles szemét nem kerülte el a legkisebb rendetlenség sem. Osztogatta is a korholó és dicsérő szavakat bőven. A külső udvarból egy nagy ajtó vezetett a kertbe. Apor Lászlóné kinyitotta a kertajtót és pár pillanat múlva a lombos, árnyékos úton sétált.

Az egyik keresztútnál megdöbbenve állt meg. Az út mellett egy nagy fa árnyékában halvány arcú, szőke kis leány aludt. Látszott rajta, hogy a nagy fáradság nyomhatta el. Aporné lehajolt a gyermek fölé és szánakozva nézte a

halvány, bágyadt arcocskát. A szeme pilláján meg könnyek ragyogtak. A szegény gyermek álomba sírta magát.

— Hát ez hogy került ide? — kérde magában Aporné.

Szigorú iermészete mellett is igen jószívű és könyörületes volt. Óvatosan, gyöngéden a karjára vette a kis gyermeket.

A gyermek öltözete meglehetősen rendetlen volt, mint

akit gyorsan öltöztet föl egy hozzá nem értő kéz, de azért öltözéke minden darabján látszott, hogy finom, drága kelméből való.

— De hát mi történhetett vele? — tünődött a nemes úr-asszony. — A környékben minden úri gyermeket ismerek, hiszen mindegyiknek én vagyok a keresztanya. Hogy jutott be ez a gyermek az én kertembe? Mindegy! Fölviszem és gondozom, hogy valami baja ne történjék. Aztán majd kiderül a dolog és jelentkeznek a gyermek szülői.

Ezzel gyors léptekkel indult meg a ház felé. A nagy folyosón szembe jött reá a férje, aki csodálkozva állt meg:

— Mi ez, Judit? Miféle gyermeket tartasz a karodban?

— Csöndesen, — intett Aporné — a gyermek alszik, nagyon kimerültnek látszik, vigyázni kell reá...

Judit asszony pár pillanat múlva vissza tért:

— Lefektettem szegénykét.

— De hát ki ez a gyermek és hogy került ide?

— Azt én se tudom. A kertemben találtam. Majd ha föl-ébred, enni adok neki és kikérdezem. Lehet, hogy addig hozzátartozói is jelentkezni fognak.

— Szép, kedves arcú, jó gyermeknek látszik, — felelt Apor László elgondolkozva, — remélem: nem lesz semmi baja.

— Majd én gondját viselem, míg érte nem jönnek.

— És ha sohase jönnek érte?

— Akkor az én gyermekem marad, — felelt a nagy-asszony halk, megindult hangon. — Ezt a kis leányt úgy tekintjük, mint Isten adományát.

— Úgy van, — hagyja helyben Apor László, — fölnevel-

jük szeretettel, gondoskodással, hogy semmiben hiányossága ne legyen.

Egyikük se sejtette, hogy ez a kis lány Csák Máté árva

gyermeke. Daczó Mihály három napig vitte magával a kis Piroskát, akkor egy nagy kert közelében letette az alvó gyermeket és kezét összetéve imádkozni kezdett:

— Hatalmas, jóságos Isten! Íme, megszabadítottam a

halálos veszedelemből az én uramnak, trencsényi Csák Máténak árva kis leányát! Tovább nem vihetem magammal, mert ezentúl szomorú bujdosás lesz az én életem. Fejemre ítélet van kimondva és keservesebb lesz az életem az üldözött vadénál. Itt kell hát hagynom ezt a szegény gyermeket a te kegyelmedben s az emberek könyörületességében bizakodva. Oh, add Uram, hogy jólelkű emberek találják meg a gyermeket, hajlékot és kenyeret adva neki, míg én ismét visszajöhetek érte.

Megcsókolta az alvó gyermeket s lovára pattanva eltűnt az esti homályban. A kis Piroška pár óra múlva felébredt és nagyon megijedt, mikor egyedül találta magát. Lassan bement a kert ajtaján, da alig ment pár lépést, szédülni kezdett a feje. A fáradság és ijedség elcsigázta, újra elaludt, így találta meg Apor Lászlóné másnap reggel, mikor kertjében sétált.

IV.

Apor Lászlóné asszonyom azt hitte, hogyha a kis leány fölébred, azonnal megtudja: kinek a gyermeke és hogy hívják? De a kis Piroška sokáig, nagyon sokáig nem tért öntudatra. A nagy izgalom, a gyors menekülés megártott egészségének. Forró lázba esett és csak két hónap múlva kelt fel az ágyból.

Ezalatt a két hónap alatt Aporné úgy ápolta a kis leányt, mintha a tulajdon édes gyermeke volna. Később is csak kötelességből tudakozódott a gyermektől, mert úgy megszerette a kis Piroškát, hogy igazán nagy fájdalmába került volna elszakadni tőle.

A gyermek a nagy betegség alatt majdnem mindent elfelejtett előbbi életéből. Mintha a nagy, forró láz kitörölte volna

a multak emlékét. Csak annyit tudott mondani, hogy Piroskának hívják és édes apja elment édes anyja után hosszú, nagy útra, de majd vissza fognak jönni.

Piroska sem az édes apja nevét, sem a vár fekvését, ahol laktak, nem tudta megmondani a jó Judit néninek.

Aporné megpróbálta a gyermek nyakában talált arany szelencét kinyitni, de nem tudta, hát abba hagyta a dolgot.

— Bárki volt is az apja, anyja, — fordult férjéhez — ezentúl a mi leányunk lesz.

Apor László helyeslőleg bólintott s a kis Csák Piroskát, apát, anyát talált Laci bácsiban és Judit néniben.

Boldogan, örömben teltek napjai. Gyámszülői szerették s ő is teljes szívéből ragaszkodott hozzájuk. A múlt emléke egyre homályosabb lőn előtte. Csak néha-néha, álmában jelent meg előtte szülőinek képe, a nagy tornyos vár, büszke bástyáival.

Az a borzasztó pillanat, mikor egy erős férfikar hirtelen kiragadja fehér kis ágyából és a föld alatt egy sötét úton rohan el vele. Majd látja, amint a sötét, nedves útnak vége és kiérnek egy rengeteg nagy erdőbe, Isten szabad ege alá. . . . Itt elveszti eszméletét és nem emlékszik egyébre, mint arra, hogy kinyitva szemét, itt találja magát az Aporék házában egyik kényelmes, szép szobájában az ágyban fekvő. Az ágy lábánál ül a jó Judit néni, szeliden és szeretettel mosolyogva rá.

Judit néni gondoskodása közt hamar fölépül, hamar erős lesz, kap a kis Piroska. Eljön a tél és csengős-bongós szél gyakran repülnek át szomszéd Laczffyék kastélyába. Hol Piroska gyakran kergetőzik Laczffy Mariskával, míg a család legidősebb

fia, a tizenötéves György, mosolyogva nézi a leánykák futkározását.

Néha ő is odamegyen közéjük és új játékra tanítja őket. Aztán, mikor a leányok csengő kacagással mulatnak az új

mókákon, csendesen behúzza maga után az ajtót és átmegy a másik szobába, hol szülői Aporékkal a haza sorsáról beszélgetnek.

— Ül le, fiam, — mondja Apor László barátságosan. — Éveid száma csekély ugyan, de értelmed és testi erőd már férfira vall. Bátran hallgathatod, amiről beszélünk.

Laczffy György tisztelettel meghajtotta magát és édes apjára nézett. Laczffy Dénes csak a kezével intett fiának, hogy leülhet.

— Két év múlva a király udvarába kerülsz apródnak,

— mondta Laczffy Dénes. — Nem árt, ha előre is megismerkedel egy és más dologgal.

— A király, — vette át a szót Apor László elgondolkozva — a királylyal nincs nekünk semmi bajunk! A nápolyi herceg

szívvel-lélekkel magyar akar lenni. Csak az a nagy baj, hogy sok olasz naplopót hozott magával hazájából. Ezek úgy körülállják, hogy a magyar ember alig juthat hozzá.

— Úgy van, — folytatta Laczffy, — ezek buzdítják a bosszúállásra, az állhatatos haragtartásra. Pedig a magyar ember előtt ez a leggyűlöletesebb dolog a világon. A magyar ember, ha haragszik valakire, elvégzi vele a maga dolgát.

— Nekem nem csak az fáj, — mondta Apor — hogy nem ismeri a bocsánat és engesztelődés érzését, amelylyel pedig, hej, de sok magyar szívét megnyerhetné magának, hanem az is, hogy a hős daliák, az igaz magyar leventék birtokait mind haszontalan emberek kezébe adja. Csák Máté nagy ellensége volt a királynak, az igaz. De az is igaz, hogy derék magyar ember volt és ha már Isten elszólította az árnyékvilágból, nem kellett volna várait, marháit, minden kincsét annak a feketelelkű, gonosz Domokosnak ajándékozni.

— Úgy van, bólintott Judit asszony, — hozzá még azt is hallottam, hogy Máté úrnak árva kis leánya maradt volna. Hát a boldogtalan árvával mi történt?

— Ki tudja? — sóhajtott Laczffyné, — ettől a gonoszlelkű Domokostól minden gonoszság kitelik. Ez képes volt a szegény, ártatlan gyermeket a vár bástyájáról ledobni, csak hogy útjában ne legyen. Most aztán gőgösen uralkodik az árulással szerzett birtokon. Kegyetlenkedéssel, zsarolással vérig kinozza jobbágyait. Istenfélő asszony vagyok, de ilyenkor mindig elszorítja szívemet valami vad keserűség. Hány becsületes, jóra való ember bujdokol a sötét erdőben, remegve minden lépéstől, minden falevél-zörgéstől. Hiszen azért, mert az uram király-

párti, azért el lehet ismerni, hogy a másik párton is vannak derék emberek, jó hazafiak. Megvetni való csak az, aki becsületét meggyalázza, adott szavát megszegi, mint ahogy az a Domokos tette. Nincs annyi hajaszála, ahány vétek nyomja a lelkét és íme, mégis uralkodik a Máté úr birtokán. Talán boldogan és megelégedetten húnyja le majd örök álomra szemét.

Judit asszony megcsóválta a fejét:

— Azt ne higye kegyelmed. Az Isten bölcs, mindenható és igazságos! Nem siet a büntetéssel, de nem is késik. Számon van ő nála tartva minden vétek, de leginkább fel van róva az árva bús könnye, az árva keserves sóhajtása.

Egy pillanatig hallgattak. Senki se sejté, hogy a kis árva, akit már halottnak hittek, az a vidáman kaczagó kis leány, aki a szomszéd szobában játszik Laczffy Mariskával.

Az öreg Laczffy most hirtelen felemelkedett s magasra emelve poharát, így szólt:

— A király egészségére már ittunk. Róbert Károly derék ember, igaz ember, nem tehet róla, hogy nem tudott teljesen magyarrá válni. De most felemelem a poharamat az ifjú Lajos hercegre. Erre a tüzes színmagyar lélekre, akit az Isten neveljen nagygyá, hatalmassá a magyar trón dicsőségére és a magyar nép boldogítására.

A poharak csengtek, az arcok kipirúltak.

Már akkor mindenki ismerte, mindenki szerette Róbert Károly idősebbik fiát, az ifjú Lajos herceget, aki testében-lelkében oly igaz magyar volt, mintha csak valamelyik Árpád herceg támadt volna benne új életre.

V.

Tíz esztendő telt el azóta, hogy Laczffy és Ápor uraimék az ifjú Lajos hercegre ültették poharaikat. Azóta Róbert Károly őseihez tért pihenőre és az ifjú Lajos ült Szent István trónján. Öcscse, Endre herceg Nápolyba került, hogy ott feleségül vegye unokatestvérét, Johanna hercegnőt és együtt uralkodjanak békében a nápolyi trónon.

Az ifjú király Visegrádon tartja fényes udvarát, melynek csodájára jár a külföld. De csak csodájára, de csak vendégképpen. A nápolyi Róbert Károly fia testben-lélekben magyarrá vált. Magyar volt udvartartása, magyar daliák, levették vették körül felséges személyét. Magyar vitézek élén vívta meg hősi csatáit, nagygyá, hatalmassá, boldoggá tévé ezt az országot. Erről az időről éneklí a nagy költő, Petőfi Sándor:

Oh, nagy volt hajdan a magyar,
Nagy volt hatalma, birtoka,
Magyar tenger vizében hunyt el
Észak, kelet, dél hulló csillaga.

Valóban három tenger övezte ekkor a haza területét.

Király és nemzet forró szeretettel, tántoríthatatlan bizalommal csüggött egymáson. A király hatalmassá tette nemzetét, a nép nagynak nevezte el királyát.

A visegrádi udvarban Róbert Károly özvegye: Erzsébet anyakirályné az első asszony. A király még nem házasodott meg s így az anyakirályné udvarában vannak az úri magyar leányok, ékesítve, diszítve a visegrádi udvart.

A király mellett pedig ott lovagoltak a deli magyar ifjak, mint apródok, mint levették. Az idegennek, ki a visegrádi

udvarba vetődik, szeme-szája eláll, mikor azt a sok pompát, azt a sok hősi tornát s bajvívást látja.

A királyi udvarban találjuk régi ismerőseinket: Aporék fogadott leányát, Piroskát, Laczffy Györgyöt és Mariskát, Laczffy Dénes gyermekeit.

Piroskát Aporné asszony vitte a királyné udvarába, a magyar főrangú asszonyok oda szokták vinni leányaikat. Már pedig Apor Lászlóné egészen úgy bánt Piroskával, mintha leánya volna.

Laczffy György a király mellett volt eleinte apród. Később, mint magyar főúri levente tartózkodott a visegrádi udvarban. Az öregek is gyakran megjelentek a nagy ünnepségeken. Fény, pompa és boldogság uralkodott mindenütt.

... Apor és Laczffy uraiméknak csak egy dolog vette el a jó kedvét. A visegrádi udvarnál nagyon gyakran találkoztak Domokossal, a trencsényi Csák Máté örökösével. Domokos úr nagyon tudott a király kedvében járni. Azonfelül meg tudva volt róla, hogy Róbert Károlynak is híve volt, e miatt különösen az özvegy királyné kedvelte a lovagot.

Lajos egyenes, büszke lelke néha erősen fellázadt, mikor a Domokos hízelgéseit hallgatta. Tudta, hogy a hízelgés, a csúszás-mászás nem magyar tulajdonság. Néha elborult az arca, ha a lovag édeskés szavait hallgatta, de az özvegy királyné mindig pártját fogta Domokosnak. A királyné különben is azon volt, hogy csend és békesség legyen udvarában. Az ellentéteket elsimítani, a torzsalkodókat kibékíteni: ez volt szívének hő vágya. Öreg napjaira békében akart élni.

Az udvarhölgyek közül legjobban Piroskát szerette. A

leányka születéséről még mindig nem tudtak semmit. Apor Lászlóné vitte be az udvarhoz, mint gyámleányát s ez igen jó ajánlólevél volt. A kis Piroska szelídsége, egyszerűsége, jó szíve nagyon megnyerte Erzsébet királyasszony szívét. Tekin-

tete mindig barátságosan, szeretettel nyugodott a leányka arcán. Mintha vonásai emlékeztetnék őt valakire, aki régen, nagyon régen igen kedves volt a szívének.

Volt még valaki a királyi udvarban, aki szintén ilyen aggodalmas gonddal vizsgálta a Piroska arcát. De a tekintete,

mely ilyenkor a leányon nyugodott, se jóakarátú, se szerető szívű nem volt.

Gonosz gyűlölség áradt Piroskára a szempárból, mely szintén ismerős, rég porrá vált arcokat vélt a leányka arcán látni. Titkos aggodalom, rossz sejtelen kínoztá ilyenkor a leánykára néző férfi lelkét, aki nem volt más, mint Domokos, Máté úr örököse. Nem tudott semmit a gyermek születéséről, származásáról. Nem is sejtette, hogy Máté úr leánykájával áll szemben, de gyűlölte Piroskát ösztönszerűleg és mindent megtett, hogy a királynét a leányka elbocsátására bírja.

— Nem értem kegyelmedet, — felelt neki Erzsébet, egy kihallgatás alkalmával. — Nem értem, mit akar Apor Lászlóné asszonyom leányával?

— Alázatosan esedezem királyasszonyom magas színe előtt, — mondta alattomos, hízalgő hangon Domokos, — de hiszen a fiatal leányka nem Aporné gyermeke.

— Úgy hozta hozzám, mint gyámleányát, — felelt Erzsébet, — s ezzel kezekedett, hogy Piroška méltó rá, hogy udvaromban éljen. Egy esztendeje van itt mellettem a leány, azóta csak jót, szépet és dicséreteket láttam tőle.

— Fölséges asszonyom határtalan jóságában mindenki-ben bízik. De hát ha kiderül, hogy ennek a gyermeknek a szülői közönséges, alacsony származású emberek voltak. Milyen szégyen volna ez a visegrádi udvarra!

— Kövesse meg magát, kegyelmed, Domokos uram, — felelt büszkén a királyné. — Szégyent csak a gonosz tettek hozhatnak az emberre és nem a születés. Kunyhóban is doboghat nemes szív, palotában is teremhet hitványság, gonoszság.

Domokos arca tűzlángba borúlt. Eszébe jutott az árulás, amit Csák Mátéval szemben követett el. De hiszen erről a királyné nem tudhat semmit. Fölemelte hát fejét és bár zavartan, akadózva, de mégis beszélni kezdett:

— Én csak alattvalói hűséggel figyelmeztetni bátorkodtam fölségedet . . .

— Tudom, — vágott szavába Erzsébet kissé nyájasabban, — hogy kegyelmed igaz hívünk. Ami történt, csupa jó akaratból történt, nem haragszom érte. De bármi történjék is,

én Piroskában mindig az Aporék gyámleányát fogom látni és szívemnek mindig kedveltje marad.

Ezzel intett kezével.

Domokos meghajtotta magát és távozott.

Piros arccal, megszegyenülten hagyta el a királyné termét. De gonosz lelke még koránt sem adta meg magát. Elhatározta, hogy minden áron eltávolítja az udvarból Piroskát, akinek arca annyira emlékeztette őt elárult rokonaira.

Domokos érezte Aporék és Laczffyék megvetését és eltökélte magában, hogy bosszút áll rajtuk. Ha Piroskát száműzik az udvarból: ez mindenesetre nagy csapás lett volna az Apor családra és igen fájdalmasan sebzi meg a velük barátságban élő Laczffyék szívét. De az özvegy királyné oly jó indulattal volt Piroska irányában, hogy Domokos úrnak le kellett mondanania tervéről.

Domokos gonosz lelkében már egy másik tervet forralt, mely talán még jobban sújtja és még jobban megalázza Laczffyékat és Aporékat. Titokban szötte-fonta a hálót és megelégedetten dörzsölte a kezét:

— Hohó, Apor komám, Laczffy komám, az nevet legjobban, aki utoljára nevet. Engem lenéztetek, megvetettetek. Úgy bántatok velem, mintha csak bitorlója volnék Máté úr örökégének. Majd eljön a fizetés órája nemsokára. Tudom: megemlegetitek azt az órát, mikor görbe szemmel mertetek nézni Domokosra.

VI.

Az országon egy rettenetes vészes hír futott át. A király édes öccsét, Endre magyar herceget a nápolyi főurak orozva elpusztították.

Az özvegy királyné mélységes gyászba öltözött, keser-

vesen siratva fiát. Az udvarhölgyek szelíd szóval vigasztal-gatták. De Erzsébet csak kezével intett. Sokkal jobban le volt sújtva, semhogy a vigasztalás szava hatott volna.

Az ajtó kinyílt és az udvarhölgyek hódoló meghajlással eltávoztak. A király lépett be az ajtón és Lajos intett, hogy egyedül óhajt anyjával lenni.

Lajos odalépett az özvegy királynéhez és kezét csókolt neki. A király arcán látszott a búbánat, a szenvedés, de szemében már törhetetlen akarat lobogott:

— Édes anyám, — kezdte halk, de határozott hangon, — nem terhelem hiábavaló beszéddel a kegyelmed szívét. Ezt a fájdalmat emberi szó enyhíteni nem is tudja. A mi vérző sebünket csak a jó Isten gyógyíthatja meg. Imádkozzék hozzá, édes anyám s ő bizonyára megvigasztal bennünket és adjon lelkünk békességét. Most pedig áldjon meg en emet kegyelmed, mert nehéz, hosszú útra megyek.

— Fiam, fiam! — kiáltá rémülten Erzsébet.

— Ne reszkessen értem, édes anyám. Él felettünk az igazságos Isten, aki jól tudja, hogy szent ügyért húzom ki a kardomat. Anyám, áldjon meg engem! Holnap indulok magyar vitézeimmel Olaszországba, igazságot szolgáltatni az igazáknak és büntetést vinni a bűnösöknek.

— Fiam, Lajosom, reszket a szívem érted, kisebbik fiamat már elvesztettem . . .

— Isten kegyelme majd visszahoz édes jó anyám karja közé. Adja reám áldását, anyám és imádkozzék értem! Nem volnék Lajos, Magyarország királya, ha öcsém halálát meg nem torolnám.

Az özvegy királyné felállt, fia fejére tette kezét és így szólt:

— Menj, fiam! Isten vezérelje fegyveredét és legyen veled a szent harcban, hova a testvéri szeretet visz!

Lajos megcsókolta anyja kezét és távozott.

Másnap már indult a magyar daliák serege Olaszország felé.

Mielőtt azonban a király paripájára ülhetett volna, különös jelenet zavarta meg az udvart és a királyt kísérő testőröket.

A királyné ott állt udvarhölgyeivel a visegrádi vár egyik nagy erkélyén, bucsút akarván inteni szeretett fiának, mikor hirtelen a kíséret közül kilépett Domokos és így szólt:

— Uram királyom, esedezve szólok hozzád, hallgasd meg a te legalázatosabb szolgád kérését.

— Mit akarsz, Domokos, — mondta fönséggel a király, — miért ez az alázatos csúszás-mászás? A király füle mindig nyitva van a panaszra s karja mindig kész a cselekvésre, ha igaz és becsületes dologban fordulnak hozzá.

— Nem magamról van most szó, fölséges uram. Hogy is merném én most a magam ügyével-bajával terhelni a lelkedet.

— Hát mit akarsz?

— Óva intelek, fölséges uram! Vigyázz drága életedre. Árulók környékeznek!

Veszedelmes zúgás-mozgás támadt a testőrök sorai közt. Az özvegy királyné elsápadt és Piroska vállára tette a kezét.

— Gondold meg, mit beszélsz, lovag, — felelt a király szigorúan, — az én udvaromnál áruló volna?

— Egész közeli környezetemben van az, fölséges uram, — felelt Domokos vakmerően, — és alig várja a pillanatot, hogy törét fölséged nemes szívének fordíthassa.

— Nevezd meg az árulót! — kiáltá Lajos nagy haraggal. — Addig nem hiszek szavadnak, míg be nem bizonyítod állításodat. Magyar emberről nem hiszem, hogy áruló tudna lenni.

A testőrök dörgő éljenzésbe törtek ki, a királyt éltették, de fenyegetőleg néztek Domokosra.

— Beszélj, — mondta a király, — különben gonosz rágalmazónak tartalak.

— Fölséged szava parancsolat előttem, — mondta földig hajolva Domokos. — Ime, itt az áruló, fölséged szomszéd-ságában.

Azzal rámutatott a fiatal Laczffy Györgyre.

Az elszörnyűködés, a harag, a keserűség hangja zúgott föl a magyar daliák ajkán. Egyszerre és együtt kiáltották:

— Nem igaz! Rút rágalom! Laczffy György becsületes magyar ember!

— Valóban, — szólta Lajos megvetően Domokoshoz, —

azt kell hinnem, hogy eszedet vesztetted, vagy csakugyan rágalmazó vagy. Laczffy György törne az én életem ellen? Ő az én leghívebb és legkedvesebb lovagom. Vakmerőségedért szörnyen fogsz bűnhődni.

— Királyom, — felelt Domokos letérdelve, — a legszörnyűbb büntetés se volna elég kemény, ha nem mondanék igazat. De igazat mondtam. Nem szívesen tettem, mert tiszteltem, becsültem ennek az ifjúnak nemes családját. De királyom iránt való kötelességem az első. Itt a bizonyíték. Laczffy György sajátkezű levele, amit a nápolyi udvarmesterhez írt.

— Hazugság! — kiáltá Laczffy, — mutasd azt a levelet!

De amint a király kezében levő írást meglátta, halál-sápadtan tántorodott vissza:

— Az én írásom! — hebegé halálra vált arccal. — Pedig az Isten, ki a szívekbe lát, tudja, hogy én soha Nápolyba levelet nem írtam.

— Lovag, — mondta Lajos komoran, — ez csakugyan a te írásod! Megismerem betűről-betűre. Tízezer aranyat kérsz a nápolyi udvarmestertől az én halálomért. Mivel véded magadat?

— Királyom! — felelt Laczffy térdre ereszkedve, — a magasságban lakozó Isten belát a szívembe és tudja, hogy ártatlan vagyok. Más tanúm rajta kívül nincs. Ítéld felettem, uram, ha bűnösnek tartasz.

Lajos borús tekintettel nézett végig a térdeplő ifjún, aztán így szólt:

— Tulajdon írásod, tulajdon kezed lett árulód, Laczffy György. Büntetnem kellene szigorúan, kegyetlenül, de nincs

erőm hozzá, mert nagyon szerettelek. Ősz apád érdemeit is tekintem, midőn azt mondom: menj bántatlanul, de örökre! Ne merj többé színem elé jönni. Szállj magadba, vezekelve bűnödért és Isten bocsássa meg neked, amit ellenem vétetni akartál.

Lacffy kezébe temette az arcát, egész teste megrázkódott, mintha elfojtott zokogás gyötörné testét-lelkét. De aztán hirtelen elszántsággal talpra ugrott. Meghajtotta magát Lajos előtt és így szólt:

— Ha bűnös volnék, egy pillanatig se bírnék tovább élni.

De mert ártatlan vagyok, bízom az igazságos Istenben és távozom. Áldás, szerencse kísérje fegyveredet, királyom! Bár olyan hűséges szívek örködnének melletted, mint a milyen az áruló Laczffy Györgyé volt.

Azzal felpattant paripájára és elvágatott. A vár kapujából

még egyszer visszafordult, sötét, megvető tekintettel mérve végig a király mellett álló Domokost.

— Domokos, mi még találkozni fogunk! — kiáltá a főúr felé, azzal megsarkantyúzta paripáját és eltűnt az emberek szeme elől.

VII.

Lajos király már Olaszországban járt vitézeivel, mikor a visegrádi udvarban megjelent Apor Lászlóné, Piroska látogatására.

Az özvegy királyné szívesen fogadta Judit asszonyt, de elmondta, hogy Piroska mostanában sokat búsul és nagyon halovány.

A szegény kis gyermeknek fáj, hogy gyermekkori játszótársára, vitéz Laczffy Györgyre árulás sült ki. Bár én semmit nem éreztettem vele, mert hiszen ő szegény teljesen ártatlan és továbbra is szívem kedves gyermeke marad, mégis nagy búsulásnak adta magát.

— Fölséges asszonyom, — mondja Aporné mély tisztelettel meghajtva magát, — sem én, sem gyámleányom, Piroska nem gyötörnénk lelkünket egy hitvány áruló miatt! Bűnhődjék, aki bűnös! Ámde, amint hiszem és vallom, hogy felettünk él és uralkodik az igazságos Úr Isten, úgy hiszem és vallom, hogy Laczffy György ártatlan és gonosz ármánynak esett áldozatul.

A királyné büszkén és méltóságosan emelkedett föl helyéből.

— Kövesse meg magát, nagyasszonyom és fontolja meg a szót, mielőtt kibocsátaná ajkán. Az én fiam sohasem volt igazságtalan senkihez. Árva, földönfutó, pór, vagy jobbágy soha hiába az igazságszeretetéhez nem fordult. Mindenki tudja, hogy Laczffy Györgyöt mennyire szerette a fiam, hiszen még büntetni sem tudott úgy, mint kellett volna. Az áruló, aki fölkent királyra élete ellen tör, halált érdemel s az én nagylelkű

fiam futni engedi a bűnöst, örökös száműzetéssel, pedig irott bizonyíték volt a kezében. Irott bizonytték, mely Laczffy György árulását bizonyítja.

— Fölséges asszonyom, alázatosan kérem bocsánatát, ha túlságosan nyíltan beszélek. Nem tehetek róla, magyar asszony vagyok s ami a szivemen, az a nyelvemen.

— Csak beszéljen kegyelmed, — mondta a királyné nyájasabban, — az őszinte szívből jövő szót mindig szívesen hallom.

— Én nem láttam az irott bizonyítékot, — folytatta Aporné, — nem tudom: mi volt benne. De tudom azt, hogy Laczffy György szülői egyenes lelkű, tiszta szívű, igaz, hűséges magyar emberek s fiuk tőlük csak jót és nemeset tanulhatott. Ismertem az ifjút is, ki most oly nagy bűnnel van vádolva és soha rajta gonoszságot észre nem vettem. Azt is tudom, hogy az öreg Laczffy testben-lélekben meg van törve, mióta fiát árulással vádolják, Laczffyné pedig nagy betegen fekszik kastélyában, ki tudja: fölépül-e valaha?

— Elég, — szakította félbe Erzsébet. — Dicséretére válik kegyelmednek, hogy barátait védi. Ezért nem is ítélem el. A bűnös sorsa azonban már meg van pecsételve. Halált érdemelt volna, fiam csak örökös száműzéssel büntette. Az agg szülőket magam is szívből sajnálom, de sorsukon változtatni vagy könnyíteni nincs hatalmamban.

Aporné sóhajta hagyta el a királyasszony termét és Piroskának is elmondta, hogy Laczffy György sorsa meg van pecsételve örök időkre.

Piroska összetette kezét és az égre nézett:

— Én bízom a jó Istenben, hogy kiderül ártatlansága.

— Bár úgy lenne! — sóhajta Aporné, — de én már minden reményemet elvesztettem.

A király ezalatt már lent járt Olaszországban. A nápolyi udvar reszketve bújt össze a hírre, hogy közeledik Nagy Lajos, a győzhetlen magyar vitézek élén és szigorúan sújtani fogja Endre herceg gyilkosait.

† A király sátorában a deli magyar lovagok közt mindenkinek feltűnt egy sötét ruhás levente, akinek arcát sötét vasrostély borította, hogy szemén és ajkán kívül semmit sem lehetett belőle látni. Hangja után ítélve azonban mindenki úgy gondolta, hogy fiatal lehet.

A lovag az ország határán csatlakozott a király seregéhez. Eleinte nem akarták a seregben megtűrni, de ekkor előugrott egy öreg barát, akit mindenki úgy ismert, mint bátor és rettenthetetlen szívű bajnokot.

— Fölséges uram, becsületemet kötöm le ennek az ifjú leventének a hűségéért. Engedd meg, hogy fogadalmához híven, zárt sisakkal követhessen és harcoljon érted.

— A te szavadra, öreg, — felelt a király nyájasan, — megengedem. Ismerlek, öreg. Hű és igaz vitézem vagy. Bízom benned és bízom a lovagban, akiért becsületeddal állsz jól. Bár utóbbi időben keserű tapasztalat ért, nem engedem, hogy a bizalmatlanság gyökeret verjen a szivemben.

A király arca elkomorúlt. Mindenki tudta, hogy Laczffy György árulására gondol. Nagyon szerette az ifjút és nem bírta elfelejteni.

Az álarcos lovagot különben mindenki szerette, tisztelte

vitézsegeért. A barát mindenkinek elmondta, hogy a lovagot szent fogadalom köti és nem mutathatja meg az arcát egy bizonyos ideig. A magyar vitézek tiszteletben tartották a fogadalmat és nem tudakozódtak soha az idegen levante titka felől.

Csak Domokos úrnak nem tetszett ez a dolog.

Gyakran biztatta a magyar vitézeket, hogy köveiveljék az álarcos lovagtól titka elárulását. Hiszen az mégsem járja, hogy bajtársai között senkinek meg nem mutatja az arcát.

De a vitézek így szóltak:

— Mi bizony senki titkát nem kutatjuk. Ki tudja: milyen szomorú oka van szegénynek a rejtőzésre? A barát felelt érte. Ez az őszszakállú, bozontos hajú barát pedig már megmutatta

nehányszor, hogy helyén van a feje és a szíve. Akit ő fedez a becsületével, attól nem telik ki az árulás bűne.

Domokos érezte, hogy a vér elborítja az arcát. Ő elárulta nagybátyját. Elfoglalta birtokait. Azt is tudta: sokan azzal gyanúsítják, hogy az árva kis leányt is elpusztította. Hiába a király és az anyakirályné kegye, a nyiltszívű, egyenes lelkű magyar leventék megvetették őt.

Lám még tovább is folytatják az álarcos lovag védelmét.

— Ha nem ismerjük is az arcvonásait, de ismerjük a karja erejét. Vitézségben, bátorságban első helyen áll köztünk és mi kell egyéb?

Domokos nem is mert többet a sisakos vitéz ellen beszélni, de titokban lelke legmélyén nagyon félt tőle. Nem tudta, hogy ki legyen a rejtelmes lovag, de valami hang azt súgta fülébe, hogy nagy veszedelmet fog még a fejére hozni.

VIII.

Lajos serege diadalmasan vonúlt Nápolyba. Futott a nápolyi had, de a magyar király vaskeze utólérte őket és szigorúan, de igazságosan büntetett.

De a megtérők iránt végtelen kegyelmet és jó indulatot tanusított a magyarok királya. A nápolyi népet biztosította róla, hogy az ártatlan nyugodtan ülhet békés családi körében, tűzhelye mellett. Aki trónja elé tiszta szívvel járult, az királyi kegyet és jutalmat vitt magával.

Sokan vissza is éltek nagylelkűségével, de Lajos nemcsak a büntetésben, hanem a jóságban is nagy volt. És úgy

vélekedett, hogy inkább száz bűnös maradjon büntetlenül, sem hogy egy ártatlannak vére kiáltson az égre.

Egy napon megjelent a király trónja előtt a nápolyi udvarmester. Alázatos bókólások és hajlongások közt rogyott térdre. Lajos sok rosszat hallott már erről a szúrós szemű, ravasz-képű olaszról, azért hideg, parancsoló hangon szólalt meg:

— Kelj fel, lovag! A magyarok királya szabad nép fölött uralkodik s nem szereti, ha porban csúsznak előtte.

— Alázatos kéréssel jövök hozzád, halhatatlan, dicső nagy királyom!

— Én a magyarok királya vagyok és nem a tietek, — felelt Lajos sötét arccal. — A ti uralkodótok az én szerencsétlen testvérem, Endre volt, akit ti hűtlenül elvesztettetek.

— Uram, király, dicső nagy fejedelem, én ártatlan vagyok.

— Akarom hinni, hogy így van. De most add elő a kérésedet. A magyar király senkit sem bocsát el meghallgatatlanul magától.

— Fölséges, dicső király, — engedd meg, hogy udvarodban szolgáljak.

— Az udvaromban nincs semmi keresetted, — felelt Lajos hidegen. — Én magyar vagyok, te olasz vagy. Esküdre elhiszem, hogy ártatlan vagy Endre öcsém halálában, éppen azért mondom, menj békével és keress magadnak alkalmazást valamelyik olasz udvarnál.

— Dicső király, a porba hullva könyörgök előtted. Engem mindenki üldöz hazámban, mert a nápolyi udvarban én voltam az egyetlen, aki híve voltam a szerencsétlen hercegnek. Mindenki tudja, hogy önfeláldozó híve voltam testvérednek. Ezért üldöznek, gyötörnek, sőt ha pártfogásod alá nem veszel, az életem ellen fognak törni. Esedezve kérlek, nagy király, boldogtalan öcséd emlékéért fogadj be engem udvarodba!

— Uram, — szólt közbe Domokos hirtelen előlépve, — megbocsáss vakmerőségemért, de föl kell szólalnom a boldogtalan olasz lovagért. Ő volt az, akinek az áruló, hitvány Laczffy György azt az alávaló ajánlatot tette, hogy felséged életét tízezer aranyért elpusztítja. A nápolyi udvarmester nem egyezett bele a gonosz ajánlatba, hanem elküldte az áruló levelét nekem. Nélküle fölséged ma már nem volna az élők sorában. Azonfelül a polyi köznéptől hallottam, hogy milyen híve volt az udvarmester a szegény hercegnek. Mindig ő kísérte vadászatain lovaglása közben. Ha véletlenül azon a

borzalmas éjszakán az udvarmester úr Nápolyban van, bizonyára úgy megmenti Endre herceg életét, mint megmentette fölségedet a Laczffy árulásától.

Mindenki észrevette, hogy az álarcos lovag egy lépést tett előre, mintha nem bírna magával és Domokosra akarna

rohanni. De a barát megfogta a karját és valamit súgott a fülébe, mire a lovag visszalépett előbbi helyére.

Most a király kezdett beszélni és mindenki arra figyelt.

— Lovag! — és Lajos méltóságosan az olaszhoz fordult.
— Ha így áll a dolog, mint ez a magyar főúr mondja, sajnálom előbbi kemény beszédemet. Légy szívesen látott vendége

udvaromnak. Mától fogva vendégem vagy. Aki téged bántani mer, az Lajossal, a magyarok királyával húz ujjat.

Az olasz mélyen meghajtotta magát és távozott. A magyar urak fejcsóválva néztek utána. Egyenes, nyílt jellemüknek nem tetszett az udvarmester alázatos csúszása-mászása, de nem szóltak semmit. Csak mikor már a király után mindenki távozott, fordúlt oda a barát az álarcos lovaghoz:

— Ezt a két cimborát szemmel fogjuk tartani.

— Úgy van, — felelt az álarcos és erősen megszorította a barát kezét.

IX.

Az olasz már hetek óta ott tartózkodott Lajos udvarában. A magyar uraknak erősen feltűnt, hogy a nápolyi volt udvarmester mennyit sűg-bűg Domokossal, de nem szóltak ellene semmit. Lajos kegyébe fogadta az olaszt és vendégének tartotta. Nem tartották hát illő dolognak, hogy kémkedjenek a király vendége után.

Csak a barát és az álarcos lovag kísérték figyelemmel az olasz és Domokos lépteit. Beszédjüket ugyan nem hallhatták, de egy-egy elejtett szó mégis megütötte a fülöket s ebből ők ketten sok mindent tudtak következtetni.

Egy nap a barát így szólt az álarcos lovaghoz:

— Nincs nyugtom, míg ez a ravasz arcú olasz itt lakozik a táborban. Tudom, hogy valami nagy gonoszságra készül, de fájdalom, semmi bizonyíték nincs ellene. Elhatároztam, hogy mátol fogva minden éjjel elrejtőzöm a király sátora mögé. Akarsz-e velem tartani?

— Akarok, — felelt az álarcos lovag. — Egyikünk éjfélig virraszt, a másikunk reggelig. Szemünk állandóan ott lesz Lajos király sátrának ajtaján.

A két vitéz még azon éjjel megkezdette a virrasztást.

Három éjszakán át nem láttak semmit. A harmadik éjjel sötét felleg borította az eget. Az ég koromsötét, a két vitéz halk lépteiket hallott, melyek éppen a királyi sátorhoz vezettek.

— Most, — suttogá az álarcos lovag, megszorítva az őszfejú barát kezét.

— Csöndesen, — mondta a másik, — nekünk vigyázni kell, hogy biztos zsákmányra menjünk. Ha nem ügyelünk: a kígyó kisíklík kezeink közül.

Lassan, óvatos léptekkel mentek előre s megálltak a sátor bejáratánál.

Az olasz ment velük szemben halk, nesztelen léptekkel és elrejtőzve, szintén a király sátrának közelében állt meg.

Ebben a pillanatban kinyílt a sátor és egy egyszerű barna ruhás vitéz lépett ki rajta. A hold kissé kibújt a felhők közül és az elrejtőzött emberek az egyszerű ruhás közvitézben Lajos magyar királyt ismerték meg.

A nagy királynak szokása volt így álöltözetben bejárni a tábor és észrevétlenül kihallgatni a katonák beszédét. Tudni akart minden eseményt, ismerni akarta a nép gondolkodásmódját, mert csak az lehet dicső és nagy uralkodó, kinek szíve együtt dobog, lelkesül vagy búsul a nép szívével, lelkével.

A király megindult, az olasz lassú, óvatos léptekkel követte jobboldalon, míg balfelől a barát és az álarcos lovag haladt.

A király nem ment egyenesen a tábor felé. Letért egy kis mellékútra, mely a közeli erdőbe vezetett. Az olasz szeme nagyot villant, mintha ez a dolog sötét tervének kedvezett volna.

A király lassan ment előre. A hold teljesen kibújt a felhők közül. Jól lehetett látni, amint egyszer-kétszer végighúzza homlokán a kezét. Talán főfájása volt, azért akart az erdőben

egyét járni. Lajos szíve nem ismerte a félelmet. Úgy gondolkozott, hogy a fejedelmet legjobban alattvalóinak szeretete és hálája őrzi. Végre kint voltak a sötét erdőben. A király megállt egy tisztáson és körülnézett. Mély sóhajtás fakadt fel a szívéből. Imádott hazájára, szép Magyarországra gondolt, mely most oly távol van tőle. Aztán özvegy édes anyja jutott az eszébe, aki odahaza gyászt hord az egyik fiáért és aggodalommal gondol a másik gyermekére. Majd szerencsétlen öcsöcse, a korán elhunyt Endre jelent meg szeme előtt és arcára mély szomorúság borult.

Az olasz, mint a kígyó közeledett a király felé.

Mikor a király elandalodva nézett maga elé, az olasz hirtelen fölemelte a tőrét. Csak egy pillanat és a legnagyobb magyarnak vége, örökre vége.

De az utolsó pillanatban az álarcos lovag megragadta az olasz kezét, míg a barát rettenetes erővel tiporta le a földre, a király lába elé.

Lajos hideg, megvető pillantást vetett az olaszra, aki könnyörögve kulcsolta össze a kezét.

— Udvaromba fogadtalak, vendégemül láttalak, te hitvány! Tudod, hogy mi vár most reád?

— Kegyelem, irgalom!

A király megvetéssel fordult el a földön fetrengő embertől és az álarcos lovagnak nyújtotta a kezét:

— Vitéz, az életemet mentetted meg. Engedd meg, hogy arcodat meglássam és szemtől-szembe mondjak neked köszönetet.

— Királyom, — felelt a vitéz, — a te kegyelmes, jó szíved már megjutalmazott egy kézszorítással. Érdemetlenül

jutottam ehhez is, mert csak kötelességemet teljesítettem. A kötelességteljesítésért sem hála, sem köszönet nem jár. Engedd meg, uram, hogy kéréssel forduljak hozzád.

— Csak szólnod kell, lovag és teljesítve van, amit akarsz.

— Engedd meg, hogy arcomat rejtve tartsam mindaddig, míg pirúlnom kellene tekinteted előtt.

Lajos szomorúan nézett a lovagra.

— Mit mondtál, lovag? Pirúlni? Nem szívesen hallottam ezt a szót. De halld meg: mit válaszol neked a magyarok

királya. Nem tudom nevedet, nem tudom, mit vétettél? De bárki légy is, bármilyen súlyos legyen is a vétked: vitézségedért, melyet e háború alatt megmutattál, önfeláldozásodért, melylyel életemet megrettetted, minden vétked megbocsátom.

— Fölséges uram, 'óságod és kegyelmed határtalan. Ne tartsd hálátlan embernek hű szolgádat, ha mindaddig álarcosan akar szolgálni, míg el nem jön a pillanat, mely ártatlanságát kideríti.

— Jól van, — intett Lajos a kezével, — nem erőszakolalak. Hanem hozzád szavam van, barát, — szólt az agg emberhez fordúlva. — Ismered-e te az álarcos lovag nevét?

— Ismerem, jó uram.

— Van-e oka arra, hogy bocsánatom és kegyelmem után még tovább is rejtve tartsa az arcát?

— Van.

— Akkor megnyugszom s bízom abban, hogy a nagy titok ki fog majd derülni.

Míg a király a lovagokkal beszélt, az olasz folyton ott térdelt a földön, kezét kegyelemért kulcsolva össze. Most, hogy a király elfordult a magyar leventéktől, újra könyörögni kezdett:

— Fölséges, dicső király, légy irgalmas irántam s ne öless meg! Ime, átadom leveleimet, melyek bizonyítják, hogy ezt a tervet nem egyedül főztem ki...

— Nem hiszek a szavadnak, — felelt Lajos megvetéssel.

— Fölséges úr, emlékezzél vissza egyik fiatal leventédre, Laczfy Györgyre, akit árulás miatt száműztél országodból. Ez az ifjú ártatlan volt. A levelet, melyet állítólag hozzám írt, én hamisítottam Domokos unszolására. Uram király, ime, itt

van nálam a Domokos levele és Laczffynak egy pár sor írása, melyet azért küldött, hogy utánozni tudjam Laczffy írását. Ez a levél a Domokos fogalmazványa. Az van benne, hogy Laczffy hajlandó fölséged életét tízezer aranyért elpusztítani. Én írtam át utánozva a Laczffy György nevét.

— Hallatlan ármány és gonoszság, — kiáltá a király, felháborodva vizsgálván az olasz iratait. Annyira magánkívvül volt, hogy észre se vette, mint remeg az indulattól az álarcos lovag, míg a barát halk szóval csillapítja.

— Kegyelem, irgalom! — kiáltá újra az olasz.

— Kelj fel, te gyáva! — mondta Lajos hideg megvetéssel.
— Ha igazat mondtál, megkegyelmezek nyomorúlt életednek. Olyan árulást fedeztél fel előttem, mely egyik legkedvesebb hívemmet feketítette be.

Azzal a magyar urakhoz fordult:

— Térjünk vissza a táborba, viiégeim. Bár életem forgott ma veszedelemben, mégis boldognak tartom ezt a mai napot. Egy nagyon szeretett hívemnek derült ki ártatlansága és megint fényes bizonyítékát láttam a magyar vitézségnek, hűségnek, szeretetnek.

X.

A király visszatérvén a táborba, rögtön maga elé akarta hívni Domokost. De mire Domokos sátorához értek, megtudták, hogy a gonoszlelkű ember megszökött a táborból.

Csak másnap délben fogták el egyik csatlósát.

A csatlósnál levelet találtak, melyet Domokos küldött az egyik nápolyi főúrhoz.

A levélben ez volt:

„Tervünk nem sikerült. A király életben maradt. A nápolyi udvarmester fogságban van és elárult mindent. A király tudja, hogy Laczffy ártatlan volt és a levelet én hamisítottam az udvarmesterrel. Most már mindennek vége, nekem menekülnöm kell.

Domokos.“

A király hangosan olvasta fel az urak előtt a levelet. Mikor bevégezte, megindult hangon mondá:

— Ime, kedves híveim, Laczffy György ártatlansága fényesen kiderült. A derék, nemeslelkű ifjút hifványúl rágal-

mazták. Ó, mint fáj a szívem, hogy haraggal küldtem őt el szíнем elől. Most már nincs más vágyam, mint hogy még egyszer szemtől-szembe állva vele, odanyújthassam neki kezemet és így szóljak hozzá: nemes ifjú, tévedtem, felejtsük el a multat, máttól fogva éppen olyan közel vagy szívemhez, mint a multban.

A király szavára mély csend lett. Majd hirtelen előlépett a barát és így szólt:

— Uram király, az álarcos lovag teljesíteni kívánja parancsodat és felfedi arcát.

— Lépj közelebb, — intett Lajos nyájasan, — és haldd még egyszer, amit a mult éjjel mondtam neked. Bármilyen legyen a neved, bármilyen volt a vétked: vitézségedért és hűségédért, íme, fogadd királyi jobbomat és kegyelmemet.

Ezzel kezét nyújtotta a térdelő vitéz felé.

— Uram! — felelt a lovag felállva, — hálás, hódoló szívvel veszem kegyelmedet, de én ártatlan vagyok!

Ezzel hirtelen fölemelte sisakjának rostélyát s a király ott látta maga előtt legkedvesebb hívének, a fiatal Laczffy Györgynek arcát.

Lajos egy pillanatig mozdulatlanul maradt, mintha a csodálkozás megbénította volna. De a másik pillanatban kitérte karját és szívére szorította az ifjút, akit oly méltatlanul rágalmaztak előtte, de akit titokban mindig szeretett.

Ebben a pillanatban a barát odalépett a király mellé és mélyen meghajtva magát, így szólt:

— A kegyelmedet uram király, amit az álarcos lovagnak szántál, én kérem a magam számára.

— Te? — kérdé a király álmélkodva. — Mi szükség van neked kegyelemre? Hű és derék vitézem vagy. Te csak jutalmat kérhetsz, barát, nem kegyelmet:

— És mégis azt kérem, uram.

— Igen, — mondá most Laczffy, — add neki, felséges uram, amit jóságodban nekem szántál.

— Legyen kívánságtok szerint, — felelt Lajos, — bár igazán nem értem a dolgot.

— Meg fogod érteni, uram, vette át a szót Laczffy, — ha elmondom, hogy ez a barát nem barát, hanem vitéz katona. Ez az ősz szakáll és haj nem az övé. Csak azért vette fel hogy ellenségei meg ne ismerjék.

— De hát ki vagy te? — kérde Lajos álmélkodva.

— Daczó Mihály vagyok, Csák Máté hajdani várnagya. Most pedig fölséged hűséges szolgája, akinek nincs nagyobb vágya, minthogy tovább is itt harcolhasson Lajos király seregében.

— De hát miért nem jöttél ide a magad neve alatt?

— Uram király, az én fejemre szigorú ítélet volt kimondva. Az ítélet még mindig nincs feloldva. Tudtam, hogy az áruló Domokos halálosan gyűlöl és vesztetre tör. Állásában, arcom elváltoztatva jöttem hát táborodba. Titkom nem ismerte senki ezen a derék ifjún kívül. Neki hűségesen elmondtam mindent, mint ahogy az álarcos lovag is elmondta nekem szerencsétlen életének történetét.

— Csodálatosak az Isten útjai, — mondta a király meghatva. — Apám ellenségeiből lesznek leghívebb barátaim. Az ifjú, akit árulás miatt száműztem udvaromtól, életemet menti meg. Hálát adok neked, Istenem, hogy ilyen népnek vagyok a királya. Öreg, — szólt Daczó Mihályhoz fordúlva, — nemcsak kegyelmet adok neked, ez silány jutalom volna hűségért, de visszakapod elkobzott birtokodat, sőt a trencsényi Csák Máté birtokának egy része is a tied lesz.

— Uram király, hálás szívvel veszem kezedből hajdani javaimat, de a Máté úr birtokának jogos és törvényes örököse van.

— Mit mondasz! — kiáltá a király hátralépve. — Csak nem az áruló, hitvány Domokosra gondolsz?

— Nem, uram, Domokos mindig bitorló volt Máté úr javaiban. Trencsényi Csák Máténak leánya volt, akit én menttettem meg a Domokos úr kezéből.

— És hol van most a leány?

— Azt nem tudom, uram. De amint visszatérünk szeretett hazánkba, keresni fogom. És amint bízom a felettünk lakozó jószágos Istenben, úgy bízom abban is, hogy meg fogom találni.

És bizonyára az öreg Daczó Mihálynak az lesz a legszebb napja, mikor hajdani urának leányát visszavezetheti apja birtokába.

A király kezét nyújtott Daczónak:

— Isten segítsen meg utadon, vitéz! Ha megtalálod Csák Máté leányát: vidd el neki Lajos király üdvözetét és kegyelmét. Mondd meg neki, a király úgy akarja, hogy békében és boldogan teljék öröme mindabban, ami valaha az édesapjáé volt. Ha pedig árva elhagyatottságában súlyosan nehezednék reá a magány: a királyi vár kapuja mindig nyitva lesz előtte. Mint kedves és szeretett vendégünket fogjuk őt körünkben látni.

Dörgő éljenzés hangzott fel a király szavára. Róbert Károly fia üdvözetét és kegyelmét küldi Csák Máté leányának! A magyarok szívét a boldogság és meglegedettség édes érzése fogta el.

XI.

A visegrádi udvar fényes pompával várta haza Lajos királyt. Az özvegy királyné szíve földobogott örömeben, mikor meghallotta, hogy hős fia dicsőséggel tér haza.

Még az úton történt, hogy egy kiáradt folyó mellett megtalálták Domokos holttestét. A menekülő főúr keresztül akart úsztatni a zajgó folyón, de paripája levetette magáról és meghalt.

— Az úr keze sújtott! — szólt Lajos híveihez. — Előlem menekült és az örök Igazság sújtott le reá. Én megbocsátok neki, bár bocsátaná meg a magasságban lakozó jó Isten is. Többet ne beszéljünk róla, temessétek el, teste legyen a földé és lelke az enyészeté.

Ezzel előhivatta az olaszt is, aki térdre esett és remegő kezét imára kulcsolta össze.

— Ne reszkess, gyáva orgyilkos! — mondta Lajos. — A királynak nem kell a te életed! Ime, itt láthatod magad előtt

cinkosodat, őt sem az én kezem sújtotta le. Menj utadra és próbáld megengesztelni ott fent az örök bírót, aki majd ítélni fog feletted.

Azzal elbocsátották az olaszt és tisztességesen eltemették Domokost. Többet aztán nem is beszélt róluk senki. A király hallani sem akart többet róluk.

Laczfí állandóan ott lovagolt mellette. Most még kedvesebb volt a király szívének, mint hajdan. Azonfelül sokat beszélgetett Lajos Daczó Mihálylyal, akivel több ízben elmondatta, hogy menekült sötét, zivataros éjszakán ki a trencsényi várból, karján Csák Máté árva kis leánykájával.

— Szívemnek leghőbb vágya, hogy Csák Máté árváját meglegljük! — mondta Lajos. — Meg vagyok róla győződve, hogy királyi anyám szívesen látná udvarhölgyei közt az árva leánykát.

Végre megérkeztek a visegrádi várba. Az anyakirályné boldogan zárta szívére hős fiát. Míg Lajos tisztelettel kezét csókolva Erzsébetnek, így szólt:

— Édes jó anyám! A jó Isten megengedte, hogy egészségesen és épségben viszontlássalak. Leborúlva imádom ezért az Úr kegyelmét. Tégedet pedig, édes jó anyám, arra kérlek: nyugtasd meg szívedet és enyhüljön meg lelkedben a fájdalom Endre öcsém miatt.

— A mit az Úr rendel, abban meg kell nyugodnunk, — mondá sóhajtvá az özvegy királyné. — Az Isten elvette egyik fiamat, de a másikban nagy örömet és boldogságot adott nekem.

Lajos most hátralépett és Laczffyt kezénél fogva az özvegy királyné elébe vezette.

— Édes anyám! Tudom: nagy lesz a szívednek örvendezése, ha szíved elé vezetem legkedvesebb hívemet, Laczffy Györgyöt, a kinek ártatlansága fényesen kiderült.

— Kelj fel, lovag, — mondta a királyné, kegyesen kezét nyujtvá Laczffynak, — nálam bizonyára senki jobban nem örül ártatlanságod kiderülésének. Üdvözöllek újra körünkben!

— És íme, itt egy másik hívem, Daczó Mihály, a ki valaha trencsényi Csák Máté várnagya volt, de most leghűbb szolgálaim egyike.

Mindenki észrevette, hogy az özvegy királyné nagyon megilletődik, mikor Csák Máté nevét hallja. A hangja is remeggett, mikor Daczó Mihályhoz fordult:

— Vitez, te ismerted Csák Máté nejét?

— Igen, fölséges asszonyom! — felelt Daczó Mihály zavartan, és szeme a királyné mögött álló ifjú leánykán tévedezett. — De ha szabad tudnom: mi legyen a neve ennek az ifjú kisasszonynak? — és kezével rámutatott Aporék gyámleányára, Piroskára.

A királyné meglepetve fordúlt hátra, hogy vajjon ki iránt érdeklődik az öreg vitéz? De a mint a Piroska nyakában levő arany ékszert megpillantotta, hirtelen elsikoltotta magát:

— Leányom, hogy jutottál te ehhez az arany szelencéhez?

— Fölséges Asszonyom, — szolt Aporné előlépve, —

bocsánatot kérek, ha én felelek gyámleányom helyett. Ennek az ékszernek a történetét ő nem ismerheti. Mikor a kertben megtaláltam a nyakába volt akasztva ez az ékszer. Sokszor próbáltam kinyitni, de soha se sikerült. Elzártam és magamnál tartottam. Éppen ma adtam át neki, hogy viselje ezentúl megboldogult ismeretlen szülőinek emlékezetére.

A királyné szemében két könyecsepp csillogott:

— Jőjj közelebb, leánykám, — mondta Piroskához halk megindúlt hangon.

Daczó Mihály pedig a király elé lépve, fennszóval mondá:

— Uram, királyom, ez az ifjú leányka nem más, mint trencsényi Csák Máté árvája. Az apja halálos órájában teite nyakára ezt az ékszert, mondván, hogy csak egy asszony bírja kinyitni a szelencét, de az asszony nevét nem mondta ki.

— Az az asszony én vagyok, — szolt közbe Erzsébet királyné. — Leánykám! — fordult a sápadt, remegő Piroskához. — Ne reszkess, ne félj! Tudom, hogy fel vagy indulva, de aggodalomra semmi okod sincs. Megboldogult édes jó anyád leánykorában jó barátném volt. Később férjem legnagyobb ellenségéhez ment férjhez s mi örökre elszakadtunk egymástól. De sohasem szüntem meg őt szeretni. Most már tudom: miért szerettem úgy a kedves arcodat. Meghalt jó anyád, az en régi barátném képe elevenedett fel előttem, bár nem is sejtettem, hogy te az ő leánya volnál. Hiszen nekem mindenki azt mondta hogy Csák Máté árva leánykája réges-régen meghalt. Ha előbb fölveszed ezt az ékszert, előbb reád ismerek, Mert ezt én adtam jó anyádnak még leánykorában. Ime a kulcsa nálam.

Erzsébet lekasztott a derekán levő láncról egy pici arany kulcsot és kinyitotta a szelencét. Az arany ékszerbe ez volt belevésve: Leghűbb barátnéjának. emlékül: Erzsébet.

A királyné szívéhez szorítá Piroskát, a ki halkan zokogott.

— Miért sírsz, leánykám? — kérdezte Erzsébet és Aporné egyszerre.

— Ó, fölséges királyném, édes jó gyámanyám, ne haragudjatok reám. Tudom, hogy annyi sok meg nem érdemelt szeretetben volt részem, de mégis fáj a szívem, ha jó szülőimre gondolok, a kik oly nagyon szerettek engem.

— Bánatod becsületedre válik, Piroska, — mondta a királyné, míg Aporné szeretettel simogatta a leányka fejét. — Csak sírd ki magadat, a könnyektől majd megenyhül a szíved.

Akkor aztán majd eszedbe fog jutni gyámszülőid jósága. Én ismeretlenül is szerettelek, de ezentúl éppen olyan kedves leszel szívemnek, mintha a tulajdon édes gyermekem volnál.

Piroska letörölte könnyeit és megcsókolta a jó királyné és Aporné kezét. Azután az öreg várnagy elé lépett. Sok min-
dent akart neki mondani, de a könny elfojtotta a szavát és csak annyit mondott:

— Köszönöm . . . köszönöm . . . kedves Daczó bácsi!

Az öreg katona szeme is könnybe borúlt:

— Én köszönöm az Úr Istennek, hogy felhozta reám
életem legszebb napját, hogy föltaláltam Máté úr árváját, min-
boldog és megelégedett hajadont.

— Nem jól beszélsz, öreg, — vágott közbe Lajos, —
életednek az lesz a legszebb napja, mikor trencsényi Csák Máté
arváját bevezeted apja birtokába, a mit a király visszaajándé-
kozott neki.

Piroska reszketve rogyott térdre. Úgy meghatotta a király
kegye, hogy szólni se birt. Lajos nyájasan emelte föl a leánykát.
Mialatt az udvar éljenzésbe tört ki. Erzsébet odalépett fiához:

— Lajosom, büszke vagyok reád, Ez a cselekedet méltó
hozzád, a dicső magyar nép királyához.

XII.

Az országra békés nyugalom szállt. Minden igaz magyar
boldognak érezte magát Nagy Lajos uralkodása alatt. A király
igazán „nagy“ volt: csak népe javára munkálkodott.

De a legboldogabb mégis a Laczffy család volt. Mihelyest

kiderült fiok ártatlansága: felutaztak Visegrádra, a hol a király és az özvegy királyné nagy szivességgel fogadták őket.

Ugyanabban az évben nagy örömhír száguldott végig az országon. Lajos király megházasodott. Feleségül vette a bosnyák bán leányát, Erzsébetet, a kiből igen jó és lelkes magyar királyné lett Lajos oldala mellett.

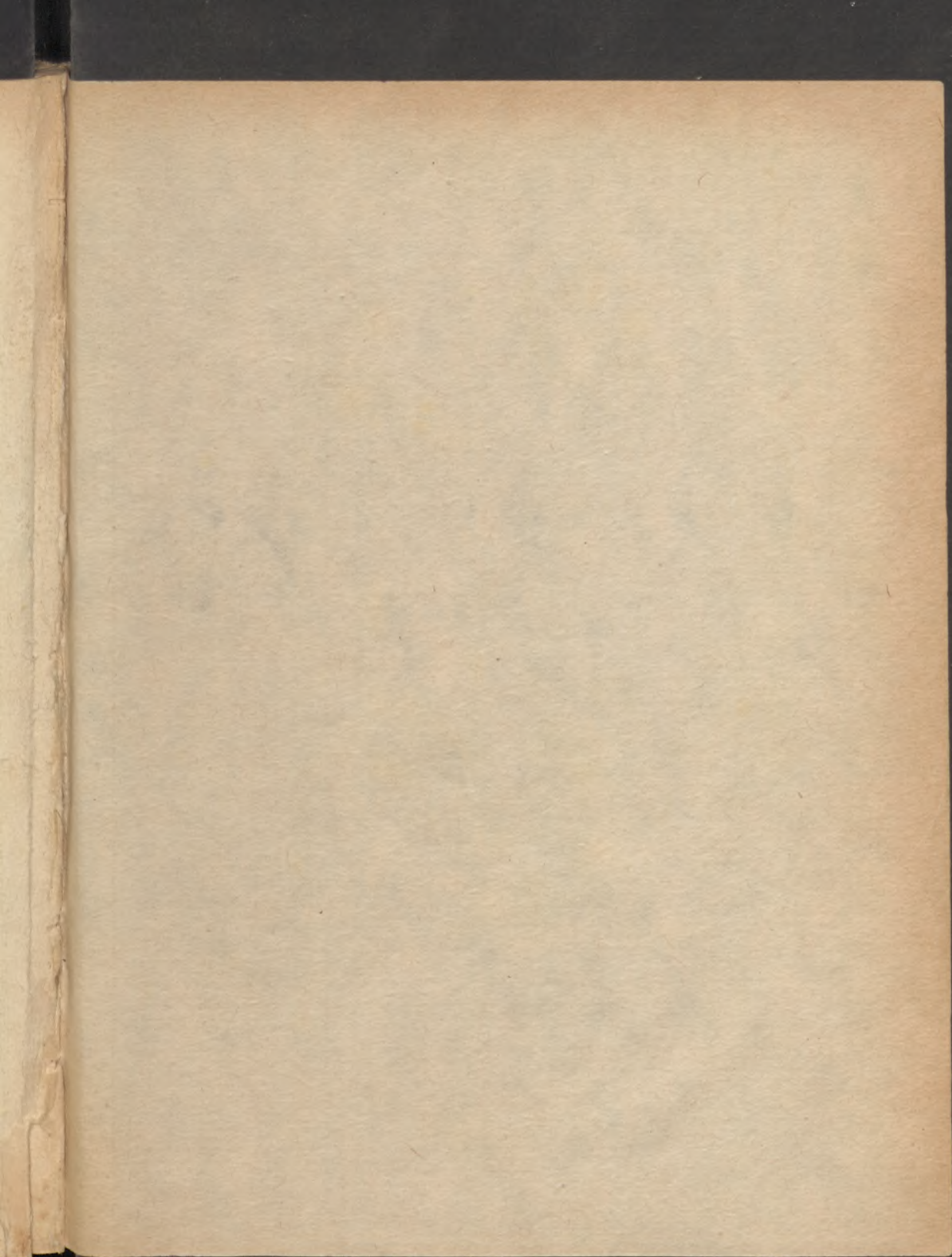
S pár hónap mulva a trencsényi várban is boldog fiatal pár állt az oltár előtt. Laczffy György feleségül vette Csák Máté leányát: Piroskát.

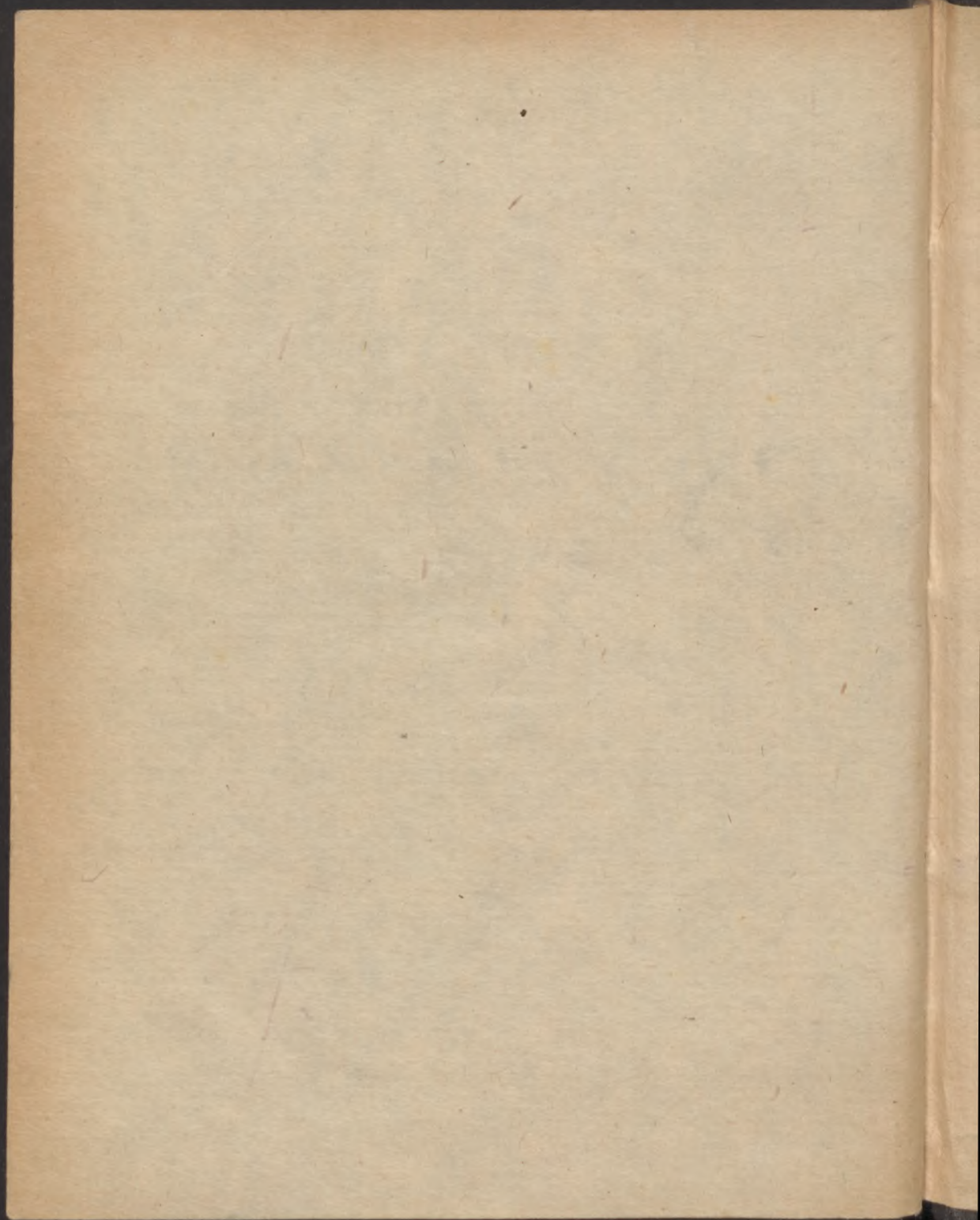
Az öreg Daczó Mihály ott térdelt az oltár mellett és buzgón imádkozott:

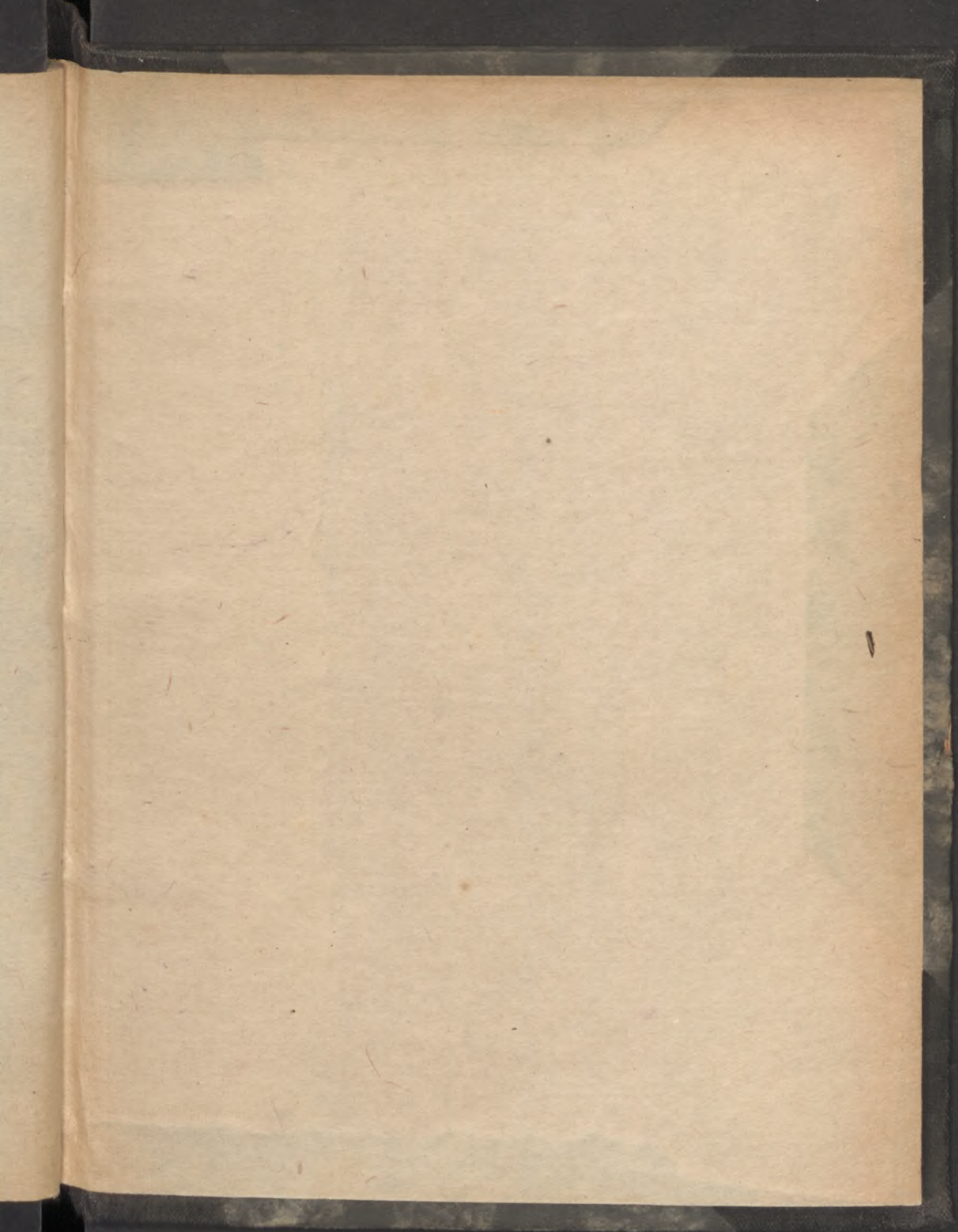
— Isten, igazságos Isten, ime, csakugyan megértem éle-

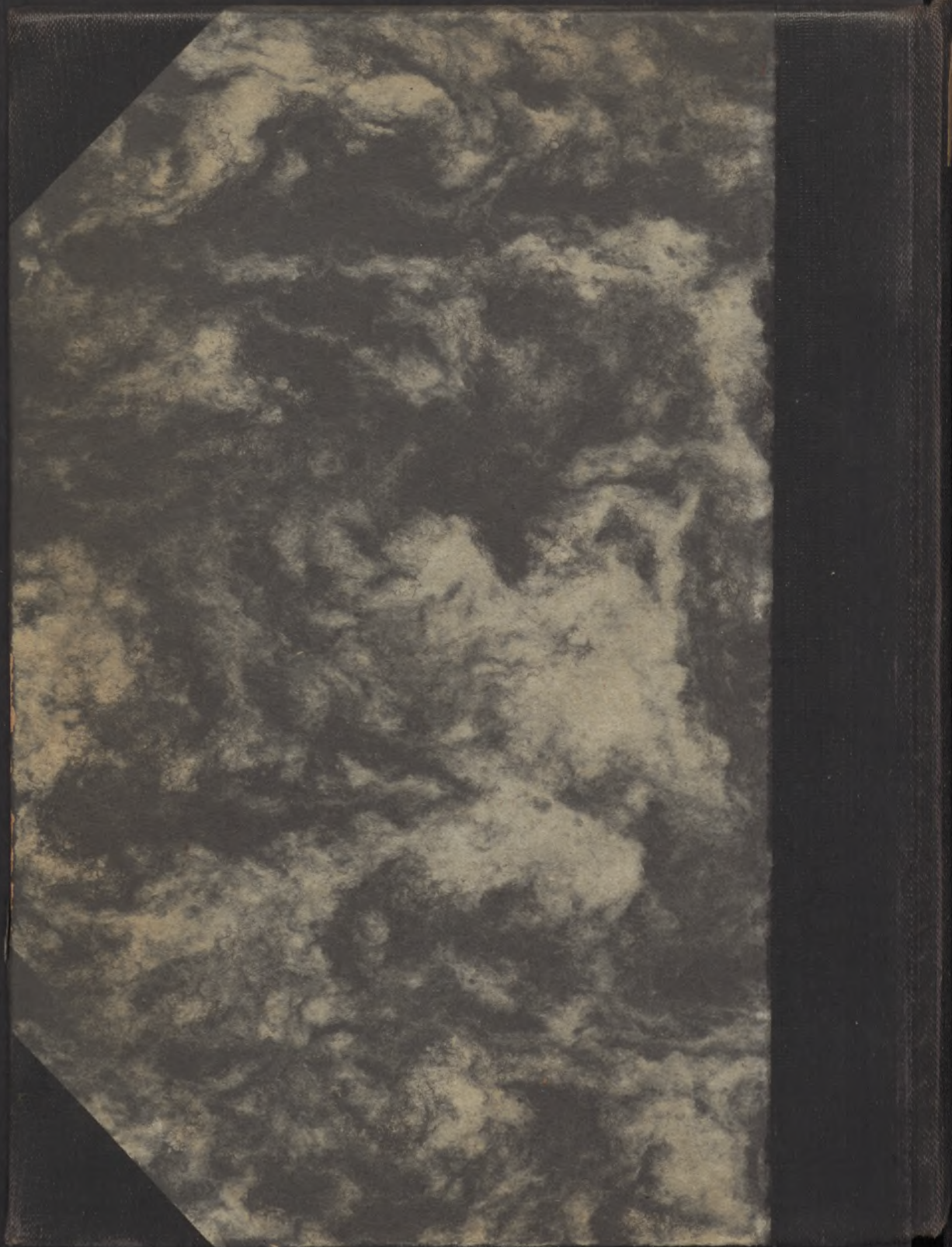
tem legszebb napját. Máté úr leánya visszakapta apja birtokait és boldog, nyugodt élet előtt áll. Ha hajdani uram most lenéz reánk az égből, tudom, hogy ő is boldog. Uram, Istenem, ezt a sok örömet, ezt e nagy szívbeli boldogságot mind neked köszönjük, mert te tőled jó minden áldás. Te adtál nekünk, magyaroknak olyan királyt, a ki megértett bennünket, hozzánk forrt s véreinkből való vérré vált. Ó add, Istenem, hogy mindig ilyen fejedelem üljön Szent István trónján, mert csak így lehet hazánk boldog és erős! Add, hogy minden fejedelem megértse és lelkébe vesse, hogy a magyar népet csak szeretettel lehet kormányozni! A világ legnemesebb népe csak nemes és igaz-lelkű fejedelemmel élhet békében és egyetértésben.

306693